

17. MAI
ILMUB 1940. A. OKTOOBRI

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, OHINEOI

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

20 • 1985 SIRP ja VASAR

HEIKI PUZANOV I PLAKAT

GEORG OTSA NIMELINE MUUSIKANÄDAL TALLINNAS

GEORG OTSA NIMELINE

MUUSIKANÄDAL TALLINNAS

17.—23.mai 1985.a.

Неделя музыки имени Георга Отса
с 17 по 23 мая 1985 г. в Таллине

KAVA:

REEDEL, 17. 05.

Kell 16 noorte ooperilauljate konkursi esinemisjärjekorra loosimine G. Otsa nim. Muusikakooli saalis,

kell 17.30 lilled asetamine G. Otsa kalmule Metsakalmistul,

kell 19 muusikanädala pidulik avamine ja E. Kapi ooperi «Vabaduse laulik» esietendus RAT «Estonias».

LAUPÄEVAL, 18.05.

Kell 11 lauljate konkursi I voor Muusikakooli saalis, kell 19.30 NSVL rahvakunstimiku Irina Arhipova solokontsert «Estonia» kontserdisaalis.

PÜHAPÄEVAL, 19.05.

Kell 11 lauljate konkursi II voor Muusikakooli saalis, kell 17 RAT «Estonia» solistide kontsert G. Sviridovi loomingust Kiek in de Kökis, kell 19 G. Bizet' ooperi «Carmen» etendus RAT «Estonias».

ESMASPÄEVAL, 20.05.

Kell 11 nõukogude laulude esitajate konkurs Muusikakooli saalis,

kell 16 prof. Zara Doluhhanova vokaalpedagoogiline seminar Muusikakooli saalis,

kell 19 G. Verdi ooperi «Traviata» etendus RAT «Estonias».

TEISIPÄEVAL, 21. 05

Kell 12 eesti heliloojate uute romansside konkurss ENSV Heliloojate Liidu saalis,

kell 19.30 RAT «Estonia» solistide kontsert eesti heliloojate loomingust Raekoja saalis.

KOLMAPÄEVAL, 22.05

Kell 19 G. Donizetti ooperi «Lucia di Lammermoor» etendus RAT «Estonias»,

kell 19.30 NSV Liidu rahvakunstimiku Juri Mazuroki kontsert Raekoja saalis.

NELJAPÄEVAL, 23.05

Kell 15 muusikanädalast osavõtjate kohtumine reisilaeva «Georg Ots» kollektiiviga,

kell 19 pidulik lõppkontsert RAT «Estonias». Esinevad lauljate konkursi võitjad ning G. Otsa nimelise preemia senised laureaadid.

Sõjaveteranide rongkäik Võidu väljakul.

Lauluväljakul peetud kontserdil esineb Eesti NSV teeneline kunstnik Voldemar Kuslap.

Kõige varem, juba aprilli lõpupäevil kogunesid Ajakirjandusmaja saali Tallinnas pidulikule vastuvõtule Eesti NSV Kirjastuskomitee süsteemi Suure Isamaasõja veteranid.

Tervitussõnadega pöördus endiste rindemeeste poole EKP Keskkomitee sekretär Rein Ristlaan. Seejärel sai sõna Suure Isamaasõja veteran, Eesti NSV Kirjastuskomitee esimees Lembit Kaik. Hallipäised teenekad veteranid tulistasid taas meelde ränkades võitlustes möödunud nooruspäevi. Tähelepanelikult kuulati endiste rindemeeste, ajakirja «Tallinn» peatoimetaja asetäitja Ivan Papulovski, ENE peatoimetaja akadeemik Gustav Naani ja teiste sõjameenutusi.

Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäeva tähistamiseks oli 7. mail Eesti NSV Teaduste Akadeemia Üldkogu pidulik koosolek. Avas ja tervitas kokkutulnud pidupäeva puhul akadeemia president akadeemik Karl Rebane.

Oktoobri rajooni sõjakomissar polkovnik Artur Kopõtin andis sõjaveteranidele kätte ordenid ja medalid. Autasustatute hulgas olid tuntud teadlastest sõjaveteranid akadeemikud Viktor Maamägi, Gustav Naan, akadeemia korrespondentliikmed Eduard Päll, Vello Tarmisto ja paljud teised. Autasustatute nimel võttis sõna sõjaveteran Charles Villmann.

Seejärel kuulati akadeemik Viktor Maamäe ettekannet «Suures Isamaasõjas saavutatud võidu maailmaajalooline tähtsus». Veteranide lahinguga ja töökangelaslikkusest rääkis akadeemia sõjaveteranide nõukogu esimees Endel Sögel.

Kirjanike Liidu juhatus pidas piduliku koosoleku 7. mail.

Pidulik õhtu Heliloojate Majas: kõneleb NSV Liidu rahvakunstnik Eugen Kapp, kuulajaid mahtusid kaadrisse heliloojad Lydia Auster ja Erich Jalajas.

AUSTATI VÕIDU TOOJAID

Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäevale pühendatud koosoleku avas ja pidas kõne juhatuse esimees Vladimir Beekman. Ta tõstis esile sõjas osalenute mehi-

1941–1945». Autasustatuid õnnitles ka Oktoobri rajooni sõjakomissariaadi esindaja erupolkovnik Kabrun. Autasud olid määratud kahekümne viiele sõjast osavõtnule ja

kult tähistada Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäeva. Kõnega esines NSV Liidu rahvaarhitekt, Suure Isamaasõja veteran Mart Port.

8. mail olid Arhitektide Liidu saalis koos Kultuurimälestiste Riikliku Projekteerimis-instituudi töötajad, et austada oma maja veterane.

Arhitektide Liidu peamine üritus, pidulik üldkoosolek toimub 17. mail, kus põhipunktideks on Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäeva ja Eesti NSV Arhitektide Liidu 40. aastapäeva tähistamine.

Noorsooteatri saalis austati 7. mail Tallinna kultuuriasutuste sõjaveterane. Pidupäevakõne oli kultuuriminister J. Lotilt. Eesti NSV sõjakomissar kindralmajor R. Kiudmaa andis üle Suure Isamaasõja I ja II järgu ordenid ning juubelimedali «Suurest Isamaasõjast osavõtu eest», J. Lott aga medalid «Töövapruse eest tagalas». Autasustatute nimel võtsid sõna endised rindemehed E. Laks ja V. Baikov. Pidupäevakontserdil andis RAM-i noortekvartett.

Pidulikult koosolekul, kus viibisid ka kultuuriministri esimene asetäitja I. Moss, E. Ruht EKP Keskkomitee kultuuriosakonnast ning Kultuurialatöötajate Ametiühingu Vabariikliku Komitee esimees L. Kivipõld, andis J. Lott üle ka diplomid ja preemiad Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäevale pühendatud teatrinädala parimaile.

7. mail oli Eesti NSV Riiklikus Kunstiinstituudis Eesti NSV Kunstnike Liidu juhatus pidulik pleenum, mis oli pühendatud Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäevale. Päevakohase ettekandega esines kunstiteadlane Irina Solomõkova. Suure Isamaasõja veteranidele, rindemeestele ja tööriindest osavõtnuile anti pidulikult üle medalid «40 aastat võidust Suures Isamaasõjas 1941–1945», kingitused ja aukirjad.

Projekteerijate Maja saali kogunesid 7. mail kolme projektistuudi – «Eesti Projekti», «Eesti Maaehitusprojekti» ja «Eesti Tööstusprojekti» – töötajad, et piduli-

Noorsooteatris piduliku koosoleku vaheajal vestlevad NSV Liidu rahvakunstnik Jüri Järvet ja Eesti NSV rahvakunstnik Ilmar Tammur.

7. mail anti Kinomajas kinematografistidele-sõjaveteranidele pidulikult kätte medalid «40 aastat võidust Suures Isamaasõjas 1941–1945». «Tallinnfilmist» said võidumedali 15 praegust ja 6 endist stuudio töötajat, teiste hulgas režissöör Leida Laius, režissöör-operaator Semjon Školnikov, režissöör-operaator Vitali Gorbunov, operaator Mihhail Dorovatovski, stuudio direktori asetäitja finantsmajanduse alal Feliks Liivik, dublaazirežissöör Jevgeni Rosental, filmigrupi direktor Naftali Itkin ja teised. Võidumedali pälvisid ka Eesti NSV Kinokomitee, Filmilaenu- ja Reklaami Valitsuse, vabariikliku kinovõrgu ja Kinomehaanika Eksperimentaaltehasi töötajad, kes võtsid osa Suurest Isamaasõjast. Kokkutulnud tervitasid Eesti NSV Kinokomitee esimees Raimund Penu ja Eesti Kinoliidu juhatuses esimehe sekretär Kaljo Kiisk. Möödunud meenutati rindkroonikat vaadates.

12. mail kogunesid eesti heliloojad ja muusikateadlased meenutuste õhtule Heliloojate Majas. Jaan Rääts tervitas tänaseid teenekaid muusikuid-sõjaveterane, kingiti lilli. Meenutusringi avas Eugen Kapp. Lydia Auster tutvustas oma esimestel sõjapäevadel valminud laulu, mis nüüd kõlas J. Pärja esituses. Sõjamälestusi jagasid omaaegne miinipildujate komandör Anatoli Garšnek ja läti lendurite polgus võidelnud Erich Jalajas. Kunstiansambli tegevust meenutasid ka Hugo Lepnurm, Harri Kõrvits jt. Muusikalist vaheldust tõid meeleolukasse vestlusele Artur Vahteri lauldud laulud ja Boriss Kõrveri mängitud viisid sõjapäevilt.

RAHVALUULEKOGUDEGA RÄNDAMAS

Sellest on juba tublisti üle 40 aasta, kui Saksa okupatsiooni pigistuses ja sõjarinde Tartule lähenedes hakati Tartusse kogunenud kultuurivarasid evakueerima maa-asuladesse, et neid võimalikest kahjustustest päästa. Sellega seoses kavatseti ka Riikliku Kirjandusmuuseumi kogud ja varad mujale viia.

1942. a. 9. oktoobril okupatsioonivõimude korraldusel Kirjandusmuuseum likvideeriti ja kõik tema osakonnad viidi ülikooli alluvusse. Arhiiviraamatukogu koos bibliograafia- ja käsikirjade osakonnaga allutati ülikooli raamatukogule, rahvaluule osakond aga kui iseseisev institut viidi ülikooli filosoofiateaduskonna alluvusse ning sai nimeks Tartu Ülikooli Eesti Rahvaluule Arhiiv. Selle juhatajaks määrati professor Gustav Ränk, juhataja, abina töötas allakirjutanu (senine juhataja O. Loo-rits oli kohalt vallandatud ja Tartust välja saadetud). G. Ränk oli ühtlasi evakueerimistööde üldiseks juhiks. Nii oli Rahvaluule Arhiiv teistest osakondadest eraldatud ja ka tema evakueerimine arenes mõnevõrra erinevalt: ta sai oma asju iseseisvalt ajada ja otsustada, kuigi üldisemad korraldused tulid ülikoolilt ning muinsuskaitse inspektorilt.

Et on säilinud vastav dokumentatsioon, on võimalik seda ringirändamist ka tagantjärele oõgusalt meenutada. Miskipärast juhtus nii, et esimesena tõsteti oma alalisest asukohast välja Rahvaluule Arhiiv. Kuid esialgu ei tulnud meil kaugele kolida, ainult kõrvalmajja (Aia tn. 46), kus meie kasutusse anti Geoloogia Instituudi auditoorium. Me viisime sinna kõik omaapid, kartoteegid ja muu liikuva vara. Endises asukohas jäi meie kasutada tulekindel keldriruum.

Esialgu jätkasime uues asukohas oma tavalist tööd. Eraldatuse tõttu liitus meie väike kollektiiv tihedamini ühte, saime oma ettevõtmisi omavahel arutada ja kaaluda. Võtsime käsil mõnda niisugustki, mis polnud ette nähtud, näiteks hakkasime omavahel pidama ettekandeid ja arutluskoosolekuid. On mees, et H. Tampere pidas paar ettekan- net, nende ridade autor samuti. Meile sai selgeks, et ka rängal ajal on vaja tublisti töötada, see on kõige parem rohi mujale veeremise vastu. Omaette arutades otsustasime, et just folkloristid peavad olema eriti hoolikad oma kogude hoidmisel, sest kui saaksid kahjustada või läheksid hoopis kaotsi Jakob Hurda, Opetatud Eesti Seltsi ja teiste vanemate kollektsionääride korjandused, siis oleksime järsku hoopis vaeses — mitte mingisuguse kaasaegse kogumistööga ei saaks seda kaotust asendada.

Peagi tõusis päevakorrale Rahvaluule Arhiivi evakueerimine kuhugi maale, kus võiks ära oodata rindejoone ülemineku ning nõukogude korra taastamise. Et siis jälle Tartusse tagasi tulla.

Evakueerimise eeltööks oli kõigi kogude ja varade hoolikas sissepakkimine. Hankisime sobivas suuruses kaste, kuhu sai paigutada käsikirjakoiteid ja mappe niiviisi, et nende selakirjad jäid pealepoole — nii oli kastide sisust hea ülevaade. Niisugustesse kastidesse pakiti ka kõik aparaadid, fonogrammid, heliplaadid ja kartoteekide sisu. Kõik kastid signeeriti ja nummerdati, nende kohta peeti rängest arvestust. Ostarbekas pakkimine kergendas oluliselt transpordimist, tuli ju iga kasti evakueerimise ja reevakueerimise käigus palju kordi tõsta ning laadida.

Rahvaluule Arhiivi varjenduskohaks pidi esialgu saama Kolu- vere loss Kullamaa lähedal, praeguses Haapsalu raioonis.

Kui aga määratud ärasõidu-

päev lähenes, teatati mulle, et Koluveres olevat vähe vaba ruumi (sinna oli evakueeritud mitme asutuse varasid) ja see olevat üldse Tartust liiga kaugel; soovitati valida mõni ligem koht ning tegutseda kiiresti, sest «võib olla varsti ei jää enam sedagi võimalust».

Juba 1943. a. novembrist alates oli Aru mõisa (Elva lähedal) viidud Rahvaluule Arhiivi mõõ- lit ja osa originaalkogusid (nn Albumite kogu, Andersoni kogu ja mõned vähemad), vanade rah- valaulude 1. koopia (H. Tampe- re huvides), vanasõnade koopiad ja muud. Telseks varjendamis- kohaks oli Lustivere mõisa keld- der (Põltsamaa lähedal), kuhu 1944. a. märtsist alates oli eva- kueeritud meie käsiraamatukogu, mitmesuguseid registreid-karto- teke ja masinakirjalisi koopiad. Kolmandaks oli valitud Pilstve- re, kuhu 1944. a. märtsis viidi kahe autokoormaga kohale kõige väärtuslikumaks hinnatud rahva- luulekäsikirjad (Opetatud Eesti Seltsi, Eesti Kirjameeste Seltsi, J. Hurda, M. J. Eiseni, Rahvalu- le Arhiivi jt. kogud), samuti fo- nogrammid, heliplaadid, fotoko- gu, kantselei-arhiiv jm., mida oli kavatsenud eriti hoolikalt hoida ja säilitada. Pilstveres valiti hoiupaigaks kiriku eeskoda, see oli võlvitud laega ja ilma aken- deta.

Seega oli Eesti Rahvaluule Arhiiv evakueeritud kolme kohta, igasühes ka vastutavad valvurid; Arul — Kirjandus- muuseumi direktor M. Lepik ja H. Tampere, Lustiveres — O. Jõgever ja S. Lõhmus, Pi- listveres aga nende ridade au- tor. Valvurid jätkasid kogude hooldamise kõrval ka tavalist museoloogilist tööd. Selleks viidi Pilstverest Lustivere vajalikke käsikirjakoiteid.

Kui rinde lähenemise tõttu Pilstveres olukord rahutuks läks, otsustati rahvaluulevarad sealt Läänemaale toimetada. Edasi mindi raudteed pidi. Kastidesse pakitud varad vee- ti autoga Võhma jaama ning saadeti Palivere jaama, kust veeti Liivi algkooli kivihoone- nesse. Varadega koos rändasid ka nende juurde määratud isikud. Mitte kunagi ei jäetud evakueeritud varasid ilma val- veta.

Olgu veel märgitud, et koos rahvaluulekogudega rändasid ka Eesti Keele Arhiivi ja Ema- keele Seltsi murdeainestiku kogud; nendega olid kaasas keeleuurijad (A. Univere, E. Rääk, Pilstveres ka S. Tan- ning ja P. Voolaine).

Rinne läks Liivi koolima- jast üle 25. septembril 1944. Keskpäeval astus uksest sisse Punaarmee ohvitser ja ütles eesti keeles: «Tere! Mis rah- vas teil siin koos on? Miks te oma koju ei lähe?» Kõik maja- elanikud jooksid kokku, tekkis pikem mõttevahetus. Ohvitser arvas, et meil, evakueeritud varade valvuritel, on sealolek põhjendatud, kuid kõik teised, kes oma kodukohast ära tul- nud (neid oli seal õige mitu), pöördugu kohe koju tagasi.

Sama päeva õhtul saabus Liivi koolimajja Punaarmee väeosa. Algas kohalike nõu- kogude võimuorganite taastami- ne.

Kuid see ei tähendanud ko- he võimalust Tartusse tagasi

pöörduda. Ei olnud teada, kui- das on olukord Tartus, sest telefon ei töötanud, kirjad ei käinud, ajalehti ei tulnud, raa- diot külaoludes ei olnud. Tuli oodata rohkem kui kuu aega. Ent kuidas ilma rahata võoras kohas elada? Ainus väljapääs oli, et tuli hakata taludes töö- l käima. Tööpooled oligi maal tööjõust puudus — mehi oli vähe. Tööl käies tekkis koha- liku rahvaga sõbralik vahe- kord. Kui tuli aeg Liivilt lah- kuda, anti ühest teeäärsest ta- lust igale töölkäinule kaasa suur koduküpsetatud rukki- leib. Ka Liivi koolile olime jät- nud meeldiva mälestuse: kui kool tähistas oma 100. aastapä- va [1969], saadeti allakirjuta- nule kutse tulla juubelist osa võtma ning sõja-aastaist mä- lestusi jutustama. Mul oli sel puhul võimalik anda koolile tervituseks üle äsja ilmunud uurimustekogumiku «Paar sammukest eesti kirjanduse uurimise teed» VI köide, kus on meenutusi ka Liivi koolist.

Evakueeritud kultuurivarad saime Liivi algkoolist ära ve- dada alles 1944. aasta oktoob- ri lõpul. Sellekohase korral- duse andis Tartu Riikliku Üli- kooli prorektor Karl Taev. Et ülikoolis valmistati ette õppe- tegevuse algust, kutsuti meid koos evakueeritud varadega Tartu tagasi.

Esialgu oli kahtlemist ja pea- murdmist, kuidas on võimalik minna hulgakesi koos varadega Tartu, kui raha üldse pole. Kui aga kuulsime, et raudteel saab vagunid tellida ka ilma tasuta, oli asi otsustatud. Kuid tõusis teine küsimus: kuidas jõuame oma koormatega Palivere jaama, kui pole ühtki autot? Jäi üle tol- leaegseid maaoludes ainuke transpordiliik — küüthobused. Ka nende saamiseks oli vaja «paberit». Selle me saime Kulla- maa vallavalitsusest. Kuid pidi- me ka isiklikult käima taludes agiteerimas: kus olime ise töö- l käinud, seal tuldi meid hobuveo- kiga abistama heal meelel. Ära- sõidupäeva hommikul kogunes Liivi algkooli ümber nagu midagi laadatalist, oli seal hobuste hirmumist, koerte haukumist ja meeste-naiste kisa-kära. Kui koormad peal, läks pikk hobu- veokitest voor teele Palivere suunas.

Palveres tõsteti kastid kohe vagunitesse ja suur kergendus- tunne valdas meid kõiki — nii ärasõitjaid kui ka abistajaid. Täna me kõik abistajaid ning saatsime küüti- nimestiku teadmiseks Kullamaa vallavalit- susele. Rongisõit kestis mitu päe- va, 30. oktoobril oli meil jälle võimalik tervitada kodulinna Tartut.

Muudest varjenduskohadest (Lustiverest) toodi osa evakuee- ritud varast tagasi samuti 1944. aasta lõpul, kuid lõplikult reeva- kueeriti laialiveetud varad al- les 1945. aastal.

Kui evakuatsioonist tagasi jõudnud kogud oli üle vaada- tud ja kontrollitud, võis osa- konnajuhataja E. Norman õan- na kirja tunnustavalt sõnad: «Rahvaluule osakonna varad säilisid kõigis varienduspai- kades peaaegu täiesti puutu- matuna osakonna töötajate haruldase kohuse- ja vastutus- tundliku suhtumise tõttu neile usaldatud ülesandesse.»

RICHARD VIIDALEPP

UNESCO soovitusel tähistata- ke maailmas Egon Erwin Kischi 100. sünniaastapäeva.

Teda, kirjandusliku reportaazi klassikut, seatakse ühte ritta sel- le sajandi suurte reporteritega, nagu J. Reed, L. Renn, E. He- mingway, L. Reisner, U. Sinclair, Th. Dreiser, M. Koltsov, J. Fučík, I. Ehrenburg, T. Balk. Ta sündis Prahas 29. aprillil 1885. a. juudi perekonnas, kirjutas saksa keeles, Esimese maailmasõja ajal lähe- nes sotsialismile, sai väljapaist- vaks internatsionalistiks, võitle- jaks sõja ja fašismi vastu; rahu eest, oli kolme kommunistliku partei — Austria, Saksamaa ja Tšehhoslovakkia — liige, elas ja rändas väga mitmel pool maail- mas, suri Prahas 31. märtsil 1948. a.

H. Barbusse kirjutas E. E. Kischi viiekümneenda sünnipäeva puhul: «Ta kuulub nende hulka, kes tegid «reportaazist», vahetu vaatluse kunstist, elupanoraamist otseselt võetud piltidest ja fres- kodest esmaklassilise kirjan- dusliigi. Ja ühtaegu andis oma ande, oma mehisuse ja võitleja- visaduse inimeste suure emantsi- patsiooni ning sotsiaalse õigluse teenistusse.»

Ajakirjanikutööd alustas E. E. Kisch 1906. aastal Praha saksa- keelsete ajalehtede toimetustes, kus tema alaks oli politisekroo- nika, õnnetused ja kuriteod. Ju- ba siis tärkas temas pöörane ta- he olla igal pool, kus midagi kriminaalset, detektiivset sün- nib, aga ühtlasi ka arusaamine kirjeldatavate pahede ühiskond- likest põhjustest. Ta paljastab neid nähtusi ja põhjusi iroonia- ga, sarkasmiga, vaimukalt, temas ilmneb midagi sarnast Hašekiga, sest Hašek, kes oli siis ka «mus- ta kroonika» tegija, oli tema esi- mesi õpetajaid.

Sel ajal liitub ta Praha saksa kirjandusliku rühmitusega, mida iseloomustavad niisugused nimed nagu R. M. Rilke, Paul Leppin, Franz Kafka, Franz Werfel, Weisskopf jt. Praha saksa kir- jandus on Euroopa kultuuris vä- ga tähelepanndav nähtus, mis eri- ti tundlikult nägi ette lähenevat katastroofi — Esimest maail- masõda. Kuid E. E. Kisch kon- takteerub samal ajal, erinevalt mitmetest teistest, tšehhi so- siaaldemokraatidega, nagu B. Šmeral, A. Macek, A. Zápo- tocký, loomulikult ka anarhist-liku boheemkonnaga, nagu J. Hašek, E. A. Longen. Kui viima- ne asutas 1920. aastal Prahas «Revolutsioonilise Teatri», mida loetakse Tšehhi sotsialistliku teatri algeoks, esitati selle laval ka mitmeid E. E. Kischi satiriilisi näidendeid, millel oli tohutu me-

Pöörane reporter EGON ERWIN KISCH

nu. Hašek ja Longen instseneeri- sid ka Kischi ainukese romaani «Seelikukütt» teatri jaoks. E. E. Kischi näidendid olid sõdade- vahelisel perioodil tšehhi palju- del lavadel väga populaarsed.

Esimese maailmasõja kaevi- kuis sai E. E. Kisch haavata, elas üle Austria—Ungari monarhia kokkuvarisemise, Oktoobri-revo- lutsiooni, Viini ülestõusu ajal võitles ta Punakaardi ridades ühe selle juhina, sai Austria Kom- munistliku Partei liikmeks. Pär- ast ülestõusu lüüasaamist saadeti ta Austriast välja nüüd juba ise- seisvasse Tšehhoslovakkiasse, kus jätkas tööd Prahas.

1924. aastal ilmub E. E. Kischi reportaazide raamat «Pöörane reporter», mis kinnistab talle pöörase reporteri hüüdnime. Sel- le pealkirja all on ka eesti kee- les ilmunud valimik E. E. Kischi parimatest reportaazidest («L. R.» 1961, August Sanga tõlge). Kui tema senised reportaaziraamatud olid piirdunud peamiselt Praha «kohalike» olude ja teemadega, siis «Pöörase reporteri» maail- maprobleemidega sai ta juba maailmatuntuks. Raamatu eessõ- nas kirjutab Kisch: «Miski ei va- pusta meid nii nagu puhas tõde, ei ole midagi eksootilisemat kui maailm meie ümber, ei ole mi- dagi fantastilisemat kui asjalik- kus. Ja ei ole midagi sensatsioo- nilisemat maailmas kui aeg, mil- les me elame.» E. E. Kisch arvu- kad reportaaziraamatud jutusta- vad vapustavat tõde fašismist, revolutsioonilisest liikumisest.

Talle kuulub üks esimesi töepä- seid raamatuid noorest Nõukogu- de riigist «Tsaarid, papid, bolše- vikud» (1927), aga seejärel kohe raamat uue sotsialistliku maailma antipoodist «Ameerika paradisi» (1930). Natside süüdatud Saksa Riigipäevahoone põlemise ajal oli ta Berliinis, pandi vanglasse ja vanglast kirjutas ta reportaa- ze fašismi määramisest. Ta pääses kurikuulsast Spandau vanglast ainult tänu sellele, et oli Tšehho- slovakkia kodanik. 1934. aastal sõitis E. E. Kisch Barbusse'i õhutu- sel nädalaks ajaks Austraaliasse Melbourne'i sõjavastasele kong- ressile, jäi sinna pooleks aastaks ja kirjutas raamatu «Maandumine Austraalias» (1937). Tal on raamat Hiinast. Siis viisid tema veendu- mused teda Hispaania kodusõtta. Teise maailmasõja ajal viibis E. E. Kisch emigratsioonis Mehhi- kos, mis kajastub reportaaziraa- matus «Avasused Mehhis».

Naasnud vabastatud Tšehhoslo- vakkiasse, plaanis Kisch raama- tut uuest Tšehhoslovakkias, kus ta nägi oma unistuste täitumist. Halvenenud tervis ja surm ei lasknud tal seda ideed teoks te- ha.

Suure Sotsialistliku Oktoobri- revolutsiooni 30. aastapäevaks kirjutatud artiklis «Ausa inimese kohus» ütleb ta:

«Suur Sotsialistlik Oktoobri- revolutsioon ja tema sünnitus — Nõukogude Liit — jaotasid inim- konna kaheks rindeks: tõe rin- deks ja vale rindeks.» Imperia- lism, fašism on kogu aeg teinud kõik, et hävitada tõe rinne, kuid «paljud rahvad said elu ja vaba- duse Nõukogude Liidu käest». Kuid ka pärast sõda jäid rinded alles, «tõde ja vale seisavad ikka vihaselt vastamisi... ja iga ausa inimese kohus on seista tõe rin- del!».

LEMBIT REMMELGAS

Saksa DV Ajakirjanike Liit an- dis tänavu seoses Egon Erwin Kischi 100. sünniaastapäevaga esimest korda välja temanime- lise preemia, mille pälvivad dr. Christina Matte (ajalehest «Neues Deutschland») ja Peter Neumann (ajalehest «Junge Welt»). Pre- mia on mõeldud noore ajaki- raniku autasustamiseks ja seda hakatakse välja andma iga aastal.

Professor PAUL VIHALEM

17. mail saab 75-aastaseks õi- gusteaduse doktor professor Paul Vihalem, Nõukogude Eesti õigus- teaduse üks rajajaid. Juubilar on sündinud 1910. aastal Lihulas no- tari perekonnas. 1929. aastal lõ- petas ta Paide ühisgümnaasiumi ning 1935. aastal cum laude Tar- tu Ülikooli õigusteaduskonna. Järgnes aspirantuur samas ning tööõiguse professor. Pärast 1940. aasta juunisündmusi oli

Paul Vihalem siseministri ase- täitja, töö rahvakomissari ase-

täitja ja rahvakomissar. 1947. aastast on juubilar tegelnud tea- dusega, algul Teaduste Akadee- mias, alates 1954. aastast TRO õigusteaduskonnas, kus ta on pi- danud muu hulgas nii kateedri- juhataja kui ka dekaani ametit. 1952. aastal kaitses Paul Vihalem doktoriväitekirja ning on alates 1956. aastast professor.

Paul Vihalem on õpetanud riigi ja õiguse ajalugu ning teooria peaaegu kõigile TRO õigus- teaduskonna sõjajärgsetele lõpe- tanutele. Tasakaaluka ja heataht-liku olemisega professor on võit- nud kõikide kolleegide ja üliõpi- laste lugupidamist ning saanud üheks õigusteaduskonna sümbo- liks, ehkki viimaste aastate üli- õpilastele on praegu pensionil olev professor juba legend.

oli 30. aprillil Kirjanike Liidu parteialgorganisatsiooni koosolek, kus kuulati KL-i ametiühingukomitee esinaine Ira Lemberi ettekannet ametiühingukomitee tööst. Literaafide kutsekomitee töö seisukohalt täiendas tema ettekannet Ester Heinaste pikem sõnavõtt. Arutluses osalesid Paul Kuusberg, Erika Esop, Väino Ilus, Agu Sisask, Vladimir Beekman, Aksel Temm, Mai Talvesti ja Ine Viiding. Sõnavõtjad tegid mitmeid ettepanekuid ametiühingutöö tõhusamiseks ja selle kandepinna laiendamiseks. Soovitused ja ettepanekud kajastusid vastuvõetud otsuses.

SCHWERINIS

viibis nõukogude rahva maailmaajaloolise võidu ja saksa rahva fašismist vabastamise 40. aastapäeva üritustel Saksa DV-ga Sõprus Arendamise Nõukogude Ohingu delegatsioon, mille koosseisu kuulusid ENSV Kirjastuskomitee esimees, ühingu vabariikliku osakonna esimees Lembit Kaik, V. Klementi nimelise tootmiskoondise töölise Helju Eriks ja Tallinna Elamuühituskombinaadi ülem Grigori Svarter. Delegatsiooni juht, EKP Keskkomitee liige L. Kaik andis SSOP Schwerini Ringkonnakomiteele üle EKP Keskkomitee aulipu. SSOP Ringkonnakomitee esimehe sekretär Heinz Ziegner avaldas lippu vastu võttes EKP Keskkomiteele sügavat tänu ning palus kõigile Eesti NSV töötajatele edasi anda Schwerini töötajate parimad soovid.

Tähistati GRÜNTAL-RIDALA 100. sünniaastapäeva

Aprillikuu lõpul tähistati Helsingis Villem Grünthal-Ridala 100. sünniaastapäeva. Luuletaja, tõlkija, keelemees, folklorist ja kirjandusteadlane Villem Grünthal-Ridala (1885–1942) oli esimene eesti keele ja kirjanduse lektor Soomes.

Tähtpäeva puhul avati Helsingi ülikooli peahoones eesti keele lektori Ants Järve koostatud ulatuslik raamatunäitus, kus liksaks doktoriväitekirjale olid peaaegu kõik Ridala ilukirjanduslikud teosed, tõlked, kogumikud, kirjanduslood, rahvalaule väljaanded ning olulisemad keelealased artiklid ja avar valik Ridala kohta käivat kirjandust. Raamatunäitus avades kõneles üliõpilane Riho Ridala oma vanasast, keda on tundma õppinud tema raamatute kaudu.

Raamatunäituse avamisele järgnes Helsingi ülikooli läänemeresoomse keelte kateedri korraldatud teaduslik konverents. Selle avas kateedri juhataja professor Seppo Suhonen. Ettekanneteos esinesid Toivo Kuldsepp (Ridala elust ja eesti keele õpetusest Soomes), Jüri Valge (Ridala keelemehena), Ants Järve (Ridala luuletaja, kirjandusteadlane ja folkloristina), Eino Koponen (objektist eesti ja soome keeles).

Ohtupoolikul käidi Hietaniemi kalmistul Villem Grünthal-Ridala haua. Samas lugesid üliõpilased Ridala luuletusi eesti ja soome keeles ning pikka aega Helsingi ülikoolis eesti keele lektorina töötanud Eeva Niinivaara meenutas Ridalat kui emakeeleõpetajat Tartus ja kolleegi ning sõpra Helsingis.

Järgnes vabavormiline õhtu Kirjaravintola ruumes üliõpilaste ja Toivo Kuldsepa juhtimisel, kus oma luuletusi luges ka Soomes külastägil viibinud Mats Traat.

ANTS JÄRV

Muinsuskaitsekuu väljakuulutamine rõhutab ajaloo- ja kultuurimälestiste riiklikult ja ühiskondlikult aktsepteeritud tähtsust. Nagu loodus- ja keskkonnakaitse nõuab pidevalt üldsuse tähelepanu, nii ka ajaloo- ja kultuuriväärtesed ning revolutsioonisündmustega seotud paigad. Seda mitte ainult vastavate asutuste töötajatelt, vaid ka nende tihedat ning vastastikku mõistvat koostööd laialdase aktiiviga. Tähtis on loov suhtumine ja eelkõige teod. Kogeme küll paraku erinevaid suhtumisi — veendunud poolehoidust täieliku eitamiseni. Eitavad

MUINSUSKAITSE

kohaga seotud rahva varakultuurilisest arenguloost: seal anti varasemat kooliõpetust maarahvaks nimetatud eesti noortele, kelle hulgas on mainitavaks jäänud noorelt surnud andekas Hans Susi; seal kirjutati XVI sajandil Kallamaja vooimehe pojana sündinud Balthasar Russow üles Liivimaa sündinud asju; VII

kunstnikud. Eks toogi maja oota põhjendatult taas kunsti- ja kultuurilist tähtsust. Kuid veel enamgi: kas ei leidu vahendeid tolles majas omalaadse ateljeestudio museaalseks-ki taastamiseks ja eksponeerimiseks. Heal tahtel peaks see võimalik olema, nagu tänuväärselt alles hiljaaegu osutusid võimalikuks Kristjan Raua ja Adamson-Ericu majamuseumid. Meie pealinna vana linn rikastuks taas ühe vaatamisväärsuse võrra. Rikastuda võiksid veel meie pargidki, näiteks kas või Mitsurini ja Adamsoni tän. vaheline park

UURIDA JA KAITSTA

siiski eeskätt need, kes vähe teavad mälestistest ega oska neid siduda kultuuriloo. Seepärast tunneme pidevat selgitustööd ja informatsiooni vahetamise vajadust, mis tingib ka avaliku sõna kaasabi tarvet.

Kultuuriajaloolastele ja kultuurimälestiste uurimisega tegelevatele koduloouurijatele toob nende töö küll rohkesti avastamisrõõmu, kuid sageli valutab pettumustki, — kui mõnele päris olulisele kultuurimälestisele saab mõistmatuse või hoolimatuse tõttu osaks häving või rikkumine. Kultuurimälestistele kaitse taotlejate visa püüdlust õigustab aga tundmine, et see on vajalik mitte ainult mälestatavale, vaid eelkõige uutele, tulevaste põlvkondadele. Et neis võiks juurduda loomulikuks eluarenguks vajalik kodutunne, mille rajaneb põhiliselt ka inimlik loomingu- ja töötahe. On levimas arusaamine, et just noorte osalemine koduloouurimise alaseski tegevuses ning aktiivne kaasalõmimine kultuurimälestiste kaitsele, nende ühistel korraldustöödel on tõhusaid vahendeid ühiskondlikus töökasvatuses. See mõte kajastub ka praegu akuutses koolireformis, kus isiksuse kasvatamise eesmärgil on rõhutatud aktiivsuspedagoogikat, seismise huvi äratamise tarvet.

Hoolimata juba arvukalt riikliku kaitse nimeistikesse võetud kultuurimälestistest on meil veel rohkesti teokstege mist ootavaid algatusi. Neist mainiksime siinkohal vaid mõnda. Kui sel aastal möödub 450 aastat ühe varasema veel säilinud sugemetega ja teadaolevate autorite väljaantud eestikeelse trükiteose — Warradt—Koelli katekismuse — il mummisest (samuti 445 aastat selle eestlaseks peetava tõlki ja kaasautori Johann Koelli surmast), siis kerkib taaskord selt päevakorrale juba ammu ne algatus luua selle sündmuse memoriaalne tähistus Pühavaimu kiriku naabruses. Selles peaks kunianduslikult kajastuma muudki tolle

saj. alguses pani Georg Müller seal kirja kultuuriajaloo mitmeti tähelepanekavaid maa keelseid juflusi jne.

Ikka meenub kultuurihuvilistele veel peaaegu algseina säilinud, kuid korrald lastud maja Ohulepas, kus noor Kreutzwald veetis koolivahe aegu ja sai arvestatavaid mõjutusi, mis äratasid huvi oma rahva vaimuvara vastu. Veel oleks võimalik ka toda maja keest korda seada ja päris olulise kultuuriloo tõendina säilitada... Kui 1871. aasta septembris Kreutzwald pärast 43 aastat Tallinnast eemalolekut siin, siiski nurjunud Soome-sõidu võimalust oodates, oma sõpra Johann Jacob Nocksi (1800—1890) üles leida soovides ta enda sõnul Pika tänava edasi-tagasi majajalt asjata läbi käis, sai ta alles tagantjärele akadeemik A. Schiefnerilt kirja teel teada, et Nocks elas siis kellegi Gräbneri majas, tolaeage se kalaturu vastas (vt. Kr. kirjavahetus III, lk. 469 ja 470). Meie otsinguis üle sajandi hiljem tuli appi vana Tallinna põhjalikum uurija dots. Leo Tiik, kes tegi kindlaks tolle maja — Pikk 43. Mõistagi ootab ka see maja põhjendatult memoriaalset tähistamist. Oli ju J. J. Nocks üks kolmest tollal haridust saanud maarahva pojast (Faehlmanni ja Kreutzwaldi kõrval) kes legendiks saanud «Viru vandes» töötasid pühenduda tööle oma rahva heaks. Nocks tegi seda mõningate arheoloogiliste-etnograafiliste uuringute kõrval eeskätt koolipõllul, olles pärast Rakveret aastatel 1858—1864 Tallinnas peale Eestimaa koolidirektori asetäitja ameti tegev kubermanguümnaasiumi (praegu 1. keskkool) inspektorina.

Samas Pikas tänavas meenutab maia nr. 29 üht olulist kohta meie kultuuriloo: tolles majas asutas kunstnik Ants Laikmaa 1903. aastal oma esimese ateljee-studio, mida võime pidada esimeseks eesti kunstiõppeasutuseks üldse, kus on omandanud kunstihariduse ka mitmed meie üldtuntud

karakteerse Ants Laikmaa monumentaalskulptuuriga, meenutamaks todagi paika meie kunstiteerajaja kohaseoseis. Niguliste muuseumi-kontserdisaali ümbruses võiks kujuneda omamoodi memoriaal, kui sinna lisanduks kohaseoseid meenutav tähistus heliloojale Konstantin Türipule ja seal oma lapsepõlve ning noorusaastad veetnud Nikolai Triigile. Sobivat tähistuskivi ootab ka tuntud Kelchi pärn, kuna pärimuslikult asub selle all krooniku Christian Kelchi (1657—1710) kalm.

Need on vaid mõned näited veel teostamist ootavast algatusist. Majade tähistamine nende kultuuriloo seoseid arvestades on vajalik selleks, et need võiksid linna tutvustajaid abistada. Kuid sellekski, et meenutada ka linna kujundajatele: peale arhitektuuriliste väärtuste peaks silmas peetama ka kultuuriajaloolisi seoseid.

Eri osa kultuurimälestiste kaitse probleemistikut kuulub kalmistutele. Olemuselt ongi iga kalmistu rahvamemoriaal. Nad peidavad enestes inimpõlvkondade saatust, teiste hulgas arvukalt ka aja- ja kultuuriloo silmapaistnud isiksuste mälestust. Ei oleks õige piirduda ainult üksikute väga valitud kalmude kultuurimälestisena tunnustamisega, jättes suure osa tuntud kultuuritegelaste kalmee unustusse, mis kogemuste põhjal tähendab tihti nende hävimist. Peale isiksuste leidub kalmistul arvukalt tuntud kunstnike loodud kunstiteoseid — hausasambaid, skulptuure, mis kuuluvad säilitamisele kunstimälestistena. Neile tuleb lisada veel ka tuntud käsitöömeistrite ilmekaid töid. Arvele võtmata on hävinud — koguni avalikkuse silme all — mõnigi taies. Viimasel ajal oleme hakanud esile tõstma ka oma ajale tüüpiliste tähistuste kaitse probleemi, sest et neiski kajastub nii oma aja mõttemaailm kui ka paljude meistriteoste leidlikkus ja tööosavus. Veel leidub lihtsaid külaseppade tehtud sepiseid ja

isegi keerulise ornamentikaga töid. Haruldaseks jäävad pae-kivist ristid. Säilitamist ja tõhusamat kaitset ootavad ka mitmed sellised kalmumärgid, millel on kultuuriloo seoseidki nagu Siselinna kalmistul sepp David Miku (lauljatar Olga Mikk-Krull-Vahtriku isa) sepised tema enda kalmul. Kordumatud on paljud erikujulised malmristid.

Palju haruldasi kalmutähistusi on hävinud või hävimas hoolimatusest ja seetõttu, et neid pole kunagi arvele võetud. Nimetatud asjaolu tingib konkreetse vajaduse, korraldada kalmistul kõigi säilitusväärtuste süsteemikindlam arvelevõtmine. Tallinna Linna muuseumi juures oleva kultuurimälestiste osakonna algatusel teostab Kultuurimälestiste Projekteerimise Instituut (kunstiteadlane Jaan Bärenson koostöös siinkirjutajaga) Siselinna ja Rahumäe kalmistul säilitusväärtuste arvelevõtmist. Juba varasem pidev uurimistöö Tallinna kalmistul on välja selgitanud üle tuhande kultuurimälestise. Edaspidi jääb palju teha kalmistute administratsioonil. Et tagada igale säilitusväärtusele tegelik kaitse, on ilmne vajadus varustada need ka sobiva eraldusmäärgiga, et vältida mälestiste «kogemata» kõrvaldamist. Kerkib esile nõue: paratamatute ülematmistegi korral tuleb säilitamiseks ettenähtud kalmutähistus jätta — kokkusobivuses uue tähistusega — ta algsesse asukohta. Selleks on ka häid eeskujusid olemas, eriti vanematest perekonnamatmispaikadest. Oleme aga paraku näinud ka vastupidist: isegi samanimeliste uusmatustel on vanu, kuigi säilitamist vääri vaid tähistusi kõrvaldatud, nagu seda alles mõne aasta eest juhtus 1905. a. veretöö ohvri Michail Tammiku päris tüüpilise hauaristiga Rahumäel, millest pole jäänud enam jälgegi.

Hooldavate omasteta jäänud kultuurimälestuslikud kalmud vajavad muidugi ühiskondlikku hooldust. Ühiskondlike vahenditega teostub ka kalmistute üldkorraldus, kujuures näiteks dendroloogiline koosseis vajab eriteadlaste — dendroloogide ja aiandusarhitektide kaasabi. Kaitset vajavad mälestuspuud, mis tingib nende arvelevõtmise tarvet, et vältida mulluse tõsise arusaamatuse kordumist, mis tekkis kunstnik Kristjan Raua enda istutatud kaskede hävitamisega tema ja Paul Raua kalmudel Rahumäel.

Kalmistute museaalsuse mõistmisel on kujunemas uusi, nõudlikumaid kriteeriume, neisse suhtutakse üldiselt pieteeditundega. Korranõudeis ebateadlikele aga avaldab hoolikalt heakorraldatud ümbrus ise kõige kasvatavamat mõju. Et luua mälestusväärsuste kaitseks vajalikku sihipärasust, peab jätkuma nii uurimistöö kui ka tegelike kaitsevahendite tõustamine. See eeldab muidugi kõigi vastavate instantside mõjuvat koostööd, samuti rahva laialdast kaasabi.

KARL LAANE

ESTICA

■ Leedu ajakiri «Kultūros barai» (nr. 4) avaldas Eesti NSV 45. aastapäeva tähistamiseks intervjuu Eesti NSV kultuuriministri Johannes Lotiga ja Tiina Vabriti kirjutise Veljo Tormisest. Juhan Smuuli «Muhu monoloogidest» on Danutė Sirijus Giraitė tõlkes ära toodud «Vasikate ristimine ehk Kuidas seda lavastada».

■ Bulgaaria kirjandusajakiri «Panorama» avaldas oma käesoleva aasta esimeses numbris J. Krossi «Neli monoloogit Püha Jüri asjus». Teose on vene keelest bulgaaria keelde tõlkinud Nina Levenson.

Maja Lai 9, kus õpilasena leidis peavarju noor Fr. R. Kreutzwald.

Maja Pikk 43, kus aastatel 1858—1890 elas Johann Jacob Nocks. H. MÄRSKA fotod

Viivi Luige raamatust kõneleja-kirjutaja võib kõigepealt kogeda kimbatust žanri määratlemisel. Tõsi, oleme viimasel ajal küll juba harjuda jõudnud eesti kirjanduse (ja iseäranis proosa) žanriliikkusega, milleks ka maailmakirjanduse mitmed tõlked soodsa tausta loonud, aga aru otsib endiselt liigitamiseks mingit kindlat ja ühele põhitunnusele taandatavat alust. Impressum ütleb «Seitsmenda rahukevade» olevat romaani — ja ilmselt see ka nii on, raamatu mahule mõeldes ja sellele, et romaani võib parasjagu võrrelda põhjata võlukübaraga, mis neelab kõik sinna vähegi mahtuva. Ent kui traditsioonilisest määratlusest kaugemale minna ja samas lähemale teose tegelikule olemusele, siis tuleks käesoleval juhul kas mitmed teadaolevad žanrid liita — ja selle tulemusena oleks «Seitsmes rahukevad» võetav memuaarromaanina, kuid ka essee- ja pihtimusromaanina — või asuda ise leutama mõnd mõistet, kujundit, mis kirjaniku loodu üldistades kõige paremini kokku võtab. Siin saab õnneks ilma selletagi hakkama. Viivi Luigel on luuletuskogu «Pildi sisse minek» (1973). Pildi-sisse minek on ka «Seitsmes rahukevad». Kusjuures see minek on kahekordne: mälupilti ja mälupildist ajapilti. Aga minek on vaadeldav ka oma vastandi, tuleku kaudu. Oieti ei eksisteerigi üks ilma teiseta. Ajapilt — see oleme meie ise. Aeg tuleb, tõuseb meisse, saab meie teadvuseks. Mineku-tuleku ühtsus avaldub jõudmises kuhugi. «Seitsmes rahukevad» on tegelikult jõudmine seitsmenda kevadeni: kevad ise kogu oma tundmusteväljaga leiab kirjeldamist alles raamatu viimasel kümnel leheküljel. Aga seegi on tinglik, sest raamatu ajaraamistik ei piirdu ainult seitsmenda rahukevade-ga, ei isegi ajaga 1950. aasta augustiõhtust kuni 1951. aasta aprillini, mis on sündmustiku viirikipitsaiks. Mõne tähendusliku seiga meenutamisega 1950. aastate lõpust, 1960. ja 1970. aastatest lisanduvad pildile nende aastakümnete toonid. Viivi Luik ei tee ka saladust, et ta oma lapsepõlveloo on kirja pannud 1980. aastate alguses. Pigem vastupidi, ta koguni rõhutab seda, nii et see asjaolu muutub määravaks romaani struktuuris. Üritan töösustada seda allpool. Siin tahaksin lisada, et kõrvu ajalise edasi-tagasi liikumisega võib romaanis kohata ka ruumilisi ümberpaigutusi. Kevad tuleb küll Viljandimaale, Tānassilma, jälgitakse seda aga linlasena: «...olen ühekorraga viiekümnenda aasta sügisel ja kaheksakümne teise aasta kevades ja mu pea kumiseb selle pika vahemaa ärakäimisest» (lk. 80). Teisel, oma lapsepõlvekodu interjööre kirjeldades mõtleb ta äkitselt mitme muule võimalikule kodule ainult mõnesaia kilomeetri kaugusel. Näitamaks, kuidas see «ainult» paisub otsemaid mõõtmatuks kuristikuks, kui inimesi lahutavad kuulumine erinevatesse sotsiaalsetesse süsteemidesse või sotsiaalsetesse (lk. 14). Huvitaval ajaloo-ruumilise «ülehupe» on raamatu kaheksakümne neljandal leheküljel. Leitud Saksa tääk tõetab silme ette mitu nilti «Eesti rahva ennemuistsetesse muistsetesse» sadestunud aia-st: «...aga veendununa, et ei tääk ega sellega seonduv pole-nud tema asi. hakatakse si-sendavalt jutustama oma aia-st ning selle juurde jõudmisest, millega omakorda kaasneb mõrkamine eri aja- ja ruumibunktidesse.

NELJA- KÜMNENDAL RAHUKEVADEL SEITSMENDAST

meile mingi sõnumi), vaid inime-ne, kes astub meie lugemis-välja vahetult — jah, kogu oma alastuses, ilma tagamõt-teta, ilma kavaluseta! — kõigi oma öelda-tahtmistega, ajastu-kujundi ja sümbolitaotlusega, ja kes nimelt sellele allutab jutustatava loo. Niisugune ju-tustamisviis on pihtimuslik ja luulelähedane ja Viivi Luik on ses mõttes jäänud luuletajaks ka proosas.

Viivi Luik. SEITSMES RAHUKE-
VAD. «Eesti Raamat», Tallinn,
1985. 191 lk.

Siit johtub mitu ootuspärast, aga ka paradoksaalset seika. Žanriprobleemi juba mainisin. Ootuspärane, ent samas häm-mastav on kirjutatu visuaal-sus, nägelikkus. Üle hulga aja loen jälle eesti kirjanduses teost, milles ei ela, mõtle ega liigu üksnes inimesed, vaid milles nähakse ka loodust kõ-neleva ja meelimojutavana. Ootuspärane on seegi, et nii-suguse kujutamispõhimõt-tega teos eeldab aktiivset, osa-duslikku lugemist — kaasa-mõtlemist ja kaasaalamistahet. «Seitsmes rahukevad» pole nii-sis lōdvestusromaan, küll aga puhastusvõimalusi otsiv ja pakuv. Nii nagu hingelõikav luuletuski. Sel samal põhjusel ei pruugi ta ammenduda ühe lugemisega. Tõesti, kui siit ai-nult lugu otsida, siis võib näiteks lause «Ümberringi laius märg sõjajärgne Eesti-maa, maa, vili ja puud, ruk-kiväli legendikul hõljus, kõrge kuusik kohas mäerinnakul» (lk. 6) sootuks kahe silma va-hele jääda. Aga seda üle lu-gedes avaneb meile hoopis rohkem, kui lause esimese poo-lega öeldu. Osadusliku luge-mise eeldusega omakorda kaasneb ootuspärane, et tea-tavas mõttes on Viivi Luige nildi-sisse-minek tõlkimatu. Tõlkimatu kõigepealt neile, kellele kujutatud aeg ei ütle midagi või kelle teadvusesse on see kinnistunud ajalooõi-kute kuivade ridadena. Nii-suguse oletatava «tõlkima-tuse» kõrval on märksa tõenäolisem teise kirjan-duskeelde tõlkimise raskus. Sest äsjagi näiteks too-dud lause vaiaks kindlasti kommenteerimist. Aga eks ole see kitsikus tuttav kõigile neile, kes oma rahvale üdila-hedast luuletajat tahavad ko-gu oma eheduses esitleda teis-tele. Siis peavad nad kumma-tigi veenduma, et Petõfi jääb Petõfiks vaid oma ümbruses nagu ka Jessenin Jesseniniks ja Liiv Liiviks oma rahva vai-mu ja ajaloo kontekstis. Mille-gi taolisega peame leppima ka Viivi Luige viimase aja luule-naremiku ja «Seitsmenda ra-hukevade» puhul. See ootus-närasuseks peetu on teisalt võttes teose paradoks: mida lähedasem meile, seda tõlki-matum, seda kaugem võõrale.

Viivi Luige aja- ning mälu-pildistuse üks paradokse on ka ta liikuvus, dünaamilisus. Sest ligi paarisajal leheküljel toimub ju tegelikult õige vähe: sügisest saab talv, tal-vest kevad; laps uitab ringi oma lähiümbruses, jälgib täis-kasvanute tegemisi, käib ema-ga linnas ja vahepeal koju tul-nud isaga poes... ja ongi enam-vähem kogu sündmus-tik. See liikuvus ei tulene nii-sis ei sündmustikust ega ka intriigist, vaid kujutamise ja

mõtte pingsusest, nende mõle-ma lahutamatu kooslusest. Kujutades 4–5-aastase lapse maailmaavastamist, kus esi-meseks märksõnaks, pidestu-seks on «haarang», kus segu-nevad tõelus ja muinasjutt (fantaasia) ja kus lapse süü-dimatus-loomulikkus paistab omamoodi julmana (tüdruk soovib, et taludest inimesi ai-na rohkem välja saadetaks, sest siis jääb rohkem asju jä-rele), samas seda kõike läbi-valt ka kommenteeritakse. Ol-lakse siis ühelt poolt laps, su-hestatakse end sellisena ajaga — viimane satub oma pateeti-lise vormi tõttu kontrasti te-gelikkusega —, teiselt poolt vaadatakse sellele juba ette-ja kõikehädaja positsioonilt. Lastakse küll lapsel kõnelda, aga samas ühtlasi pihitakse täiskasvanuna: «Olen süda-mest rõõmus, et mu lapsepõlv on möödas...» (lk. 32). Ollak-se laps minevikus, aga tahe-takse sellest midagi säilitada ka täna — ja nimelt usku, et «kõikide nende maailmaini-meste südames põleb tahe hävitada võimalikult rutem mustad jõud ja ebameeldivad ning salajas hoiatud nähtused» (lk. 49). Üks romaani juhtmõt-teid kõlabki nii:

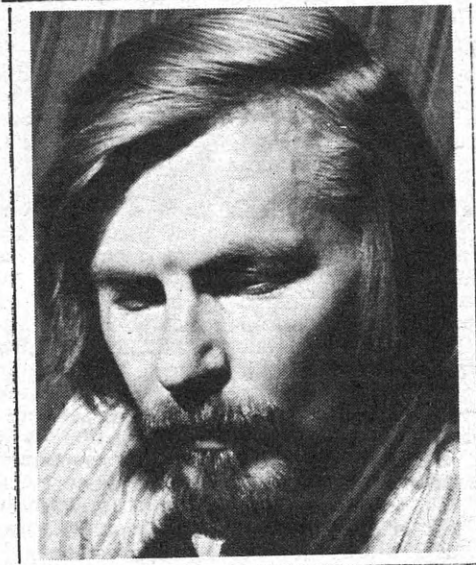
«Minu jonnakas lapseusk püsib. Olen tänagi kindel, et kellegi südames põleb tulevi-kulootus, et maailma troosti-tuid hoonerägistikke, baare, tantsupõrandaid ja veretõid lunastavad luuletajate närvid ning mõtlejate ajurakud. Kuni neid on, usun ma, et maailm püsib» (lk. 49).

Siin jõuangi teose käivita-nud jõu juurde, selle juurde, mida arvustuse algul täpsusta-da lubasin. «Seitsmes rahuke-vad» on kantud soovist kirju-tada oma põlvkonna autobio-graafia — täpsemini, raamat on selle biograafia algus —, aga ühtlasi on see ka hinge kogunud süütunde lunastus («Et ükskord peame oma lap-seea arutud ja kurjad soovid heaks tegema. Silmad kuluvad vähe ära ja sõrmed lähevad kirjutamisest kõveraks. Pea-me võitlema kurja vastu» — lk. 144). Kirjutamise eesmärk on seisnud siis algusest peale n.-õ. iseseisvana väljaspool konkreetset teost. Kunstiks po-le «Seitsmes rahukevad» saa-nud mitte tinglikkuse ega mängulisusega, mitte niivõrd sellega, et on loodud elu kuns-tiline analoog; kuivõrd eeskätt sellega, et on suudetud enda isiku käekäigu kaudu öelda midagi üldist, tüüpilist ja olu-list kogu oma aja kohta. Voi-malik, et proosa niisugune isikustumine kirjaniku enda isiku oluliseks muutu-mine (meenutuseks: kirjaniku kaasaraäkijana kohtame ka M. Traadi romaanis «Karukell, kurvameelsuse rohi». E. Mih-kelsoni «Matsi põhias», kaud-semalt aga ka mõne teisegi prosaisti loomingus) viib kord ilukirjanduse ja publitsistika (esseistika, memuaristika) üh-tesulamisele. V. Luige romaa-nis näib olevat igatahes pub-litsistlik alge struktuuri do-minandiks, selle ilukirjandus-lik mõõde avaldub aga tunde-intensiivsuses ja sümbolitaot-luses. Üheks niisuguseks süm-boliks on mesipuuult katuse rehimine, mida väike lant nudishimust ja magusaianust teeb. Ta ei jõua aga seda ka-tust enam kohale asetada. Viivi Luik ütleb otse, et selli-ne on kogu tänane maailm: «oleme talt kaiteva katuse re-hinud ega suuda seda enam kuidagi tagasi tõsta.

Vahetult sõjajärgne aeg on eesti kirjanduses leidnud nii-ia teistsugust käsitlemist (vrd. näiteks H. Leberechti, P. Kuusbergi, H. Kiige imt. teo-seid). «Seitsmes rahukevad» avab aga siin uue lehekülje. Kõigepealt oma pihtimuslikku-se, kompromissitu aususe ja valutundlikkusega, aga ka selle poolest, et nüüd on käes aeg, kus pärast sõda sündinud lapsedki on jõudnud tagasi-vaatamiste ja oma alguste ot-simise ikka.

REIN VEIDEMANN

LUULEVEERUD

H. MARSKA foto

REIN SANDER

* * *

Elujoon
rabeleb pihus.
Paremale? Jah.
Vasakule? Jah.
Mis mere
mässama paneb ja
vapustab maad.
Elujoon, sina?
Adrakured, need
käivad sust üle,
vikatilüsi, kirvevars.
Rakud ja möhnad.
Kas mu tallad
taluvad süsi
— ei tea,
aga elujoon peab,
peab julgema
pihku neid võtta,
peab hoidma neid
enese peal.
Süsi,
põlevaid süsi.
Kui suudad, siis ära küsi,
kuidas ta suudab:
põlevad adrakured,
ja vikatilüsi.
Kõrvetab kirvevars.
Elujoont.

Kahtleja laul

Kodumaal sündinud.
Pärast üht sõda.
Näinud ei ole,
Kuid mäletan seda.

Kodumaal sündinud.
Sedavõrd kenam
paistab see maa mulle.
Kuigi ma enam

ei usu kägu,
kes aastaid loeb lisaks.
Ei usu lapsi,
kes hüüavad isaks.

Ei usu välja,
mis kasvatab vilja.
Kisa peaks tõstma.
Või on juba hilja?

Kodumaal sündinud.
Pärast üht sõda.
Näinud ei ole,
Kuid mäletan seda.

Vaikne öö

Oie lõppu, seemne algust
näinu, anna meile valgust.

Juurelooja, ladvalooja,
saada meie sekka sooja.

Naeru kuulja, nutu kuulja,
kingi meile õhtu tuul ja

vaikne öö, kus magus uni
rahus kestaks koidikuni.

Aleksei Arbuzovi draamat «Pihtimuste öö» (1966) ei ole seni saanud selline üldine lavavõime nagu näiteks omal ajal «Tanjat», «Rännuaastaid», «Irkutski lugu», «Vanamoodsat komöödiat» ja ka mitmeid teisi teoseid. Esmalavastus Moskvas Kunstiteatris (1967) mõõdis ilma erilise kriitika ja publikupoolse elevuseta nagu ka aasta hiljem meie L. Koidula nim. Pärnu Draamateatri lavastus. Küll aga on näidendid üsnagi edukalt mängitud mitmel pool välismaal. Arbuzovi loominguga ülevaatlises käsitlustes on sellest teosest diskreetselt mööda minnud või mainitud vaid paari reaga kui näidendit, mis «ei kujunenud pidupäevaks teatrite ega vaatatajale» (I. Vassilina «Arbuzovi teater»). Ilmselt on siin üks põhjusi Arbuzovi draama omanäolisus ja järsk erinevus muudest sõjateemalistest näidenditest ja instseeneringutest: kuigi draama tegevus toimub sõja lõpul (täpsemalt, 1944. aasta kevadel ühes Lõuna-Ukraina veel okupeeritud ja peatset vabastamist ootavas väikelinnas), ei ole esiplaanil aktiivne fašismivastane võitlus ega algusest peale kõigutamatult kindlad võitlejad, vaid n.-ö. tavalised inimesed, kes ei jõudnud või, õigemini, keda arstieetika ei lubanud sõja algul evakueeruda, sest siis tulnuks jätta vaenlase kätte kogu haigla koos haigetega. Siin on ka tegelasi, kes algul ei uskunud, et okupatsioon toob kaasa õudusi, ja lootsid raske aja tasahilju üle elada. Võib tekkida ka küsimus, kas on vaja nii palju lavaruumi ja -aega anda fašistliku komandandi ja tema truualamlike reetureist politseinike psühholoogiliseks eritluseks. Draama ülesehitus on rajatud nn. suletud ruumi orientsaibil, mis tänapäevaks on juba küllaltki palju kasutamist leidnud. Kõiki neid asjaolusid silmas pidades ei olnud Eesti NSV Riiklikul Vene Draamateatril vist kerge langetada otsust selle teose mängukavva võtmiseks, osalemaks

SURMAGA SILMITSI

A. ARBUZOVI DRAAMA «PIHTIMUSTE ÖÖ» VENE DRAAMATEATRI

suure võidu 40. aastapäevale pühendatud festivalis.

Ent näib, et saavutatud kunstiline resultaat on loomingu ettevõtlikkust siiski õigustanud. Teater on näinud Arbuzovi teksti seni veel avastamata sisulisi väärtusi ja võimalusi. Tulemuseks on algusest peale pineva huviga jälgitav dramaatiline tegevus, milles peegelduvad Isamaasõja paljud olulised traagilised kolliisioonid varem harva nähtud vaatenurga all, ennekõike tagasihoidlike rahumeelsete inimeste kujunemine mehisteks ja meelekindlateks, mis eriti ilmekalt avaldub karmis piirsituatsioonis — silmitsi paratamatu surmaga. Kuigi peaarst Glebov (V. Rudov), tema naine Julia (S. Orlova) ja arst Koverga (J. Vlassov) ei olnud otseselt sidemes partisaniliikumisega (aga võib-olla, et ka olid? — igatahes Vlassovi Kovergast võib seda küll uskuda), riskivad nad ometi eluga peites haiglaruumidesse fašistide poolt tagaotsitavaid inimesi. Veel enam, nende tööline humanism ja abivalmidus avaldub ka selles, et nad varjavad oma maja keldris Wehrmachti deserteerunud sõdurit, kes ei tahtnud enam saksa rahvale hukatuslikus sõjas kaasa teha. See tegevuse käivitamine seisukohalt oluline motiiv avardeb ühtlasi teose tänapäevast kõlavust: võitlus fašistliku Saksamaa purustamiseks ei olnud hoopiski mitte võitlus saksa rahva vastu. Näitlejatel on õnnestunud luua palju erineva karakteriga tegelaskujusid, kes potentsiaalselt kanna-

Stseen lavastusest: Glebova (Svetlana Orlova) ja Evald Gissling (Leonid Sevtsov).

vad endas võimet kangelasteoks ega murdu ka kõige raskemas katsumuses.

Tegelaste ideelise mehistumise teema on tihedalt põimunud nende isikliku elu keerukusega. Mehise tuleproov, mille teeb läbi Glebov, avab ka tema naise Julia silmad oma mehe tõelise olemuse nägemiseks ja mõistmiseks. Ka siin

rõhutab teater nagu autorgi, et inimene ei tohi elada pooliku või illusoorse tõega, nagu ei tohi leppida pooliku maailmavaate, pooliku vihkamise või naiivselt abstraktse humanismiga. Just selles veendub valusa kogemuse najal klarnetist Lastotškin, kes lootis pillimängu abil okupatsioonirežiimi üle elada. V. Klessen avas värvikalt selle heitliku ja närvilise noormehe kibeda kahetsusvalu ja moraalse sirgumise — otsusele jõudmise ohverdada ennast antud olukorras palju vajalikuma inimese, arsti Glebovi asemel.

Nõukogude inimestele erineva isikupäraga (siia leeri kuuluvad ka H. Contreras elurõõmus näitleja Brjanski-Martinelli, A. Dudarenko tõsi-meelne, otsekui endassepöördunud Zaitsev, tarmukad noored Edik ja Lelja (O. Rogatšev, J. Garšina) on vastandatud linnakomandant Gissling ja tema teenistusvalmid abimehed-politseinikud. Lavastaja N. Seiko ja näitleja L. Sevtsov on fašistliku ohvitseri kujutamisel vältinud sadistliku julmuri paljunähtud stereotüüpi ja näitavad teda üsna intelligentse inimesena, kelle seljataga on tunda tema rahvuse sajandite kultuuri. Gisslingi omalaadne tragöödia seisneb selles, et ta mõistab mitte ainult Reich'i peatset paratamatut kokkuvarisemist, vaid kogu fašistliku ideoloogia inimvihkajaliku olemust ja kogu oma senise sõjaväetreenistuse absurdsust, kuid ta ei näe ka mingit tuleviku perspektiivi. Tema filosoofilistes

arutlustes ja «psühholoogilistes eksperimentides» avaldub ilmekalt selle küllaltki targa vaenlase vaimne ja hingeline kriis, tema kui isiksuse täielik allakäik. L. Sevtsovi käsitluses on stseen (need tugevdavad etenduse dramaatilist pinget), kus vaatajas võib tekkida isegi lootusesäde, et mingi õiglustunne selles inimeses siiski võidab ja ta annab hukkamist ootavatele inimestele armu. Ent lõpuks jääb ikkagi peale automaatne, omaenese tahteta käsutäitja (kindrali telefonikõne) ja kogu eelnenud hinge- puistamine oli tühipaljas mäng. Omamoodi «inimlikult» on püütud lahendada ka poliitseinike Samarini (B. Troškin) ja Mironetsi (V. Bezdušnoi) kujud. Kuigi esimesel oli nõukogude võimuga oma «isiklik arve», ei suuda ta sooritatud kuritegude koormat siiski lõvuni kanda ja pakub oma abi hukkamisele määratud inimestele. Kui see ei õnnestu, mõistab ta ise enda üle ainuvõimalikku õiglast kohut. Hoopis jultunum, salakavalam ja oma isandate teenimisel absoluutselt kõigeks valmis on Mironets — üks paadunud vaenlasi, kes ei taltu tõenäoliselt ka siis, kui saksa fašism on ammu purustatud.

Etenduse dünaamilisele kulule ja emotsionaalsele mõjuvusele aitas oluliselt kaasa T. Tepandi lavakujundus, mille domandiks on vanglaks muudetud purustatud vitraažiga katoliku kirik. Kogu dekoratsiooni on viimastel aastatel harva nähtud korrektsuse ja varjundirohkusega teostanud vanameister F. Matt.

Etendus lõpeb ja eeslaval astuvad näitlejad — osatäitjad elegantset tänapäevases rüüs. Nad loovad nagu mõttelise silla minevikku nelikümmend aastat tagasi. Traagilisest finaalist hoolimata võib seda etendust pidada pidupäevaks teatrite ja publikule.

KALJU UIBO

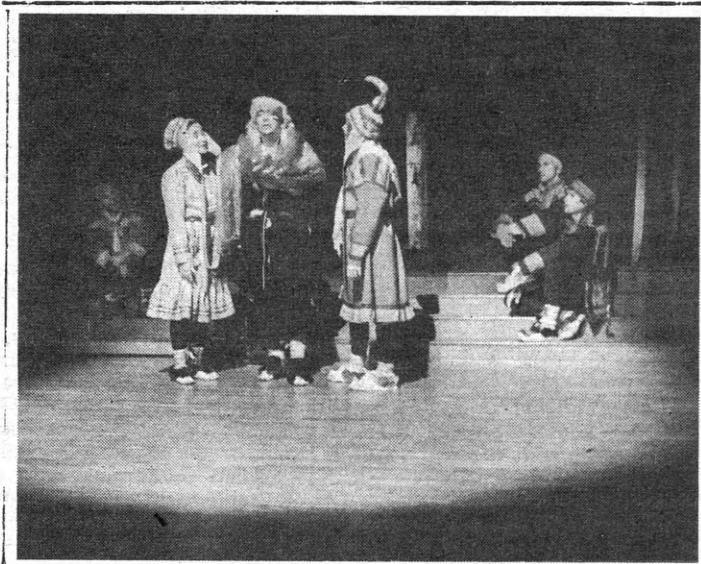
Järjest rohkem levib arvamus, et «Kalevala» pole ainult soomlaste ja karjalaste eepos, vaid suure tähendusega kõigile läänemeresoome rahvastele. Niisiis oli seaduspärane oodata «Kalevala» 150. sünnipäeva mitmekülgset tähistamist ka Eestis. Eesti teatrilavale on peale näidendite ammust ajast edukalt toodud ka mitmesuguseid eepilisi ja lüürilisi teoseid. Kas neile kogemustele toetudes ei saaks teatritegevuses propageerida ka «Kalevala»? Julgus on pool võitu, ütleb eesti vanasõna. Tänu Mikk Sarve ning «Ugala» teatri noorte näitlejate entusiasmile võib nüüd taas, pärast TRA Draamateatri «Kalevala» suurt lavastust näha uut etendust «Kalevalast», mida peale Villandi on näidatud ka Tartus ja Tallinnas. Kuna lavaseade on tehniliselt lihtne, saab seda peale teatrisaali muajalgi etendada.

«Kalevala» lavastamisel kerkeb tegijate ette esimese raske probleemina valiku küsimus: mida võtta, mida jätta? Eepos on ju ulatuslik. eeskätt eepiline — dramaatilised episoodid on peidetud jutustavate ja lüüriliste värsside sekka. Tänapäevane teater käija eelistab pealegi lühikest etendust, kolmetunnist kibub ta juba halvasti vastu võtma.

Valikuprobleemi on lavastuse juhtkond (kompositsioon Marju Sarvelt, lavastus ja laulud Mikk Sarvelt, kunstnikutöö Kersti Rattuselt) õnneliku käega lahendanud. Valitud on motiveeritud kümnest runost: eepose alguse maailma moodustumise müüt, siis algusest veel Väinämöise, Joukahaise ja Aino dramaatilise-tragilise sisuga võitlus, edasi on keskendutud Sampo loomisele

«KALEVALA» KANGELASLOOD

MULJEID «KALEVALA» TEATRITÖLGENDUSEST «UGALAS»

Moment «Kalevala» kangelaslugude esitusest.

ning selle röövimisele. Nii on tekkinud nii lavastuse alguse kui ka lõpu poolele dramaatiline keskus, mis pingestab etendust.

Põhjalla inimesi rikastav imeveski Sampo on üpris mitut moodi tõlgendatav kujund — ammuks see oli, kui omapoolse seletuse esitas oma raamat «Hõbevalge» Lennart Meri. Nüüdsed lavastajad on välja pakkunud hoopis teistsuguse, samuti võimaliku tõlgenduse, kavalehel kirjutatakse: ««Kalevala» kangelaslugude lähtekoha olemine leidnud eepose keskse müüdi — Sampo-müüdi — võrdlemisest Linnutee liikumisega taeva laotuses ja aastaaegade vaheldumisega. Meie arvates võib «Kalevalas» kujutatud Sampot pidada Linnutee võrdkujuks.»

Eeskätt on sellisest tõlgendusest lähtunud kunstnik K. Rattus, kes on maalinud kangelase variandi Linnuteest — vastavalt aastaaegadele. On silmale vaatamiseks esitatud ka muid vähemaid sümbolkujundeid ja mustrimotiive. Kuid etenduses realiseerub Linnutee kujund vähe, lavastaja kosmilise kavatsuse mõistmiseks on tõepoolest vajalik täpsem selgitus (15. aprillil Glehni lossis antud etenduse järel esineski Mikk Sarv vastava sõnavõtuga). See vajadus kipub aga lavastusele olema miinuseks. Linnuteeliku Sampo kujund ei kanna lavastust, see jääb õigupoolest proloogiliseks nähtuseks.

«Kalevala» on teistest suurtest eepostest erinev selle poolest, et siin õigupoolest ei kujutata sõda (isegi «Kalevipojas» on sõjainest märksa rohkem). «Kalevala»

võitlused toimuvad kas üksikisikute või väikeste meeskondade vahel, laialdasem, üldisem võitlus realiseerub hoopis vastuhaakuna loodusjõududele. Ega asjatult ole eeposes lõunapoolsem, päikesega Kalevala vastandatud pimedada Põhjalla. Niisiis valguse võitlus pimedusega moodustab õigupoolest «Kalevala» heitluse põhilise, sügavama hoo. Linnutee sümbol sobiks vägagi selle võitluse väljendamiseks, kuid peale dekoratsiooni avaldub see mujal üpris vähe.

Kui tosin aastat tagasi Budapesti Thalia teater näitas oma «Kalevala» lavastust Tallinnas (vt. «Sirp ja Vasar» 22. IX 1972), siis paistsid nad silma oma leidliku rütmikaga. Paindlik meesrühm imiteeris mõjukalt sõudmist või saanisõitu ning lõi seega põhjamaadele iseloomuliku liiklemiskujundid. «Ugala» näiteseltskond on liiga väike (viis meest ja kaks naist) ning nii sugestiivseid liikumiskujundeid ras-

ke luua. Ka ei piisa seitsmest osalisest laulu- või kõnekooriks, tekst esitatakse solistide või väikeansambli abil. Diktatsioon on viljandlastel küllalt hea, leelutada nad oskavad — nii jääbki domineerima tekst — teatritegevuse võimenduse vahendid on tagasihoidlikud. Etendus on kammerlik, eepose suurt hoovust ei teki.

«Kalevala» kangelaslood on eeskätt kollektiivne esitus, ajuti esitab küll üks või teine näitleja ka mõnd üksikkangelast. Kõige tähtsam ja mõjukam peaks olema muidugi Väinämöinen, kuid selle jaoks ei ole väikeses trupis leitud sobivat näitlejat. Isegi heatahtlik rahvaluuleprofessor Eduard Laugaste on leidnud: «Ainult et lavalise kujuna oleks ta võinud olla väärilam.» («Edasi» 20. I 1985). Riho Ränil Väinämöisenä jääb tõepoolest vajaka suurejoonelisust ning väärilamust, ta näitab naljakavõitu taati, kes kutsus esile assotsiatsiooni näiteks Antti Ihalaisega Maiju Lassila romaani «Tuletikke laenamas». Lavastuse esimese poole kulminatsiooni peaks moodustama Väinämöise võit Joukahaise üle, R. Ränil jääb see aga õigupoolest saavutamata, Joukahaise esitajal Elmo Ainulal õnnestub vaataja sümpaatia endale tõmmata. Rõõmsameelne oli küll ka ungari Väinämöinen (Tibor Bitskey), kuid tal oli sisemist jõudu, mis pani teised kuuletuma — tema enese maksmatulepanek ei jäänud kahtlust.

Mikk Sarve lavastus «Kalevala» kangelaslood on rõõmsameelne lavastus, kuid milleski ka veidi ilutsev ja illustriativne. Ent «Kalevala» kangelaslugude esitamisel kohtame head tahet ja entusiasmi.

OSKAR KRUUS

FILMIFOORUM MINSKIS

Esmaspäeval, 13. mail avati kangelaslinnas Minskis pidulikult XVIII üleiluline filmifestival, mis on pühendatud Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäevale. Alanud ülevaatusel tehakse kokkuvõtteid Nõukogudemaal 1984. aastal valminud filmidest.

Võidu juubeliaasta annab tänavusele filmikunstile erilise värvi. Olevaastuse programmi keskse telje moodustavad aastatel 1941–1945 nõukogude rahva suurt kangelasestegust käsitlevad ekraaniteosed. Nii leiavad sõja esimesed traagilised sündmused käsitlemist Leedu stuudios valminud filmis «Jagu», kus jutustatakse meeste teest omade juurde. Suure Isamaasõja maailmaajaloolist tähendust toob vaatajateni «Mosfilm» ja Saksa DV kinematograafistide koostöös valminud «Võit». Olevaastuse dokumentaalfilmide hulgas on täismäetähtseline teos «Marssal Zukov. Eluloo leheküljed». Võidu juubeli puhul on NSV Liidu Kinokomitee ja NSV Liidu Kinematograafistide Liit kinnitanud ka vastavad eripreemiad, mis antakse parimate sõjalis-patriootiliste filmide eest.

Eesti filmiloomingut esindavad Minskis: mängufilm «Hundiseaduse aegu» (rež. Olav Neuland), lastefilm «Karoliina hobelõng» (rež. Helle Murdmaa), joonisfilm «Aeg maha» (rež. Priit Pärn), nukufilm «Imeline nääriöö» (režissöörid Riho Unt ja Hardi Volmer), populaarteaduslik film «Elu värv» (rež. Rein Maran) ja dokumentalistikast «Kõige ilusam» (rež. Heli Speek). Eesti delegatsiooni koosseisu kuuluvad multafilmi peatoimetaja Silvia Kiik ning režissöörid Helle Murdmaa, Hardi Volmer, Riho Unt ja Semjon Školnikov. Festivalist võtavad osa ka Eesti NSV Kinokomitee esimees Raimund Penu ja Eesti Kinoliidu esimene sekretär Kaljo Kiisk.

Auhind «Tallinnfilm» teosele Oberhausenis

Saksamaa Liitvabariigi tööstuslinnas Oberhausenis toimus 31. dokumentaal- ja lühifilmide festival. Kuue päeva jooksul linastati võistlusekraanil üle saja filmi 37 maalt. Festivali grand prix läks Brasiilia filmidele «Rahvusliku julgeoleku nimel» (režissöör Renato Taragosa) ja «Kuuvalguse rahvas, verine rahvas» (režissöör Marcello Tassari). Menukaks kujunes osalemine ka sotsialismimaadele. Auhindu pälvivad Nõukogude Liidu, Tšehhoslovakkia, Ungari, Poola ja Saksa DV filmiloojad. Kõrge hinnangu pälvib «Tallinnfilmis» loodud režissöör Valter Uusbergi joonisfilm «Härg», mis jagas peaaegu hinda Ungari režissööri F. Rofise filmiga «Gravitatsioon». Festivalil toimus ka ulatuslik filmiretrospektiiv «Teine maailmasõda ja fašismi vastane vastupanuliikumine». Festivali FIPRESCI auhinna sai prantsuse film: ühe naise saatust okupeeritud Prantsusmaal kujutav «Minu elu viimane aasta».

Kui kaks pöörast parodisisti, kaks tõsist karikaturisti ja naljameest (keldest üks on osalenud ka omafirmaliste filmiparoodiate loomises) tulevad professionaalsesse stuudiosse («Tallinnfilm») ning teevad siin tõsimeelse ja harda, sugugi mitte avangardse ega eksperimentaalse nukufilmi lastele, siis on see vist midagi, mis tuleks lahterdada elu paradokside hulka. Või ehk siiski mitte? Võib-olla on Hardi Volmeri ja Riho Undi «Imeline nääriöö» siiski (tahtmatugi) väljakutse; tavatu oma selgusetaotluses, lausa julgustikk tavalisel kangelase päeval oma tundeüllasuses. Peale muu, ime küll, pole režissöörid ise käskkirja kirjutanud, pole isegi kaasstenaristid (mis ammugi enam ei kuulu hea tooni hulka), vaid on oma filmi teinud luuletaja Hando Runneli loo järgi.

Võib-olla võiks siia vahele märkida, et vaatamata maestro Rein Raamatu üha täiustuvale kinematograafilisele meeliskusele on — allakirjutanu arvates — jäänud tema kõige katarsistlikumalt mõjuvaks filmiks teostuslikult võib-olla mitte kõige täiuslikum, ideelt aga lihtne, selge ja suurejooneline «Lend» — käsikiri Paul-Erik Rummolt.

Hando Runneli kirjapandud lugu katkise kaelaga nukust ja vigase tiivaga mänguhanest, keda ükski ostja ei soovi ning kes tarbetuna-hüljatuna nääriöö oma seiklusi alustavad, et siis inimlikku soojust tunda saanuna muutuda tõeliseks tüdrukaks ja tõeliseks mets-haneks (kusjuures mets-hani, teadagi, ära peab lendama), viib juba iseenesest mõtted muidugi Hans Christian Andersenile. Samas vaimus on oma nukuloo lavastanud ka debüteerivad režissöörid. Filmil algul tuuakse ekraanile Pelgulinna puumajade linnaosa natuurilähedane, kuid samas millegi tabamata poeetiseeritud teinend. Nukud selles Pelgulinna osas riietatud pisi-asjadeni «nagu päris»: firmajooned ja botikud ja kindad ja kõik muu. Ökonoomselt ja

Hardi Volmeri ja Riho Undi nukufilmist lähtudes

täpselt, paari ilme kaadriga annavad autorid filmi ekspositsiooni mänguasjadepoes: ei mingit lohisevust, sisuliselt tühja ekraaniaega, nagu oleme vahel näinud meie nukufilmis (aga osalt ka joonisfilmis). Ilmneb kõnealuse filmi üks esimesi olulisi voorusi: oskus jutustada, sündmusi välja mängida. Siin, nagu mõnel pool mujalgi, annavad algajad kogenumatele punktid ette. Mänguasjadelaos salapäraselt hämaruses mänguasjad elustuvad, tuleb andersenlik kuri must rott (vrdl. lugu ühe jalaga tinasõdurist!) ning invallid-nukk ja vigane hani püüavad poolpimedail riuleil põgenedes oma elu päästa. Tiheadalt ja leidlikult (esemed elustuvad, aitavad põgenejaid) jutustavad autorid oma loo lõpuni: kõik on ühtaegu nii loogiline (põhjus-tagajärg haakuvad ilusasti jne.) kui ka romantiline — pisut retrohõnguliselt tundeline.

Meie nukufilmi kujundus on enamasti kõrgel järjel: luuakse stiilsed kaunid nukulinna ja -interjööre, mis valmistavad kunstiteadlasi. Hoopis raskesti mõeldav näib olevat atmosfääri loomine neis nukumaailmades. «Imelises nääriöös» on suudetud seda raskesti tabatavat tabada. Millega — valgusega, heliga? — öieti raske öelda. Oluksim näib aga olevat üks: atmosfäär seostub nukude tegevusega, toetab seda, sõltub sellest. Nukude tegevuse pole aga mehaaniline, vaid emotsionaalne — parimalis stseenides vaatajas emotsionaalset assotsiatsioonide rida tekitab. Parimad on lõpu-kaadrid, lausa väga head: ema, isa, laps ja tüdrukus muutunud nukk, läbi elanud äsjase moondumise, seisavad talve-öös valgustatud laudauksel ja lehvivad järele äratundavale hanele, kes üha kaugemale tähisvaesuses nääriöösse kaob. Tekib too ekraani avardumise kummeline tunne, mis kaasneb kaadritega.

Meenuvad meie viimaste aastate filmide haaravaimad lõpu-kaadrid: Peeter Simmi dokumentaalfilmis «Mitu värvi haldjad», Peeter Toomina «Linna loomas», Olav Neulandi «Tuulte pesas». Tavaline aga on, et fil-

mi ei osata lõpetada: veetlev «Ideaalmaastik» on ilma jäetud mõjuvast lõpust, «Lurichi» primitiivne finaali mõju lausa teost diskrediteerivalt jne. — sedapi-di näidetest pole puudust.

Näed, et nukufilmi võimalused on suuremad kui pelgalt didaktika või naerutamine või mõni utilitaarne käsusõna. Ta võib — sõnatult ja lihtsalt — äkitselt haarata tundesügavusse, mida pole saavutanud näiteks ükski meie lastemängufilm oma rikkaliku ja keeruka barokse tingetangeliga. Me võime kuhjata seiklusi ja kostüüme, kulda ja karda, tantsu ja laulu lausa mõõdu-tundetul määral ja ometi mitte ulatuda hingeni.

Üldse tundub see näiliselt lihtne 10-minutine nukufilm siinkirjutajale nähtusena, millest lähtudes võiks rääkida nii mõnestki asjast, mis puudutavad mitte ainult meie multafilmi, vaid samavõrra või rohkemgi ka mängufilmi. Mõtlen eelkõige nimelt teatud määral levinud tendentsi püüda haarata parema käega vasakust kõrvast — kusjuures vasaku käega, nagu teada, saaks ju lihtsamalt, ja oleks loomulik. Kas pole me sageli kaotanud lihtsuse- ja loomulikkusetunnet, olulisusetaju; püüame olla teab kui keerukad ja kinematograafiliselt trikilembesed, millegipärast lapsikult arvates, et sellega kaasneb automaatselt ka kunst. Eriti kahju, kui seda virvatulelist teed läheb andekas inimene. Muidugi, võib jutustada ühe loo ka lihtsalt ja pretensioonitult, kusjuures kunstist pole lõhnagi. Millegipärast juhtub seda aga hoopis harvemini — lihtsus ja selgus kuuluvad ikka pigem ande kui andetuse juurde.

Jah, kuhjame eksootiliselt, kummalisi või pretensioonikalt ilusaid kaadreid ja kaotame samas oskuse jutustada oma lugu. Ning veelgi enam, ja peamine: oskuse seda lugu hingestada. Omal vaikselt moel, sõnatult ja veidi salapäraselt oskab seda kõnealune väike nukufilm.

MARIS BALBAT

FILMIKLUBIDES

Tallinna Polütehnilise Instituudi filmiklubi VIII festivalil, mille tähistati Tallinna vabastamise 40. aastapäeva, võistlesid «Tallinnfilmis», «Eesti Telefilmis», «Eesti Reklamafilmis» ja filmimatooride uuemaid linatöid. Kokkuvõttes tehti 428 hindamislehte alusel. Kõige tihedam oli konkurss lühifilmide vahel. Klubi auhinna «Väike hammasratta» võitis Priit Pärna joonisfilm «Aeg maha», mille tunnistas parimaks ka ajaleht «Molodjož Estonii».

Eesti Kinoliidu «Pääsukese» (žüriis L. Laius, A. Valton, J. Ruus) ning Soome Kotka linna filmiklubi «Majakas» meene pälvis Mark Soosaare «Mängutoos Manilailul», mis üliõpilasklubi hinnangus jäi teisele kohale. Lühifilmide kolmandaks tuli Avo Paistiku joonisfilm «Naksitrallid». Eesti NSV Kultuuriministeeriumi auhinna võitis Andres Sõdi dokumentaalfilm «Mälu».

Alla viie minuti kestvatest filmidest sai «Minihammasratta» Harry Egipht reklaamfilm «Zaporožets», millele järgnesid «Eesti Reklaamfilmilt» M. Kase «Eluküünal» ja A. Sõdi «Lauamäng». Neljast täispikast filmist võitis «Suure hammasratta» Mati Põldre telefilm «Kevad südames», millele järgnes O. Neulandi «Hundiseaduse aegu». Tehti mitmeid ettepanekuid festivalistatuudi edasiseks parendamiseks, muu hulgas mängufilmide konkursi korraldamiseks üle aasta.

ETKVL-i filmiklubi KFK debüütfilmide I festivali oli pühendatud Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. ja Eesti NSV 45.

aastapäevale. Filmiklubilased vaatasid 22 filmi, mis olid tehtud 1983. ja 1984. aastal stuudio- ja «Tallinnfilmis» ja «Eesti Telefilmis». Debütantidest võistles 13 režissööri, 3 operaatorit, 7 kunstnikku ja 25 näitlejat. Parima režissööridebüüdi eest pälvis auhinna «Vikerkaar» ja diplomililis Vetsi dokumentaalfilm «Elu nagu kümnevõistlus» («Eesti Telefilm»). Parima kunstnikudebüüdi eest võitis auhinna «Vikerkaar» ja sai diplomil nukufilm «Sõlm» («Tallinnfilm»), rež. Kalju Kivi, kunstnikud Toomas Kall ja Riho Unt.

Parima näitlejadebüüdi eest sai auhinna «Vikerkaar» ning diplomil Andrus Vaarik (Sebastiani osa «Tallinnfilmis» mängufilmis «Reekviem»). Näitlejadebüüdi konkurents oli suurim, mitteprofessionaalidest võitis klubilaste suurima poolehoiu Toomas Uibo telefilmis «Kevad südames».

Eriauhindu andsid välja ETKVL-i organisatsioonid. Tööstuskoondise auhind anti Madis Kalmetile parima patriootilise osa eest (Hendrik telefilmis «Võõra nime all»). PI «Tsentrsojuz-projekti» Tallinna Filiaal autasustas suurima ootamatuse eest ekraanil Tõnu Lume, kes avas tõtruult Lurichi kuju «Tallinnfilmis» mängufilmis «Lurich». Kaubandusliku Reklaami Valitsuse auhind aktuaalseima probleemiga filmile anti teledokumentaalfilmi «Põial-Liisid» režissöörile Kristjan Svirgsdenile.

VAIKE KALDA

AMATÖÖRFILMIDE FESTIVAL RIIAS

3.–5. maini peeti Riias tavalikohane IV liiduvabariikidevaheline spordifilmide festival. Selles osalesid amatöörid Moskva, Leningradist, Murmanskist, Kalininist, Moldaaviast, Karjalast, Eestist, Lätist ja Leedust. Näidati 24 filmi. Meie vabariigi programm koosnes kolmest filmist.

Anti välja neli auhinda, millest kaks said Eestist esindanud filmid «Käru mängud» (Jüri Va-

rus; stuudio «EKE Projekt») ja «Akvalangiga antiiki» (Ado Tomson, Viljandi allveeklubi «Triiton»).

Läti NSV Filmiamatöörade Ohingru diplomiga autasustati filmi «3000 graatsiat» (Olo Keadus, Tallinna RSN TK Puhkeparade Direktiooni rahvakollektiiv-i nime kandev klubij).

KAARIN BIRKAN

KINOALASED PREEMIAD

Möödunud aasta detsembris kuulutasid Eesti NSV Riiklik Kinokomitee ja Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Eesti Vabariiklik Komitee välja sotsialistliku võistluse vabariigi linnakinode vahel, mis pühendati hitlerliku Saksamaa üle saavutatud võidu 40. aastapäevale. Võitja autasustamiseks asutati Olga Lauristini nimeline preemia. Tuntud ühiskonnategelane O. Lauristin on töötanud mitmetel vastutustähtselt ametikohtadel, muu hulgas ka aastatel 1947–1951 Eesti NSV kinematograafia ministrina, seistes nõnda eesti nõukoguliku filmikunsti ja kinovõrgu hälli juures.

Sotsialistlikus võistluses võeti riiklike plaanide täitmise kõrvale arvesse eelkõige üritused, mis olid pühendatud Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäevale, seanssidele eelnevate

loengute, vestluste, sõja- ja töö-veteranidega kohtumiste arv ja sisuline tase, eriti aga sirguva põlvkonna ideeline ja patriootiline kasvatamine nõukogude filmikunsti vahenditega 1985. aasta jooksul.

Võidupäeva eel kuulutati välja sotsialistliku võistluse võitjad ja nendeks osutusid: kõrgema ja I järgu linnakinodest Tallinna kino «Sõprus» (direktor Ene-Mai Kask) ning II ja III järgu kinodest Paide kino «Aurora».

O. Lauristini nimeline preemia anti kinole «Sõprus» üle 15. mail, päeval, mil meie vabariigi tollane suurim ja moodsaim kinoteater 30 aastat tagasi oma ukseid avas.

ANDRES LEPP,
ENSV Kinokomitee
kinofunktsiooniosakonna
vaneminspektor

LASTELAVASTUS «VANEMUISES»

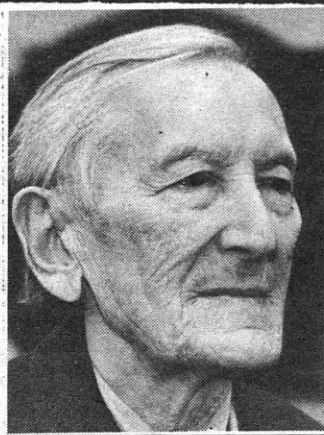

RAT «Vanemuises» esietendus Eno Raua uus lastelavastus, mis kannab pealkirja «Pusapratipundara printsi kingitus». Lavastajaks on Raivo Adlas, kujundus Jaak Vausiit. Pildil stseen lavastuses.

Eesti NSV teeneline kultuuritegelane Voldemar Erm on oma viimati ilmunud (1984) raamatu, mille kaanel on «Eesti Postimehe» tiitlipilt puusse lõiganud Johann Berendhofi olimaal «Eesti mõrja» (1863), nimetanud lühikese sõnaga — «Lähtemeistrid». Lättest algab maa suur voolamine, vee asendamatu külluse lisandumine, jõuks saamine. Allikas on midagi selget, puhas ja kindlat. (Vähemalt nüka, kuni meie loodussetus pole jõudnud allikate tasandile.) Paistab, et «Lähtemeistrid» on ALLIKANA tõesti jäänud ses kultuurielu sagedase «kergema vastupanu tee» päevadel — puhtaks, selgeks ja kindlaks. Ja kui 15. mail, V. Ermi kaheksanda kümnendi lõpul tahta midagi öelda, peaks seda ütleva «Lähtemeistrite» lähtesulguse kiitusena. Ja see ei peaks kõlama ainult juubelikult. See peaks tunnistama firmamärki aastakümnete tööle, inimvõlule, analüüsija vaimusele ja kainusele, pakapanu piisvusele.

Oieti peaks üldfraasi veelgi täpsemalt formuleerima. Nimelt on «Lähtemeistrite» uni-kaalvõlu — isegi siis, kui esimene publitseering on olnud tavapärane ajalehekirjutis — selles, et iga rea kirjapane-kuks on autor läinud alglatte,

VOLDEMAR ERMI 80. SÜNNIPÄEVA PUHUL

esmaallika juurde. Ta on istunud arhiivides, kirjakogudes ja muuseumides ning saavutanud ise ja andnud teistele edasi allikapuhtuse tunde. Allikaid võib juurde avastada. Olgem aga lootuses, et olemasolevad jäävad. Voldemar Erm on Eestimaa kultuuriloo suurimaid lähteidureid. Ja kelle tahes tulev töö ei saa olnud kustutada.

Inimene on vanemate hoolet kasvatatud diskreetseks. Ent ometi on uksepaotus eesti kul-

ÜHE KUNSTIRAAMATU KIITUSEKS!

tuuriloo kirjajutajate isiklike postiläkitustesse mitte ainult kütkestav oma lugeja-uudsuses, vaid ka võimalus selgemate silmadega vaadata meie kultuuriloole üldse. Loed analüüsi, kuidas Otto Wilhelm Masing on ofordiks teinud oma (seni anonüümsena tuntud) «Maddi Reinu», aima-mata, et tõmmisel tavapärane parema-käe-kätlus muutub vasa-kpoolseks, ja usud nüüdsest, et «ABD ehk Luggemise Ramat Lastele» 1795. aastast on

tõesti ka meie originaalkunsti esmateoseid. Vaatad Kristjan Jaak Petersoni tudengimäljöö impulsivseid värviväljendusi ja mõistad, kui mitmekülgne talent läks praeguseks tund-matusse hauda Riia kalmu-aias. Elad kaasa autori kirgli-kele (seda enam, et ta tavati-selt on just nimelt heas mõt-tes akadeemiline) väitlustele tekkinud lahiluste vastu, et Vastemõisa Lubjassaare kunst-niku isa ja ema pole maali-nud ta ise. Jaa, jaa, need lan-

getatud silmavaated varjavad isa pimedust. On ränkaskes tõdeda, et su isa on kaotanud 90 protsenti maailmatajust, isa, kes sulle on õpetanud maailmanägemist. Otse imet-letava avastusena saad teada, kui altruistlik on olnud Halja-laga seotud maalikunstnik Karl Maibach Köleri Kuntau-gani eesti koloonia ostuloos. Mõistad Johann Köleri ja Au-gust Weizenbergi (tagantjärele suured mõlemad) vimma ajen-deid. Jah, töö vägevust üh-mastab ikka iseloomude nõr-kus. Põnev on teada saada, kuidas maamõõtjast ärkamis-aegne matemaatik Jakob Tülik on tutvustanud prantsu-se kunsti ja Champs-Élysées' võrratuid vaateid. Prantsuse kultuuri pädev tutvustus Ees-tis juba C. R. Jakobsoni sur-ma-aastal, see paneb mõneti teisiti nägema hoopis hilise-maid kultuurinähte. Või Fried-rich Russow professionaalse museoloogina vahendamas rahvaid ja maid, jällegi mida-gi nüisugust, mida kultuurili-gu peab teadma ja suust suhu kandma. Voldemar Erm on se-da esmalausemist osanud teha niimoodi, et öeldut oleks lausa ebaõiglane unustada.

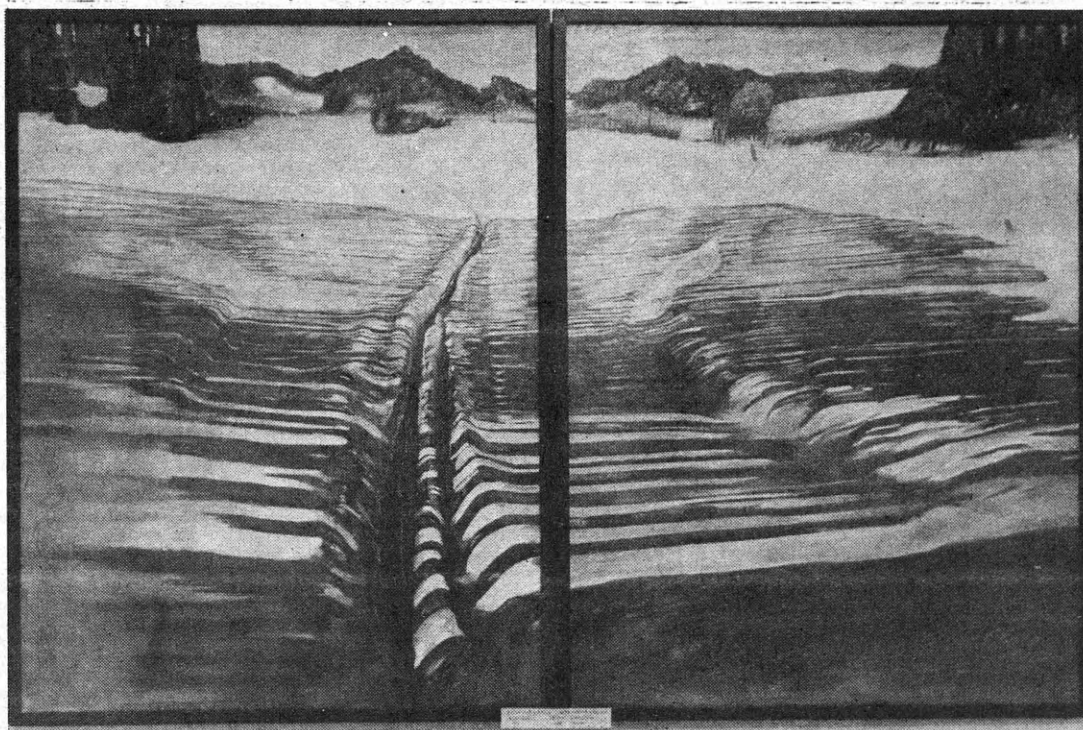
Voldemar Erm — «Lähte-meistrite» autor — on ise lät-temeister. Au ja kiitus talle!

JAAN EILART

Maastik on ala, mille piires kaugeltki iga kunstnik pole suutnud oma isikupära maks-panna. Maastikumaalis näeme sageli teoseid, mil on küll omajagu maalilisi väärtu-si ja veenvust looduspildi eda-siandmisel, kuid looja enda kunstnikumina jääb kõige sel-le taga küllaltki ähmaseks. Kristiina Kaasikuga see nii ei ole, nagu meid veenab tema personaalnäitus ENSV Riikli-kus Kunstimuuseumis Kadri-orus. Ka tema maastikud on väliselt üsnagi realistlikult toepärased ja maalilised, kuid selles ei peitu siiski nende ainsad kunstilised kriteeriu-mid. Kristiina Kaasiku isiku-pära kasvab välja eelkõige maalide omalaadsest emotsio-naalsest koest ja oma motiivi-deringist.

Kunstniku maastike motiivistikku kokkuvõtlikult mää-ratleda polegi eriti lihtne, sest puuduvad eredalt silmatorka-vad tunnused. Võib siiski öel-da, et kaunid vaatemaastikud, kus vahelduvad maastikuele-mendid, nagu järved, metsatu-kad, künkad ja hoonetegrupid, moodustavad liigendatud rüt-milise terviku, tema loomingus üldiselt puuduvad. Pigem on K. Kaasiku tähelepanu köit-nud traditsioonilise looduseilu austaja seisukohalt väheütlevad motiivid. Talle piisab maalimiseks suurest rannaki-vist rohus («Lahemaa», 1982), lagedast väljast metsaserval, merre tungivast kitsukesest maariibast («Maanina», 1978), kidura taimestikuga rabast («Õhtune soo», 1979), lõikhein-tega liivaluistest veepiiril («Ruhnu rand», 1983), linna-äärsetest truupeidga kraavi-dest («Truup», 1977), silmapiiri poole suunduvast teest, kada-katutidest lumes jms. Motiiv-vid on ülimalt tavalised ja näiliselt isegi juhuslikud, aas-taegadest on silmatorkavat tähelepanu pälvinud talv. Kui me kunstniku 1970. aastate loomingus kohtasime sageli n.-ö. lavastatud maastikke, mille näiteks võiks olla «Na-tüürmort koogi ja moosiga» (1976), siis nüüd on nende ase-mele järjest enam tulnud ot-sesed tegelikkusepildid. Kunst-nik otsib loodusega loomuliku-mat ja sundimatumat vahekor-da, mis kajastub ka ainevali-kus. Ometi selgub kõiki töid koos vaadates, et kujutatud po-legi nii tavaline ja juhuslik, vaid sellest koorub välja ko-guni tüüpiline maastikuku-jund, millest võiks leida isegi oma jagu sümboliseid jooni. Selleks Kristiina Kaasiku maastikuliseks koondkujuks on eelkõige Põhja-Eesti merelä-

MAASTIKUD TULE JA LUMEGA

Kristiina Kaasik. «Kõrvemaa» [õli, 1978]

hedane, avara ruumitundega, vee ja lageda maa kohal valitseva tühjusega looduspilt. Silmapiir tema maalidel on kauge ja taevaskõrge. Ruumilist avarust võib aimata isegi nendes tões, kus puud, põõsad või rohi silmapiiri meie eest varjavad. Sügavustunnet suurendab seegi, et väga sageli näeme n.-ö. frontaalse perspektiivi kasutamist, kus vaa-taja seisab silmitsi kaugusesse kaduva tee või puudega. Perspektiivne koonduspunkt asub kusagil pildi keskel ja isegi pilved taevast suunduvad selle poole.

Tavalise, lihtsa maastiku ku-jutamiseks kaasneb maastiku-maalis sageli kunstnikupoolne vaatlev ja eepilisust rõhutav hoiak. Kuid Kristiina Kaasiku olemuselt rahuliku motiivi-valikuga maastikega seostub peaaegu eranditult tugev pingestatus, dramaatiline nä-gemislaad. Mis võiks olla rahulikuma ja tasakaalu-kam kui sügavatesse valgetes-se hangedesse mattunud maa-pind! Ometi ei näe K. Kaa-sik talvist loodust läbi selle prisma. Talv ei ole tema pilti-

del puhkuse ja rahu seisund. Kohati tabame küll teatavat tarmumust, kuid kusagil selle varjus hõõgub rahutu pinget, mis sageli lausa plahvatusliku jõuga pinnale tõuseb. Nii on sündinudki maastikud punava-te palangutega taevast, nende vastupeegeldusega lumisel maal või ka otseselt leegitseva tule motiiviga («Põlev roos-tik», 1977). Külma lumi ja põle-tav tuli on toodud ühte ja sel-lesse samasse pilti ning lastud kokku kasvada dramaatiliseks kontrastiks. Üksikjuhtudel ku-jutab kunstnik tuld isegi lähi-vaates («Tuli», 1983). Nii ei saagi päriselt aru, kui palju kujutab üks või teine maal toepärast looduspilti või kui palju inimese psüühilist sise-mist maastikku. Iga kord ei pruugi kontrastid olla seda-võrd vastandlikud ja teravad, kuid enamikus tões need ometi esinevad. Näiteks kahe-osaline talvemaastik «Kõrve-maa» (1978) on üks rahuliku-maid ja hubasemalt mõjuvaid töid kunstniku loomingus, kuid põiki üle tee jooksvad varjud ja üldine ruumiüles-ehitus tekitavad siingi oma

varjatud rahutuse. Sama pinget loob töös «Ruhnu rand» päike-ses helendav rannaliiv ja var-jus olev mustjas taimestik.

Üks idüllilisemaid motive eesti kunstis on alati olnud vanade talumajade kujutus kusagil metsatukkade keskel. Kuid seegi motiiv, mis kunstniku loomingus on haka-nud esinema just viimasel ajal, muutub soojadele värvi-dele vaatamata välgatavaks rahutuks nägemuseks kumma-lises valgusmõjus. Palang näib olevat põhiliseks emotsionaal-seks seisundiks enamikus Kris-tiina Kaasiku maalides. Kuid teisalt saavad maa, tuli, vesi ja õhulised avarused ka nagu looduse ürgelementide tähen-duse, mis uutes kombinatsioo-nides pildist pilti korduvad ja inimlikule looduskogemusele sügavama mõõtme annavad.

Vaadates K. Kaasiku töid puht-maalilisest küljest, leiame sel-leski osas tihedat pingestatust. Oieti ju maalilise teostus koos omapärase ruumilise ülesehituse-ga ongi tegurid, mis kunstniku emotsioonidele ja nägemislaadi-le jõu ning kandvuse annavad. Kristiina Kaasik lõpetas ERKI koos Malle Leisiga 1967. aastal lavakujunduse erialal. Iseseisva

loomistööni jõudis ta põhiliselt üliõpilasrühmituse ANK-64 kau-du. Nii pole siis juhuslik ka see, et kunstniku näituse plakati ja kataloogi on kujundanud Tõnis Vint. Kuid samalt pinnalt kasvas välja ka Kristiina Kaasiku suhtu-mine kunstiteose vormilisse kül-jesse, kus esteetiliselt teguritel oli küllaltki määrav osa. Nii jät-kabki ta maalikästlust, kus täht-sal kohal on kolorit ja mida eesti kunstis tinglikult on haka-tud nimetama pallaslikuks laa-diks. Siiski ei saa tema töid mõ-ne tolleaegse pallaslase loomin-guga ära vahetada. Üks tema maalilise isikupära tunnuseid on näiteks omalaadne punase värvi kasutamine. Punane on Kristiina Kaasiku koloriidis üks tähtsa-maid värve. Ometi ei tähenda see, et punane oleks kõigi tema maastike domineeriv üldtoon. Eriti 1970 aastate lõpu ja prae-guse aastakümne alguse teosed on lahenud põhiliselt külma-des toonides. Kuid punane on värv, mis ka väikestes kogustes kasutatult koloriidi pingestab. Samuti võiks punasele anda kunstniku teostes ka mõneti süm-boolse tähenduse, on see ju tule värv, emotsionaalse pinget värv.

Küllaltki komplitseeritud on ka Kristiina Kaasiku maalide fak-tuur. Enamik lõuendeid on töö-mahuka tihedusega läbi maali-tud. Kohati omandab värvikiht pitsmelise peensuse, lastes kolo-riidil värelda võimalikult suures toonirikkuses («Lahemaa», «Tuli», «Mälestus»). Viimastes tões, mille motiivistikku kunstnik ise nimetab rahvusromantiliseks («Lõikuskuu», «Stiihiad», «Kõr-venurga», kõik 1984 jt.) kasutab ta siiski vabamat ja lahtisemat värvi lõuendile kandmise viisi, hoogsamat pintlikirja, rõhuta-des eelkõige spontaanset mo-menti kunstiteose sünnis. Kui arvestada Kristiina Kaasiku kul-gu järjest vabama ja vahetuma tegelikkusega suhtlemise suunas, võiks viimastel maalidel olla perspektiivi, mille olemus lähe-malt selgub tema tulevikuulo-mingus. On ju uus tendents prae-gu alles kujunemisejärgus.

Kristiina Kaasiku loomingu diapasoon ja maht ei ole eriti lai, kuid tema kunsti kannav-vad kunstilise koe tihedus, tunde- ja kujutamiseviisi isiku-pära, mis on meie praeguse kunsti taustal kordumatu. See on tänapäeva sajast pingest laetud inimese vahekord maa ja loodusega, mis tema maali-des vastu kajab. Tões on omajagu igatsust looduse loo-mulikkuse, suurejoonelise ta-sakaalu ja sõltumatusse järele, kuid samas on tuntav ka selle saavutamatus. Kooskõlalist idüllil loodusega ei sünni, kuid ometi pakuvad kunstniku loo-duselamused vaatajale just-kui sisemise avarumise või-malust. Kristiina Kaasiku töö-de emotsionaalne kude on tä-napäeva inimesele paljuski lä-hedane. Ühtlasi rikastab ta oma loominguga maastiku kui žanri võimalusi nüüdisaja komplitseeritud ja mitmesuu-naliselt hargnenud kunstpil-dis.

EVI PIHLAK

22. ja 23. aprillil toimunud ERKI vabariikliku teaduskonverentsi eesmärgiks oli valgustada nii teoreetiliste kui ka praktiliste toetuvate ettekannete ja sõnavõttega tööstuskunsti probleeme ja teha teoreetilist eeltööd edasiseks tegevuseks. Teemade ring ja nende elulisus eeldanuks ka elavat huvi sündmuse vastu — töötab ju meie tööstuses või tegeleb tööstustoodangu kujundamisega üle 400 kunstniku, tööstustoodangu nüüdisaegne ilme ja kõrge kvaliteet peaks paljude ettevõtmiste eesmärk olema. Seega oleksid võinud siin kohtuda tööstusjuhid, teoreetikud-keskkonnakujundajad, anonüümsed kunstnikud-praktikud, kunstitudendid. Üllatas passiivsus, mida ei tahaks panna organiseerijate arvele. Kui aga konverentsilt tahetakse ka praktilist kasu saada, peaks teemade ring olema kontsentreeritud, reglement kokku lepitud. Kas on mõtet ette lugeda korduvkasutus-aruandeid ja ajalehekeelseid tegevusjuhiseid?

«Taas räägitakse palju disainist», ütles põhilises teoreetilises ettekandes üks meie maa tuntumaid disainiteoreetikuid Vladimir Aronov Moskvas, «seda võiks võrrelda 1960. aastatega, kui tõstatati kolm põhilooosungit: kunst igapäevasesse ellu; kunstnik teeb kõik — nõelast lennukini; tehniline esteetika — kvaliteedi teenistusse. Esimene loosung suunas maitseõpetusele, teine universaalsusele, kolmas seadis esikohale peamiselt linnaehitusliku tööstuse huvid.»

Kuidas siis praegu argitasandil mõistetakse disaini? Eelkõige peetakse disaini reklaami asendajaks, kus kujunduse, värvide ja pakkumise püütakse tasa teha kvaliteedi puudujärgi. Mõiste «disainerlik stiil» seostub paljudel eesti tarkemadega. See on tingitud tarkemadest rafineeritud maitsest ja vormiäärmisest, kuid silusilust katet mõistel siin ei ole. Mis puutub aga meie kõige massilisemas kunstiliigis, kinokunsti, siis selles on disain seostatud millegi eriti elitaarsega.

Professionaalide ringkondades on taas pöördutud kõige üldisemate probleemide poole. Need olid arutusel ka VMN-i maade sümposiumil «Disaini rahvamajanduse teenistuses ja kultuuristruktuuris». Seal tõstatati küsimus — kas mitte liiga palju ei räägita disainist, kusjuures aastaid korratakse üht ja sama? Mitte tema ei kordu, vaid tema väljatöötamise probleemid detailides ja tegelikkuses. Disain on kõige enam seotud teooriaga, on seotud kogu keskkonna arengu kontseptsiooniga, ka nõuab disaineri anonüümsust ja autoreedid vajadus tribüüni. Olukorra mõtestamine, see on nõukogude disaini tugevaim faktor. Disaini praktilises poole pealt oli teiste sotsialismade disainispetsialistide arvamus, et disain saab oma kinnituse ainult tööstuses ja tegelikus elus. Siin astuvad loomingu teele küll plaanimajanduslikud, ökonoomilised, insenerlikud jt. nõudmised, mis näivad igal konkreetsel juhul ka olulistena, siiski peab suutma enese eest seista ka disainerimõte — ainult projektide-na kaotab see peagi usalduse. Siin on vajalikud ka paindlikumad ametkondadevahelised koostöövormid. Lõpetuseks soovitas V. Aronov mitte unustada looduseadusi: looduses toimib konkurents, looduslik valik ja järjepidevus, järeltulijad põlv on eelnenu jätkaja, mitte kritiseerija.

Ettekandes «Disain ja rahvuskultuur» peatus Kaia Lehari disainiajaloo olulisematel lehekülgedel. Disaini arengu üks eeldusi on selle lülitatus rahvuslikku või regionaalsele kultuuri. Kuna tehnika on kultuuripärandi suhtes ükskõikne, võib disain rahvuslikud tunnused omandada oma loomemeetodi kaudu. Seejuures ärge meid mõistmaks rahvuslikku üheselt, rahvuslik on ka kunstis ideaalne, vaimne kontekst, mis eri ajastul võib väljenduda täiesti erinevate vormitunnustega kaudu.

Meie disainipilti saab hinnata kahest aspektist, hinnanguna väljast ja seestpoolt. Kui väljastpoolse hinnanguna on võimalik mõista «eesti disaini» (eesti mõõ-

KUNSTNIK-TÖÖSTUS

bel, eesti näitused), siis seest väljast on väga raske hinnata. Disaini loomine, organiseerimine on üks põhjus, miks meil rahvuslikus disainis pole midagi konkreetset, kirjeldatavat. Võimalik, et alahindame oma saavutusi, aga samuti alahindame ka võimalusi, maad on võtnud erilane pessimism ja teovõimetus. Kõigepealt tuleb lahendada disaini eetilise probleem — oskus leida võimeid ja võimalusi vastavus. Tehkem seda, mida teha saame, ja püüdke teha seda hästi.

Mait Summataveti ettekanne «Zsennye studio» Ungari RV-s. Disainialasest organisatsioonilistest tegevusest sotsialismimaades oli peamiselt informatiivne, lõpuetpanekutes ka suurejooneliselt konstruktiiivne.

Aastate jooksul on «Zsennye studio» sõnavõtteid selgunud, et puuduliku disainipropaganda tõttu ei mõisteta selle tähtsust ühiskonnas. Kuna puuduvad hea tasemelised teoreetikud, puudub ka sotsialistlike riikide ühine disainistrateegia. Ka ICSID (Rahvusvaheline Tööstusdisainerite Liit, mille tegevusest ka Nõukogude Liit Üleliidulise Tehnilise Esteetika Teadusliku Uurimise Instituudi disainerite ja teaduslike töötajatega osa võtab) pole siiani formuleerinud disaini olemust. Kuna meie disaini tehniline baas on nõrk, on peaohtlik kujunduse kunstilisel küljel. Disaini teoreetilise ja tehnilise baasi väljaarendamiseks oleks aeg luua vabariiklik disainikeskus. Selle ülesandeks oleks (toetudes ungarlaste kogemustele): informatsiooni kogumine ja väljastamine, publikatsioonide väljaandmine, disaininäituste korraldamine. Vabariiklikule tööstuskunsti nõukogule on vaja leida uus töövorm; on vaja koostada tööstuskunstnikud ühtsesse organisatsiooni; on vaja tõsta ettevõtete huvi hea tasemelise tööstustoodangu väljatöötamise vastu ja juhtida teadmisi disaini olemusest ning kasulikkusest ettevõttele. Ettepanek on luua ka igaaastane disainipreemia analoogi-liselt parimate ehitiste esiletõstmiseks.

ERKI disainikateedri asutaja ja kauaaegne juhataja professor Bruno Tomberg esines kahe ettekandega. Esimeses, «Disaini arenguajooni Eesti NSV-s», tehti ülevaade tööstuses töötavate kunstnike tegevusest arengulises ja arvulises loikes. Teises, «Tööstuskunstnikomisjoni tegevusülevaates», olid vaatluse all põhiliselt probleemid, mille lahendamisele tuleks asuda kohe praegu või lähemas tulevikus. B. Tomberg rõhutas vajadust kokku koostada tööstuses töötavate kunstnike organisatsioon nende tegevuse suunamise ja tõhustamise, samuti ka loomingu-gulise enesetäiendamise huvides.

Senine tööstuskunsti teaduslik suunamine on paraku isevalooline, kui sellest üldse kõnelda. Tänapäeva tööstustoodangu kujundamine on mõeldamatu, ilma eel-

neva uurimusliku kogemusega. Kerkib küsimus — kes, ja kus? Praegu, kui meie vabariigis pole ühtki ettevalmistatud eriteadlast, tundub ebaotstarbekas taotleda keske teadusliku uurimisasutuse loomist. Ilmselt peavad siingi aluse panema praktikud uurimustega oma kutsealaste ja komertslike huvide piires, kusjuures ei saa edasi lükata teaduskraadri ettevalmistamist. See kõik on seotud ka tööstuskunsti loomingu-pärandi probleemidega. Meie esemelise kultuuri hinnalised kogud muuseumides on uurijale huvi pakkunud dekoori-ornamenditeki pooltest, vähe-ne on vormiväärtuste analüüs. Seetõttu on esemekultuuri arengu uurimises lünk, mis tööstusliku tootmise tekkega veelgi suureneb.

Oma praegust tööstustoodangut me küll tunneme, kuid selle säilitamisel oleme väga hoolimatud. Ei puudu mitte üksnes näidised, vaid ka faktid, dokumendid, nimistud, rääkimata andmetest nende autorite kohta. Sellise materjali koostamine ja läbitöötamine on jõukohane üksnes muuseumile, konkreetsemalt tööstuskunsti ja tehnika muuseumile. Kuigi võib ette näha sellise muuseumi loomisraskusi, peaks see mõte kindlasti teoks saama.

ERKI disainikateedri juhataja Udo Ivaski ettekanne sisaldas ülevaate disainerite ettevalmistusest ja õppeprogrammidest.

Sellises kajastus kokkuvõtlikult olulisim teoreetikutelt. Ministeeriumide aruanded näitasid, et kõik sujub kenasti, mõned soakad praktikud väitsid vastupidist. Praktikust disaineri poole pealt mõtteid Mati Önnapu sõnavõtt:

Üks ülekalkulatsioonid väljenduvad siinkuuldud ettepanekutes disaini piiramatud, senikasutamata võimalused, nii võib jääda mulje, et süsteemse organiseerimise juures on kõigele heale ja kasulikule, mis disainist tuleb, tee lahti. Tegelikult lõpptulemuse saamiseks on siiski vaja projekteerijat-praktikut ennast. Kui meil ükskord on kõrge professionaalse taseme-ga praktikud, alles siis saame rääkida nende võimete programmi-lisest rakendamistest. Kui palju meid neid on? Formaalse loendus kaardiosakondades annab tööstuskunstnike arvaks ligi 500 (tarkemad kunstnikud, ruumikujundajad disainerid kokku). Kahtlemata on neist suur hulk ka mingil määral rakendatud, kuid kui paljud neist tööstusmudelitel loomise-ga tegelevad ja on võimelised seda ka hästi tegema? Kui vaadelda ainult disaini eriala lõpetanud, siis ligi kolmandik tegeleb tarbegrافیkaga, kolmandik väga erineva tõsidusastmega probleemidega kunstist teaduse-ni ning vaevalt kolmandik tööstusnäidiste projekteerimisega. Eeldades, et nad on ka erineva andekusastme ja töövõimega, võib väga häid tööstuskunstnikke kahe kae sõrmedel üles lugeda. Kui palju disaineritest on tõhusalt rakendatud? Võib julgelt öelda, et mitte ükski. Tavaliselt ei alustata toote projekteerimist koos disaineriga, küündimatu ideed kujundusega päästa püüdev poolik tulemus ei rahulda kedagi ning väljapääsuna pla-gieeritakse välismaiste kaubakataloogide tooteid.

Üksa levinud on ka järgmine tegevusmudel: konjunktuurse toote loomisel püstitatakse ülesanne luua toode siseturu tarvis, eeldusega tulevikuks jõuda ka välis-turule. Disainerile esitatakse maksimumülesanne — kujunda-da rahvusvahelisel tasemel Juu-rutamisel ilmneb tehnoloogia ja materjalide mittevastavus, sünnib toode, mis siseturu defitsiidi olukorras võib isegi populaarne olla. Jätkuva ametkondliku initsiatiivi korral leitakse vahendid importitsentsi ning sinna juurde kuuluva tehnoloogia muretsemi-seks. Hea toode sünnib (küll ilma meie disaineriteta) ning kuni suudetakse hankida importtoor-materjali, võidakse seda ka eks-portida, oma loomis-töotmissüs-teem jääb lõplikult välja arenda-mata. Võiks siiski arvestada meile kättesaadavaga ning otsekohe-selt ja häbenemata pingutada maksimaaltulemust oma tööriis-takasti abil, enda tarbe rahulda-miseks, kulutades rohkem jõudu idee originaalsusele, töö kvalitee-dile ning järjekindlusele varusta-mises.

See ajalõik, mil meil on olnud oma professionaalsed disainerid, on näidanud, et ettevõttele pole neid osatud vajalikul määral rakendada, ka ministeeriumide juurde loodavad disainibürood teivad ja lagunevad. On alust arvata, et paljudel ettevõtetel on kasulik tellida uue toote näidis lepingu alusel väljastpoolt, või-mekalt disainerit või disainerite-gruppi. «Arsi» kujundustööde ateljee disaineritegrupp töö näitab, et see moodus võib olla kül-laliski efektiivne. Selle kogemuse põhjal on formeerimisel koosseis-uline tööstusnäidiste projektee-rimisgrupp, millest võiks töö-poolest tsentrum välja kujuneda. Kui sellesuunaline tegevus are-neb ühekülgset prioriteetseks ning ammendab oma võimalused, siis võib olukorda jälle regulee-rida. Kuid seni saaksid disaine-rid tegelda tõsisse projekteerimis-tööga, tõsta kvalifikatsiooni, ehk muutub selle aja peale midagi ka tööstusesiseses projekteerimis-praktikaks. Konkurents tuleks iga-ti kasuks.

Ja kokkuvõtteks: vastuvõetud resolutsiooniprojekt nägi ette mitmeid olulisi muudatusi, väga vajalikuks peeti disainiinfokeskuse loomist, disainialase hariduse ja valgustus-tegevuse tõhustamist, tööstus-kunsti ja tehnika muuseumi asutamist, tööstusdisainerite loomingu-lise sektisiooni loomist, disaineri statuudi välja-töötamist jne. Need on organi-satoorsed küsimused, mille lahendamine on olnud paljuski ni-melt tööstuskunstnikest enes-test.

Tegelikult toote ja keskkon-nakujunduses toimivad teised mehhanismid, mille olulisemad hoovad peaksid olema üheft poolt nõudlus korrastatud keskkonna ning hea ja kaas-aegse tööstustoodangu järele, teisalt huvitatus (isegi vaja-dus) valmistada head ja vaja-likku tööstustoodangut.

Kokkuvõtte tegi TIINA KÄESEL

TARTUS

Võidupäeva laupäeval Tartus avatud NSV Liidu rahva-kunstniku prof. Evald Okase personaalnäitust tuleb võtta kui eeltakti Tallinnas aasta lõpul asetleidvale suurele näitu-sele. Avamisel rohkearvulise publiku ees lausus Jaan Eilart, et näitus esitleb meie eesti kunstnikku, kes, lähtu-nud küll rahvuslikult pinnalt, on ometi suutnud kõnelda pal-judele rahvastele. Kõneleja avaldas kahetsust, et väljapa-nek ei anna väärilist pilti professorist kui meistergraa-fikust esitatud graafiliste töö-de vähesuse pärast, mis pidid loovutama ruumi maalidele. Kõnelejal oli sooje sõnu ühis-te algatuste meenutuseks: on ju Evald Okas olnud tähtsaks toeks Juhan Liivi luuleauhin-na rajamisel, mille juurde põ-himääruse kohaselt (mida küll pärast auhinna ennistamist kahjuks enam pole suudetud järgida) pidi kuuluma igal aastal uus illustreeritud unikaal-trükis Liivi luulest. Sel viisil on saadud mitu uut portreed luuletajast. Ka teadis Jaan Eilart lisada, et just tänu Evald Okasele on praegu olemas mitmeid kujutisi Friede-berit Tuglase kõige hilisemast eluperioodist, viimastest haig-lakuudest ning et üks tollaseid portreid ehib kingitusena hil-juti Soomes loodud Friedebert Tuglase seltsi ruumi.

Võru graafikul Viive Kuksil oli oma õpetajale tunnustada, et noorele kunstnikule on suu-reks toeks, kui õpetaja õpilase isikupära märkab ega lase noorel oma otsinguis enese ausat mina eirata.

Pärast näituse avamist jagas lahkeid seletusi kõigile soovi-jaile autor ise, üllatades kõi-gepealt teatega, et ega ta graa-fikat kunagi õppinud olegi, seda niisama muu kõrvalt har-rastanud. Mingi saatesõna sai iga pilt, millest suurem osa on äratatud rohketest reisidest (kunstnik on viibinud kahe-kümnes välisriigis), enim mil-lest on kogu järgnenud loom-ingut mõjutanud Jaapan oma automitragöödiaga ja Madal-maad. Keset graafikasaali, kus oli püütud anda just erinevate tehnikate valik, seisib pisike vitriin autori sõnade kohaselt juhuslike leidudega tä umbes kolme tuhande ekliibrise seast. Kuigi koostatud lihtsalt kodu-olevast ja autori mee-lest mitteesinduslik, on näitus ometi veenev tõend viljaka meistri rikkalikust võimalus-tevarust ning on Tartu kunsti-aasta keskseid sündmusi.

Tartu Kunstimuseumis on avatud kodulinna kunstnike-sõjaveteranide tööde näitus. Viieft kunstnikult on töid väga erinevaist aastatest, hõlmates kokku peaaegu poole sajandi pikkuse perioodi. Näha saab Juhan Paberiti skulptuure ja Boris Lukatsi, Nikolai Jasnets-ki, Albert Anni ning Kalju Nageli maale ja graafikat. Näi-tus nagu muudki võidupäeva üritused kuulub ühtaegu ka festivali «Tartu kevad '85» programmi.

ASTA POLDMAE

Raamat Matisse'ist

Sel puhul antud intervjuus tunnistab Pierre Schneider, et ta Henri Matisse'i isiklikult ei tundnud, küll aga oli tuttav tema tütre-ga, kelle kaudu jõudis

ka sõjaveteranidest kunstnike ja sõjaveteranidele loodud ekliib-riseid. Näitust saab vaadata 25. maini.

Pierre Schneider sai Prantsus-maal laiemalt tuntuks 1970. aastal, mil tema ettevõtmisel korraldati Pariisis suur Matisse'i teoste näi-tus. Ta koostas näituse esindusliku kataloogi, kirjutas artikleid suu-re kunstniku loomingu kohta ja alustas tulevase raamatu mater-jali kogumist. Juba 1967. aastast kandis ta endas ideed koostada mahukas uurimus, mis sisaldaks võimalikult palju andmeid Ma-tisse'i tööde ja elu kohta. Ka-vatsetu sai teoks ja ilmus «Flammarioni» kirjastuses.

20. maini kestab üleliiduline ühiskondlik-poliitilise kirjandu-se propaganda kuu «Raamat ra-hu kaitsel», mis on pühendatud Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäevale. Üheks keskseks ürituseks oli Tallinnas Raamatuühingu saalis toimunud kirjandusõhtu «Võidu teel», kus kohtuti Nõukogude Liidu kange-lase Endel Puusepa-ga. Õhtut juh-tis Mati Talvik Eesti Televisioo-nist. Venda Tamman laskis akor-dionil kõlada sõjakaegsetel viisi-del. Oli avatud raamatunäitus «Võidu kuulsusriikas teel».

Koostöös F. R. Kreutzwaldi nim. Riikliku Raamatukogu-ga korraldati TA Teaduslikus Raa-matukogus raamatunäitus «40 aastat võidust». Välja on pandud

kunstniku perekonnaarhiiv tema kätte. Siit hankis ta lähteand-meid kaotsiläänud joonistuste, vi-sandite ja kääritõlgete ning skulptuuride otsimiseks. Raama-tus on 130 reproduktiooni, kuid Pierre Schneider ei ole rahul, sest tema arvustuse kohaselt jättis Matisse inimkonnale pä-randuseks umbes 70 skulptuuri, umbes 1200 maali ja üle 800 graafilise lehe. Sootuks eba-täielik on ülevaade Matisse'i joo-nistustest: neid võib olla oma paarkümmend tuhat.

14. mail pidas graafik Silvi Vä-ljali eesistumisel koosoleku ek-s-libristikanõukogu. Kinnitati 1985. aasta tegevuskava. Keskseks üri-tuseks kujuneb 30. augustist 1. septembrini Narva-Jõesuus kor-raldatav ekliibriseklubi se-minarilaager.

I Tallinna Ekliibriseklubi koos-olekul, millega tähistati suure võidu 40. aastapäeva, viibis Ees-ti NSV rahvakunstnik professor Paul Luhtin. Ta jutustas kõit-valt oma sõjamälestusi, rääkis Nõukogude tagalas viibinud ees-ti kunstnike tegevusest ning Ees-ti NSV Kunstnike Liidu asutami-sest. Oli korraldatud ka tema ekliibriste väljapanek.

Meie kuulsad laulu- ja rahvatantsupeod on omandanud kordumatu tähenduse eesti taidluskollektiivide elus. Aegajalt on korraldatud ka huvitavaid festivale või kontsertide tsükleid, kuid regulaarseid muusikapidustusi professionaalsetele kunstnikele (nagu näiteks kas või Šaljanini festival Kaasanis) pole seni ometi suudetud ellu äratada. Nüüd seisame ühe uue ettevõtmise künnisel. Eesti NSV Kultuuriministeeriumi, Eesti NSV Teatriliidu, RAT «Estonia», ENSV Riikliku Filharmoonia, ENSV Heliloojate Liidu ja G. Otsa nimelise Muusikakooli ühisüritusena toimub Tallinnas 17.–23. maini Georg Otsa nimeline muusikanädal.

Ühelt poolt on see nädal austusavalduseks Nõukogude Liidu rahvakunstniku Georg Otsa (1920–1975) erakordselt sisukale loomingulisele ja ühiskondlikule tegevusele, mis oma erga kaasajatunnusega jääb veel kauaks ajaks meile kõigile ületamatuks eeskujuks. Teiselt poolt tahaksime nendel päevadel anda ülevaate meie laulu- ja muusikakultuuri praegusest tasemest, sõprussidemetest vennasvabariikidega, meie püüdlustest lauljate uue põlvkonna kasvatamisel.

Kuna Georg Otsa loominguline tegevus oli kõige tihedamalt seotud «Estonia» teatriga, jääb ka muusikanädala ürituste põhiraskus estoonlaste kanda. Muusikanädala avaakordiks on Eugen Kapi ooperi «Vabaduse laulik» uue redaktiooni esietendus. Selle lavastusega tähistab «Estonia» suure võidu 40. aastapäeva ning Eesti NSV moodustamise 45. aastapäeva. Ühtlasi on etendus järjekordne tõend teatri pidevast koostööst eesti heliloojatega. Seda suunda täiendavad muusikanädala üritused ka 21. mail. Hommikupoolikul võivad meie lauluhuvilised Heliloojate Liidu saalis kaasa elada uute romansside konkursile, mille žürii esimeheks on Eino Tamberg. Kui vahepealsetel aastatel on lauljatel olnud põhjust meie heliloojate ette heita vähest huvi uute soololaulude loomise vastu, siis võib rõõmustava teatena juba ette öelda, et võistluseks on laekunud 16 üksiklaulu ja 3 tsükli, mis kokku annavad 28 (!) uut laulu. Kui mõnedki nendest uutest helinditest suudavad end meie soololaulu senisesse varasalvesse suruda, siis on ettevõtmine igati õigustatud. Püüame kõik need uued laulud niiviisi meie lauljate vahel jagada, et žüriil ja ka publikul oleks võimalik nimetatud võistlusele kaasa elada kuigi veel viimistlemata, ent siiski elava ettekande kaudu. Parim teos tuleb esitamisele veel muusikanädala

GEORG OTSA NIMELINE MUUSIKANÄDAL

la lõpuõhtul «Estonia» teatris 23. mail.

21. mai õhtul on Raekoja saalis kontsert eesti autorite loomingust. Järgmisest aastast alates tahetakse eesti autorite loomingut propageerida sellise printsiibiga: kontserdi esimene pool oleks pühendatud aasta juubilarile või mineviku mõnele meistri, teine pool aga koosneks tänapäeva autorite teostest, mille hulgas oleksid eelmisel aastal G. Otsa nimelise muusikanädala konkursil parimateks osutunud laulud.

Kolm ooperiõhtut «Estonias» toovad meile külla mitmeid silmapaistvaid lauljaid nendest teatritest, millega G. Otsa ja kogu «Estonia» teatril on olnud kõige tihedamad loomingulised sidemed. 19. mail esineb Bizet' «Carmenis» don Joséna NSV Liidu rahvakunstnik Vladislav Pjavko, Escamillona Suure Teatri üks kuulsamaid

meistreid, NSV Liidu rahvakunstnik Juri Mazurok. Järgmisel õhtul kuuleme teda veel Germont'ina Verdi ooperis «Traviata». Violetta laulab Leedu NSV teeneline kunstnik Irene Milkevičiute, Alfredot Viktor Svetovidovs Riias. 22. mail laulavad Donizetti ooperis «Lucia di Lammermoor» Kirovi-nim. Leningradi Ooperi- ja Balletiteatri solistid Vladimir Solodovnikov (Edgardo) ja Vene NFSV teeneline kunstnik Valeri Lebed (Enrico).

18. mail on «Estonia» kontserdisaalis NSV Liidu rahvakunstniku Irina Arhipova soolokontsert (kontsertmeister Ivari Ilja), 22. mail annab soolokontserdi Tallinna Raekoja Juri Mazurok. Üks kontsert toimub 19. mai pärastlõunal veel Kiek in de Kökis: Leili Tammel, Hendrik Krumm, Mati Palm ja Leonid Savitski esitavad Georgi Sviridovi loomin-

gut. See oleks omamoodi tähelepanu avaldus ühele tänapäeva nõukogude silmapaistvemale laulumeistrile, kes käesoleva aasta lõpul tähistab oma 70. sünnipäeva.

Mõni sõna ka muusikanädalal toimuvast noorte lauljate konkursist. Saatsime kutsed 10 ooperiteatritele, et need saadaksid konkursile ühe nais- ja ühe meessolisti, kelle vanus ei ületaks 35 aastat. Osavõtust teatasid seitse teatrit ja niiviisi on sel võistlusel esindatud lauljate järelkasv Moskva, Leningradist, Tbilisist, Vilniusest, Riias, Tartust ja Tallinnast. «Vanemuise» au kaitseb Vivian Kallaste, «Estoniat» esindab Tarmo Sild. Külalistest on kindlasti kõige nimekam Moskva Stanislavski ja Nemirovitš-Dantsenko nimelise Muusikateatri solist, Tallinnas toimunud üliiudulise Glinka-nimelise konkursi võitja Anatoli Lošak. Parimale nais- ja meessolistile on Eesti NSV Teatriühing välja pannud 300 rublased rahalised preemiad, järgmistele kohtadele tulnud saavad ENSV Kultuuriministeeriumi poolt hinnalised mälestusmedalid. Žürii esimees on sel aastal G. Otsa nimelise preemia komisjoni esimees Eino Tamberg, liikmed Zara Doluhhanova, Zermene Heine-Wagnere, Hendrik Krumm ja Mati Palm.

Et maailmas korraldatakse igal aastal üha enam kõikvõimalikke konkursse, siis on ühele uuele võistlusele väga raske leida oma lähenemispunkti. Kohustuslik repertuaar varieerub sageli ikka klassika ja tänapäevase muusika vahel, mistõttu on väga raske püstitada näiteks stiililisi kriteeriume. Lisaks sellele on 4–5 pala kuulamine igas voores küllalt pingutav ülesanne žüriile, sest mõnikord on pilt selge juba esimese ettekandega jne. Katseliselt on mõlema voores kavas ainult kahe erineva teose esitamine. Tänavu on pearõhk klassikal ja nõukogude autorite loomingul, edaspidi tahaks fookusesse võtta aasta seisukohalt kõige olulisema autori või autorid (sõltuvalt juubelitest või muudest sündmustest). Nii näiteks võiks 1986. a. konkursi kava koosneda Händeli ja Weberi loomingust, 1987. a. Borodini, 1988. a. Verdi ja Wagneri, 1989. a. Tšaikovski loomingust jne. Mõnel aastal võiks olla ainult XX sajandi tippautorid jne. Igal juhul tahaks, et juba järgmisel aastal suudaksime nendest ideedest välja noppida kõige väärtuslikumad ja kaasa tommata ka arvukalt teisi teatreid.

Pärast klassikalise laulu

konkurssi — toimub 20. mail veel ühevõruline võistlus nõukogude laulude parima esitaja väljasegitamiseks. Selle žürii esimees on Valter Ojakäär, liikmed Zara Doluhhanova, Zermene Heine-Wagnere, Heli Lääts ja Hendrik Krumm.

Mõlema konkursi parimad esinevad koos G. Otsa nimelise preemiate seniste laureaadidega 23. mai õhtul «Estonia» teatris muusikanädala lõppkontserdil. Kaastegev on RAT «Estonia» sümfooniaorkester Vallo Järvi ja Paul Mägi juhatusel.

Mõni aasta tagasi oli G. Otsa nimelise Muusikakooli saalis Moskva Konservatooriumi laulukateedri juhataja Jevgeni Nesterenko loeng ja tema õpilaste kontsert. Tänavu annab 20. mail samas saalis koos oma õpilastega lahtise tunni Gnessinite-nimelise Muusika-instituudi professor Zara Doluhhanova. Järgmistel aastatel on kavas lisaks laulupedagoogidele kutsuda esinema ka dirigente, lavastajaid, kontsertmeistreid ja teisi silmapaistvaid isiksusi, kelle panus võiks meid igakülgset rikastada nüüdisaegse noore lavakunstniku kasvatamisel muusikateatris.

Juba mitmel aastal oleme tähistanud Georg Otsa sünniaastapäeva ka temanimese reisilaeva pardal. Tänavu saab teoks laeva meeskonna kohtumine värske konkursivõitjate ning teiste muusikanädalast osavõtjatega.

Tulevikus peaks nende muusikanädalate ajal korraldama ka mitmesuguseid kunstinäitusi (alustades näiteks G. Otsa joonistustest ja akvarellidest), eksponeerima lavakujundajate töid, teatrifotosid, välja andma spetsiaalseid trükiseid ja meeneid jne.

Võib-olla olen käesolevate ridade kirjutamise ajal pidevalt hüpanud ettepoole, sest täna on ju alles esimese muusikanädala esimene päev ja kõik planeeritud üritused veel toimumata, kuid tean, et ka igast ebaõnnestumisest võib tulevikku jaoks teha vajalikke järeldusi. Ja mis kõige olulisem: ma ei näe mingeid takistusi selleks, et paljude inimeste ja organisatsioonide ühise hea tahte korral Georg Otsa nimeline muusikanädal ei võiks juba kõige lähemas tulevikus olla igati arvestatav ettevõtmine meie kodulinna ja -vabariigi kultuuripildis.

Kõige paremad soovid nii tegijatele kui publikule!

ARNE MIKK,

RAT «Estonia» peanäitejuht

1950. aastal sündis eesti esimesi nüüdistemaatilisi oopereid — Eugen Kapi «Vabaduse laulik», pühendatud J. Sütiste mälestusele. Aariad, ansambliid, tantsud sellest helitööst on aktiivset kontserdielut elanud kõik need aastakümned. Ja nüüd, täna õhtul esietendub RAT «Estonias» uus redaktioon «Vabaduse laulikust». Etenduses, millega teater tähistab suure võidu 40. aastapäeva, laulavad peaosil H. Raamat ja M. Haamer, V. Puura ja H. Miilberg, M. Palm ja U. Kreen jt. Pildil näete stseeni uuslavastuse teisest vaadusest.

HENNO SAARNE foto

KONTSERDISAALIS

rabedus ja mõistetamatus tühimikud muusika dramaturgilises arenduses (Händeli esimene, Bachi mõlemad Allegrod). Ei tahaks seda kuidagi põhjendada osade teadaoleva komplitseeritusega, sest Gerretzi küündimatus nendeni oleks naeruväärne isegi mõelda. Pealegi polnud esituses märgata mingit tehnilist laadi tõrget ja Händeli teine Allegro demonstreeris just ideaalset poognajaotust, täpsust ja nobedat rütmijoonist, suurepäraselt kõla.

Kontserdi teise osa aegu hahitusid aga olematuks kõik küsimärgid — C. Francki A-duur ja J. Brahmsi d-moll sonaadid, läbi ja lõhki tuntud teosed kinkisid hulganisti uudseid elamusi. Kui Händeli ja Bachi aegu jäid P. Lassmanni teened täpse koostöö, kõlalisel tasakaalu ja polüfoonilise selguse tagamise piiridesse, siis Francki ja Brahmsi

puhul kerkis ta alati organiiseerijaks ja juhiks, kelle pillav emotsionaalsus ja imepärane klaviatuurikäsitus kiskus partneri kaasa, süttas ja vaimustas publikut.

Tõstaks vahet ettepoole Francki tõlgitsuse; see on sagedasti nii- ja naasuguste käsitluste tõttu mõneti juba äraleierdatud, ent löi nüüd äkki sarama kogu oma nähtavas ja varjatud ilus. «Recitativo» fantaasiaküllust, Finaali kirglikku hõiskamist, Allegro bruttaalse ja heitliku alge teravat vastandamist ja algusosa nukrusest väljakasvatav joovastust pole lihtne nii pea unustada.

J. Brahmsi Sonaat kujundati väga veenvalt ja kaunit, kuid üsnagi ootuspärasel kujul. Mõlemale näis ühtviisi hingelähedasena nii sonaadi sügav eepiline tõsisus kui ka helgem, lüüriline poolus. Eriti tahaks märkida viuldaja pikki poog-

natõmbeid Adagio kulminatsioonides — intensiivsete topepähäälte sellist väljapeetust võib lubada endale vaid tõeline meister. Klaveripartii viimistlusastme hindamisel on raske leida sobivaid sõnu, võrrelda pole seda ju õieti millegagi! P. Lassmann on muidugi väga andekas pianist, aga peale selle veel kohusetunde ja enesenoolekuse musterkuju, kellesarnast ihaldab endale kontsertmeisteriks iga interpret.

INES RANNAP

Nii staazilt kui ka kaalult on Kristiina Hoidre tõusnud oma soolokavadega meie kolmandaks tegevorganistik (alustas pärast Konservatooriumi lõpetamist 1978. aastal). Kuivõrd aga tema õpetaja prof. Hugo Lepnurm on kontsertidegevusest taandumas, kasvab K. Hoidre moraalne koorem Nõukogudema oreliliinade publiku ees eesti interpretatsioonikunsti esindamisel lähitulevikus veelgi. Jah, teda juba tuntsid, lõppevalgi hooajal on ta täisprogrammidena ja täismajadele esinenud Omskis, Krasnojarskis, Minskis, Tomskis, Kilevis, Donetskis ja Vilniuses — viimases kolmes täpselt sama kavaga, mida nüüd, 5. mail «Estonias» sajakonna ja 6. mail

«Vanemuises» 16 sõbraliku inimese ees mängis. Mõistetavalt pole meie kahe generatsiooni — ühelt poolt siis Hugo Lepnurm ja Rolf Uusvälja, teiselt poolt Kristiina Hoidre, Andres Uibo ja Urmas Taniloo — tase eeskätt muusika süvatunnetuses, teadmistes ja kogemustes võrreldav, kuid esitaks on meeldiv tõeada «meistrite» tõsisust tuge «sellide» peaaegu iga tõe juures, teiseks aga ei jää meie noored juba praegu alla vennasvabariikide organistide keskmiselegi põlvkonnale. Niisiis — on veel aega ees, kui kuulajaskond välja ei sure.

K. Hoidre areng, tõsi, pole olnud eriti kiire ja on asju, mille tunnetuslik külg peaks juba küpsem olema. Mõtlen eeskätt orelliteratuuri südant — barokkmuusikat, ka selle gigantset summeerijat Bachi. Baroki (ja pilli) tundmine on nõukogude organistidel üldse veel pealiskaudne. See nähtub selgemini suurvormide vormitusest, teoste ülesehituse loogikavaegusest (mida retuseeritakse kõige sagedamini täisregistrite muristamisega). Aga mitte ainult sellest — võib ju igale ette anda mingi ideaallähedase registratsiooni mis tahes konkreetsele oopusele, võib kuulda seda ka täpselt järgitavat ja ometi ei pruugi too mängija aru saada ega

● Kunstnikud öeldakse olevat tundeinimesed. Ja kuigi ilma ratio'ta ei sünni midagi mõistlikku, on tunnetel kunstniku saatuses sageli mängida esimene osa. Kui reastame sõpruse, armastuse, rõõmu, kadeduse, viha ja kurvastuse — siis missuguseid seoseid leiate nende ja oma loomeelu vahel?

Sõprust ja armastust on siin seegi raske eraldada. See tunne juhtis mind muusika juurde. Olin kaheksane, kui isa tõi koju plaadid Tšaikovski ja Mendelssohni viiulikontsertidega. Olin võlutud viulist. Hakkasin seda mängima. Hiljem kiindusin tervesse orkestrisse, kus iga instrument omal kohal. Armastan väga tuubat, muide oma Esimeses sümfoonia kirjutasin tuuba oktavil kolme flöödiga. Missugune kurjust täis tamber! Armastan trompeteid, luksuslikult kõlavat klarnetit...

● Ja kindlasti oboed! Oiete vist kõige kaunimad ja meloodilisemad teemad andnud just sellele pillile: «Sassuuni Davithis» kodumaa teema, 1., 3., 4. sümfoonia kõrvalteema ja palju muud.

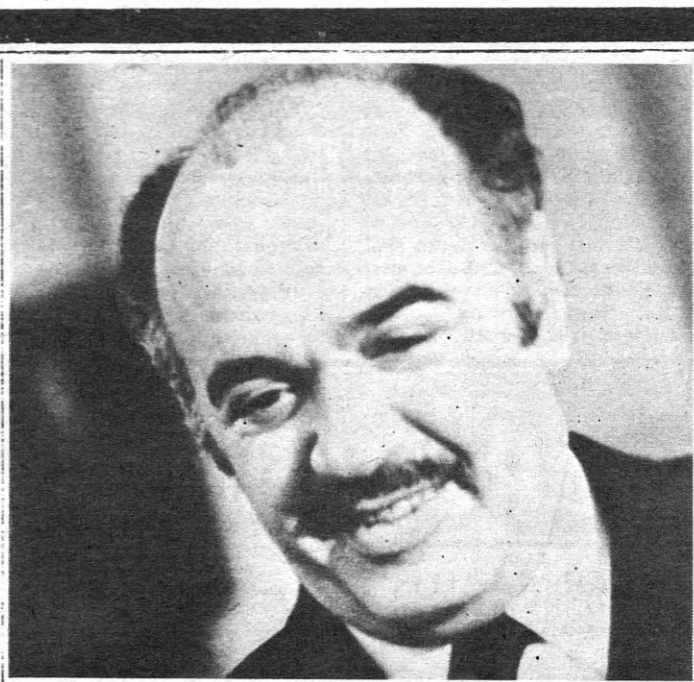
Oboe tamber on mõnevõrra lähedane armeenia rahvapilli surnaa kõlale, ehk sellepärast.

● Aga inimesi? Keskkooliaegil armastasin füüsika ja keemia õpetajat. Mõlemad olid suurepärased pedagoogid ja küllap innustasid mind ka õppima, olin läbinisti viiemees. «Borodin, tahvi juurde!» armastas Mihhail Ivanovitš mind hüüda keemia tunnis. Üldse on mul õpetajatega vedanud. Moskvas sattusin Vladimir Vulfmani viiuliklassi. Ta oli õppinud Pariisis Thibaut' juures. Suur õnn oli, kui mind märkas professor Litinski ja kutsus enda juurde õppima. Aasta pärast tutvustas ta mind Nikolai Timofejeviga. Tema juures õppisin orkestreerimist. Timofejevit austasid ja armastasid kõik, kes temaga kokku puutusid. Sostakovitš ütles, et enne ta oma partituure ümber ei kirjutanud, kui Timofejev teda oma nõusolekuga polnud õnnistanud. Need olid suurepärased inimesed ja tugevad professionaalid. Nüüdki, kui sõidan Moskvasse, kohtun Litinskiga, ta on 84-aastane ja ainult pisut muutunud!

● Ta oli tuttav ka Elleriga?

Kui minust sai Elleri õpilane, viisin Litinskiile Elleri partituure. Litinski tunnustust avaldab kiri peaks olema Elleri arhiivis. Tuge, julgust ja innustust olen oma loominguteel leidnud peale otseste pedagoogide mitmetelt teisteltki suurepäraselt muusikainimestelt.

● Teie muusikutest sõprade ring on kindlasti väga

MUUSIKU TEEKOND

LÄBI KUUE AASTAKÜMNE

14. mail sai 60-aastaseks Eesti NSV rahvakunstnik, meie viljakaim sümfooniilise muusika looja **BORIS PARSADANJAN**. Peale üheksa sümfoonia on ta kirjutanud ooperi «Sool», oratorium-reekvieri «Ela sajandeis», kaks kantaati, soolosoonaadide tsükli, millesse kuuluvad soolosoonaadid viiulile, kahele viiulile, tsellole, viiulile ja tsellole ning violale jt. kammer- teoseid.

1975. a. alates on Boris Parsadanjan suunanud meie vabariigi kontserdielu Eesti NSV Riikliku Filharmoonia kunstilise juhina. Tema looming ja ühiskondlik tegevus on talle toonud mitmeid riiklikke autasusid. Parsadanjani muusika on kõlanud paljudes liiduvabariikides ja ka välismaal.

Ses 60. sünnipäevaga autasustati Boris Parsadanjani ordeniga Teenete eest nõukogude muusikakunsti arendamisel ja so- «Austuse märk».

lai, Kes teid on enam mõju- tanud?

Mu esimeste oopuste ette- kandmine 1948. a. viis mind kokku Jevgeni Svetlanoviga, kes õppis Gnessimite-nim. Muusikainstituudis klaverit. Mina olin juba sõjast tulnud demobiliseeritud sõdur, tema minust kolm aastat noorem, tundus alles päris poisikesena. Svetlanov oli moskvalane, teadis ja tundis kõike, ja tema minu Litinski juurde viiski. Sellest ajast peale on kestnud meie sõprus. Nüüd polegi jäänud kedagi peale tema, kes mu loomingule kohta tõtt ütleb ja kelle arvamus usaldan.

● Paljud on manalasse va- risenud?

Meenub esimene kohtumine

Aram Hatšaturjaniga. Läksi- me Zenjaga (Jevgeni Svetla- nov) Heliloojate Liitu muusi- kat kuulama. See oli Moskvas 1948. a. Korraga tuleb Aram Iljiti. Nägin teda elus esimest korda. Läks mööda, siis pöö- ras ringi ja ütles: «Noormees, miks te mind ei tervita?» Üt- lesin, et ei tunne teda, muusi- kat küll tean... Oli kuidagi ebamugav. Siitpeale huvitus ta mu töödest ja tema elu lõ- puni olid meil väga head suhted. Noorte heliloojate vastu, aga ka üldse oma kolleegide vastu olid meie suured heli- loojad väga tähelepanelikud. Mis tahes uue muusika läbi- kuulamisel Heliloojate Liidus nägin seda auväärset põlvkon- da: Saporin, Mjaskovski, Pro-

kofjev, Hatšaturjan, Sostako- vitš. Kabalevski, kes oli tollal noorteselektiooni esimees, tegi mulle ettepaneku kirjutada sümfoonia. Nii sündiski mu Esimene sümfoonia, küll mõ- ned aastad hiljem. Mäletan kõigi mu varaste teoste läbi- kuulamist Moskvas ja vane- mate kolleegide julgustavaid sõnu, nõuandeid ja heatahtlik- ku huvi. Ka Sostakovitš, hoo- limata tohutust hõivatusest, leidis ikka aega. Küsis, mida kirjutan. Kutsus näitama. Kuulas, ja kui miski tekitas probleemi, ütles enamasti, et ümber ei maksa teha, loodagu parem uus.

● Kui tulite 1953. a. Ees- tisse, olid teil loominguri- sed juba seljataka?

Aleksandr Gauk dtrigeeris 1950. a. minu muusikat laste- näidendile «Peremees ja su- lane» ja sümfooniilist poemi «Sassuuni Davith». Interpree- tidega oli mul õnne ka edas- pidi. Olen kuulnud oma teo- seid Nõukogude Liidu pari- mailt orkestreilt nagu näiteks UR-KTV Suur Sümfooniaor- kester ja NSV Liidu Riiklik Sümfooniaorkester. Hiljuti ju- hatas Juozas Domarkas mu Seitsmendat sümfooniati Kau- nases ja Vilniuses, see oli mi- nu muusika parimaid esitusi viimasel ajal. Saal võttis teo- se hästi vastu. Rõõmu on val- mistanud koostöö Saraatovi sümfooniaorkestri ja selle di- rigendi Martin Nersesjaniga (praegu töötab Moskvas). Meenub kantaadi «Kotkas» proov Natan Rahliniga: istun saalis, midagi pole tarvis se- letada, kõik läheb just nii, nagu olen mõelnud.

● Rõõmutundest võib kül- lap veelgi rääkida, mis aqa äratab viha?

Kui ei tule välja, mida ta- had. See on raev iseenda vas- tu. Mõtted: kas tõesti ei suuda seda, mis tahad? Hakkad otsi- ma, pingutad. Tõelist viha teeb, kui enda ümber haltuur- rat näen, kergekäelist suhtu- mist loomingusse. See vihas- tab ja kurvastab. Vihkan dile- tantlikkust.

● Aga kadedus?

Kui kolleeg kirjutas hea teose, kuidas võin seda kades- tada? Tunnen vaid siirast rõõmu koos temaga. Aga kih- vatada võib küll, kui mõni kolleeg teenimatult auredelit pidi tõuseb.

● Rõõm oma muusikast?

Rõõm on siin hetkeline. Kõige õnnelikum olen, kui lõ- petan teose, hea esiettekanne on samuti suur rõõm. Mõned külalised paluvad: pane oma plaat mängima. Aga mul po- legi oma muusika plaate ega linte kodus. Arvatakse, et imelik. Aga tahaksin jälle mi- dagi uut kirjutada ja mitte

vana juurde tagasi pöörduda. On muidugi teoseid, mis mul- le on eriti armsad ja seotud mu elulooga, nagu 1., 2., 4. sümfoonia. Ja kaheksas, «Ees- ti sümfoonia». Olen siin ela- nud üle 30 aasta. Eesti loodus, rahvamuusika, muusikaline ümbrus — see kõik on mulle mõju avaldanud, kuid selle sümfoonia on loonud siiski ar- meenlane, inimene teist laadi mõtlemisega. Selle sünteesi tulemust mõistsid mõned kol- leegid hästi.

● Teil pole teost, millest ei kostaks armeenialik koloriit, sageli otsesed seosed rahva- muusikaga või muusitseerimi- se laadiga? Ja vaatamata sel- lele, et teie elu on kulgenud Armeenias eemal.

Mu isa oli pärit Armeenias mägikülalt, olen tahtnud ikka sinna sõita, aga seni pole jõud- nud. Ta oli hea muusik, asja- armastaja küll, aga oskas im- proviseerida ašuugide laadis. Oma Viiulikontserdi peateema kirjutasingi üles isalt. Mosk- vas Armeenias Majas õppisime koos Litinski juures terve ple- jaadi armeenia heliloojatega, kellega tänaseni on säilinud sõprus, lähedasim vahest La- zar Sarjaniga. Armeenias kü- las olles tutvusin ka tema isaga — kuulsa maalikunsti- ku Martiros Sarjaniga. Pü- hendasin talle oma Teise süm- foonia. Ta oli väga õnnelik ja uhke selle üle. Armastas ikka öelda: «Läheme kuulame mi- nu sümfooniati!» Seal joonis- tas ta ka minust portree. Portree taustaks on ühel pool meri, teisel pool mäed ja pea kallak mere poole. «Kuhu ükskord oma pea paned, sa veel ei tea,» ütles Sarjan, aga lisas: «Sõida koju!»

Sõidan peaaegu igal aastal sinna. Diližanis heliloojate loominaumajas on hea tööd teha. Väga mõnus ja kosutav on mägede õhk ja lihtsate ini- meste kõne, seal kuuleb mah- lakat talupojakeelt. Inimesed on väga südamlilikud, siirad ja temperamentsed. Ühel hommi- kul läksin uksele: tuli posti- auto ja peatus otse minu ees. Postis oldi ehmunud — mis on juhtunud, ja rutati uudisega otsekohe kohale. Mulle oli saa- bunud palju telegramme — õnnitlused rahvakunstniku aunimetuse puhul.

● Üheksas sümfoonia on noodipaberil ja kas mõte rut- tab taas edasi?

Teost alustasin tsellistide Mihhail Homitseri ja Fjodor Luzanovi ettepanekul. See on üheosaline naou mu Kuues ja Seitsmeski. Kui Kuues oli kontsertsümfoonia viiulile, siis nüüd on soolopilliks tsello. Mõttes on Viilulisonaat. See on mu suveplaanis.

Vahendanud TIINA VABRIT-BARKAUSKAS

tunda, mida ja kuidas ta män- gib (liati, kui mõeldavaid lä- henemisviise võib olla ja ongi peensustes üsnagi erinevaid!). Midagi seesugust juhtus vis- tisti ka K. Hoidre Bach'i To- kaata ja fuugaga F-duur, ko- gu õhtu sisulise raskuspunkti- ga. Teose kõlaline külg oli ladus, samuti vormilahendus, siiski tundus üpris läbivalt, nagu ei ulatuks esineja päri- selt mõistma, miks ta just se- da ja mitte mõnda teist, või- malik et hoopis vaieldava- mat, ent omasemat ja jõuko- hasemat teed ei käi. Kõige il- mekamalt viitas sellele minu arust (välispidine) paradoks, et K. Hoidre, kel pole enam ei manuaali- ega pedaaltehnilisi suuri probleeme (kõige tunta- vam edasimineki!), kes on ül- diselt kaunis rütmikindel ja hea tempotajuja, kippus siin nooditekti ootamatult libista- ma («ta ludistas» ütlesid moo- sekandid isekeski). Et Bach pole talle seemselist veel päris lähedal, nähtus samuti koraa- lieelmängu «Nun komm, der Heiden Heiland» tavatult kau- ni muusika mõtestamatult töt- likust tempost (selle parimaid esitusi asub Eesti Raadio fo- noteegis H. Lepnurmelt).

Nende otseütlemistega ette- heited ka piirduvad. Bach'i mõistmisega on aga lood usu- tavasti niimoodi, et tema rõh- ke läbimängimise ja -kuula- mise kõrval tuleb tingimata süüvida ka ajastu vaimsusse — peale erilõbu ja põnevuse tooks see kaasa targad elamu- sed ja neist oleks muusika kaudu teisteltgi hea osa saada. Ilusat artikulatatsiooni, tämb- ritaju ja kontrastimeelt näitas K. Hoidre Claude Balbastre (1727—1799) Variatsioonides prantsuse rahvalaulude tee- madel. Lausa üllatav oli aga Süda peateose, g-moll Prelüü- di ja fuuga rütmierk ja kin- del, suurejooneline esitus. Sel- le muusika mõjus ja mahlakas jõulisus, isemoodi malbe pea- lesuruvus, kõlaväline efek- tus (iseäranis prelüüdis) on täiesti endaväärsed ja kõrvu- tatavad teose parimate ette- kannetega, mida viimati saime helilooja 100. sünniaastapäeva aegu mitmeid kanaleid pidi. Tähendab — ikka mitte vor- mis, vaid helindi laadis pei- tub K. Hoidre tarvis suurema või vähema õnnestumise vti, sest klassikalise polüfoonilise stiiliga, selle objektiivsusega võrreldes on Süda muusika ju

läbinisti romantiline ja seega temale omasem. Suurepärase maitse ja värvikusega (peh- me säragal), tehniliselt teostu- selt laitmatud olid kõik prantslaste oreliimpressioonid: Eugène Gigont'i (1844—1925) Menuett ja Tokaata ning Je- han Alaini (1911—1940) «Rip- puv aed» ja «Litaaniad». Kui nüüd veel meenutada K. Hoid- relt näiteks tema varasemaid Liszti-esitusi, tohib kokkuvõt- likult ja sugugi mitte ennatli- kult kinnitada, et tal on juba väljakujunenud valdkonnad, milles tal on arvestatav tase — mida lähemal tänapäevale, seda veenvamalt. Siiski — kiitmata jäi Bach'i teine koraa- lieelmäng («Wachet auf, ruft uns die Stimme»), antud ise- pärase hoo ja niisuguse inten- siivse kontrastsusega teema ja kahe saatehääle vahel, nagu kõnelenuks viimaste taustal elav orator: selles oli sõ- num. Seega on Kristiina Hoid- rel üks tollessegi maailma vä- hemalt praakil.

IVALO RANDALU

Pianist KALLE RANDALU andis 9. veebruaril Leningradi Filharmoonia Suures saalis soolo- kontserdi Beethoveni ja Liszti loomingust. Seejärel (11.—21. veebruar) osales ta kahes muu- sikafestivalis: Komi ANSV-s kor- raldataval «Petšora koidikutel» ning festivalil «Talv-talveke» Ar- hangelskis. Esinesed Vorkutas ja Arhangelskis, kummaski kol- me kontserdiga, mängis ta Beet- hoveni ja Liszti teoste kõrval ka J. Räätsa marginaale, R. Kangro Neljandat klaverisonaati ning H. Elleri «Kodumaa viisi».

2. märtsil esines K. Randalu taas Leningradis, mängides E. Griegi Klaverikontserti sealse Filharmoonia sümfooniaorkest- riga, mida juhutas külalisdirektori Guljanitski Jaltast.

25.—29. märtsini oli K. Rand- alu neli kontserti Novosibirskis. Kahel sooloohtul mängis ta Mozarti, Brahmsi ja Liszti muu- sikat, kahel korral aga koos seal- se Filharmoonia Akadeemilise Sümfooniaorkestriga. ROMAN MATSOVI juhatusel Beethoveni Viimendat klaverikontserti. Sa- mu kavu kordas pianist 4.—8. aprillini Krasnojarskis, seal ju-

hatas Beethoveni Klaverikontser- di esitust I. Spiller.

17. ja 18. aprillil andis K. Randalu Stavropoli krais kaks kontserti koos TEET JÄRVIGA, mängiti Elleri, Debussy ja Brahmsi helitöid.

Pianist ADA KUUSEOKS oli 12.—24. aprillil kontserdireisil Koola poolsaarel, Komi ANSV-s ning Vologda oblastis, andes kokku 10 kontserti. Ta mängis põhiliselt lastemuusikakoorides, Vologdas ka Filharmoonia saalis ning esines veel Murmanskis ja Tšerepovetsi televisioonis. Pianistil olid kaasa Bach'i, Schu- manni, Chopini, Tšaikovski teo- seid, eesti muusikast mängis ta H. Elleri («Kellad», «Liblikas», «Klaverimuusika rahvatoonis») ning R. Eespere (prelöödid) loo- mingut.

2. mail laulis Lvovi Filhar- moonia oreliisaalis TRU KAM- MERKOOR KARIN HERNE juhata- sel. Esitati nii eesti autorite (Er- nesaks, Rannap, Hermann) loo- mingut, renessanssmuusikat (Ma- renzio, Arcadelt jt.) kui ka spi- rituaale ja rahvalaulude tõõtu- si. Vastuvõtt oli väga soe. Koori vöörustajaks oli Eestiski hästi tuntud Ukraina NSV teeneline kollektiiv poistekoor «Dudarik» (dirigent Mikola Katsal).

Koor andis improviseeritud dõmuusikakontserte Lvovis ja taqasiteel Riias.

Teadmata ainsatki eestikeelset sõna, näib olevat võimalik teksti fonetiliselt üles kirjutada — sedavõrd selgeit artikuleerisid eesti lauljad, äärmiselt kõrge muusikalise kultuuriga koor kaasa arvatud.

Teiste lauljate kohta: «Mati Palm nimiroolis laulis fukseerimatu ja ohjeldamatult; kangelastenor Hendrik Krumm, keda nägin 1970. aastal Savonlinnas, on vahepeal endale muretsenud tugeva vibraato.»

Lavastaja Arne Mikku nimetas arvustaja maitset ülikonservatiivseks, kuid lisas samas, et tema režiistili ei saa süüdistada eksimustes muusikareeglite vastu. «Ja lõppude lõpuks,» lisas C.-G. Ahlén, «just sellise teatritvormi tarvis Verdi komponeeriski.»

Teises Rootsi suuremas päevalehes, «Dagens Nyheter»-is kirjutas samal päeval Leif Aare.

«Hüüdmärk laulule ja orkestripartile «Estonia» esimesel etendusel, küsimärk aga näitlemise ja reži kohtade...»

Maailm kuulsid kujutavad põlevat linna Aquileiat. Habetunud hunnid klõbistavad puumöökadega vastu oma pappkilpe, markerimata mingit tõsise mat sõjalist sihti. Attila väepealik Aetius, valkäär Odabella ja tema kallim sõjamees Foresto kõndisid mööda lava ringi, esitades aaria aaria järel, üksteist oma tundeühangutega üldse mitte mõjutades.

Reži piirdus ringirändamise juhtimisega...

Nimetades ooperi sisu «Üheks suureks supiks», nendib Leif Aare aga, et «halb libreto ei tähenda veel halba ooperit. Eriti kui heliloojaks on Verdi. Ka paljude varajaste ooperite on iseloomulikuks huvitavad karakterid ja teravad situatsioonid. Metsik ürgjõud ja soe meloodika muusikas pole põrnuqi primitiivsed, pigem kõrgpunkt saanditevanuse pärimusega laulukultuuris.»

Solistidest tunnustas seeqi arvustaja esmalt 74-aastast Tiit Kuusikut. «Erakordse vokaalse värsuse ja artistliku ökonoomsusega kasutas ta oma baritoni kõiki registreid.» Mati Palmi kohta arvab Leif Aare, et tema bass sobib vokaalselt hästi kehaastama «küllalt primitiivset olemust». Aga «erilist veevust karakteri ühtaegu leebuse ja metsikuse edasiandmisel ei olnud». Ja veel solistidest: «Oeldakse, et eesti lauljad valdavad hästi itaalia stiili. Tenor Hendrik Krumm ja sopran Helvi Raamatus on tõepoolest sära. Nende laulus on tendents kõrgete nootide võimalikult tugevale andmisele, seevastu jääb nende etteaste puudu itaalialeku pehmusest ja sensuaalsusest.»

«Aftonbladet»-i kriitik Ake Brandel pealkirjastas oma arvustuse «Vaimustav küllalisopran ooperis».

See pealkiri käib Helvi Raamatu kohta, kellest rääkides A. Brandel väidab, et teda pole ühelgi teisel etendusel üksainus inimene ja näitleja nii jäägitult lummata suutnud. «Helvi Raamat domineerib täielikult oma kiirguse ja lauluga. Tema vaimustavas sopranipartii on terve ooperi muusika kvintessents.»

Teistest: «Leian, et lavastaja Arne Mikku on meesnäitlejaid liigselt eksponeerinud hilglastlike kivikludena. Kuna ka Attila (Mati Palm) ja Aetius (Tiit Kuusik) lauljapartiid puuduvad lüürilised toonid, mõjub kõik kokku toorevõitu kompilatsioonina. Siis aga ilmub tütarlaps, kes tapab oma isa mõrtsuka Attila, tema nimi on Odabella...»

Niimoodi kirjutati esimestes arvustustes «Estonia» esimese küllalisedenduse kohta. Aga enne kui minna järgnenud arvustuste juurde, kulub vist siiski ära põgus põige ajakirjanduse maile.

Publiku tormilised aplausid «Attilale», vaata et jäägitu heakskiiduna tundunud vastuvõtt saali poolelt, ja ajalehearvustustes sisalduvad rohkem või vähem kriitilised märkused reži, stenograafia, ka üksikute solistide vms. kohta — kuidas neid kokku viia? Nii on küsitud. On küsitud: kas üks teisele vastu ei räägi? Või koguni: kas siis niisugune on «ajakirjanduse soe vastuvõtt»? Tõepoolest, püüame ju meie siin Eestimaal küllaliskollektiivse arvustades kui mitte ainult, siis igal juhul põhiliselt head näha, ja kui väärtustest või viltulaskmistest räägitaksegi, siis ikka leebelt

või kiira-käära («Võib-olla ehk oleks nagu tahtnud soovi-da veidi...»). Olen muidugi ka ise umbes niisugust hoiakut aktsepteerinud.

Rootsi arvustaja — säärane mulje igatahes jäi mulle — on igal juhul kriitiline. Ka sõbrale õlale patsutades (näib mulle). «Estonia» küllalisedenduse ajal olid stockholmlaste (ja ajalehede) tähelepanu all mitmed sealsed tähtsad kultuurisündmused ja -problee-

kanne: «Pildid olid väga ilusad, aga mitte eriti kenad.» Meie hüüatus: «Rohkem erinevaid autoreid!» seal ilmselt ei kõlaks. Subjektiivsusest, teadagi, ei pääse kuskil. Kui eri subjektide arvamused konkreetsete mõtudega mittemõdetavate asjade kohta lahku lähevad, siis seda ei peeta seal iseäralikuks. Edasikaebamist ei ole. (Ja vigade parandamist ei ole. Ehkki vigu on.) Seal ei kiljuta ega joosta kaeba-

gil juhul unustada, et tege-mist oli gastrolliga, seega ra-janesid arvustused ühelainsal vaatamisel-kuulamisel. Ena-masti arutleti küllaltki pikalt heliloojate elu ja loomingu ümber, kontseptsioonide ja versioonide ümber, räägiti aja-loost, tüki sisust ja muust, mängu-laulu analüüs oli mõ-nigi kord õige lakooniline. Just säärastena tuleks noid ühe vaatamise muljeid ka võt-ta — nii nagu nad on. Ja veel

«Svenska Dagbladet», 31. märts:

«Samal ajal, kui Euroopa mandril taas elustatakse kõikjal Verdi varajaseid oopereid, ei ole meil repertuaaris ühtegi tema asja... Tänu eestlaste küllalisedendustele oli meil nüüd võimalus kuulata kahte tähtsatat tema varasematest tšödest. Neist 1849. aastal kirjutatud «Luisa Miller» on tšö maad huvitavam kui kolm aastat vanem «Attila»... «Luisa Miller» rajaneb Schilleri draamal «Salakavalus ja armastus», on «Attilas» üle nii oma muusikalise külje kui ka ainese poolest. Ilma selle ooperita oleks Verdi vaevalt suutnud mõned aastad hiljem end «Traviata» atmosfääri sisse mõelda. Järgnes sisu ümberju-tustus.

«Expressen», 1. aprill:

«Verdi varajaste ooperite ti-hedas reas kisuvas «Attila» ja «Luisa Miller» eri ilmakaartesse. «Attila» kaldub «Nabucco» poole, lehvivate lippude all juhib Verdi ratsahobused rünnakule ning pühendab kogu oma jõu sütitavale muusikale. Ta annab bel canto-ooperile muskile, kuid mitte hinge.

«Luisa Miller» aga ulatub juba muusikalise draamatika eeskot-ta, kus psühholoogilised nüansid tähendavad rohkem kui pistoda mantlihoima all ja sangariikkus. Nüüd on Verdi valmis «Rigolet-toks» ja «Traviataks».

Juba kaua aega on peetud loo-mulikkuks arvata, et Verdi muu-sika muutus seda õilsamaks, mi-da vanemaks ta ise sai; selle mõtteviisi järgi oleks «Falstaff» tema pika tee kunstiline kroon. Seetõttu mängib traditsioonidest lugu pidav ooperiteater meelsa-mini «Othello» ja «Falstaffi» kui «Ernanid» ja «Luisa Millerit».

«Estonia» tuli Stockholm «At-tila» ja «Luisa Milleriga». Et mõ-lemat ooperit etendati Rootsis esimest korda, oli juubeldus suur — otsekui oleks meie uuesti ilmunud Verdi, keda Okas-roosikese lossis Gustav Adolfi väljaku ääres eesti kombel suu-deidi. Verdi oli taas armsalt elav (ehkki küll ainult kaks päeva.)

Siin tsiteeritud kirjutise pealkiri oli: «Kui eestlased suudlevad Verdit.» Samas arvustuses oli veel öeldud, et «Luisa Milleriga» näitas «Estonia», et tema itaalia-traditsioonides on sügavust.

Need ja teisedki enam-vä-hem samas suunas arvami-sed valitsesid «Estonia» Verdi asjus pärast «Luisa Millerit» juba täielikult.

Mida aga arvati «Luisa Mil-leri» osalistest? «Expresseni» kriitik Lasse Bergström:

«Paljud «Attilas» esinenud lauljad tulid siin uue jõuga: unustamatu baritonklassik Tiit Kuusik (keda sama autor teisel «Attila»-muljetel põhjal oli «74-aastaseks halli pantri fenome-niks» nimetanud. — I. R.), Hend-rik Krumm päikeseloojanguga tenorisäras ja bassbariton Mati Palm, kelle hääles oli suurt ning lavalises tegetsemises suurt in-tensiivsust. — Ja veel: «Kaks head sopranit: — Helvi Raamat «Attilas» ja Anu Kaal «Luisa Mil-leris» — tugevdesid veelgi muljet hästi kokkusobitatud ansam-blist meie naabrite ooperiilmast.»

«Svenska Dagbladeti» arti-kliis, mis kandis pealkirja «Hurman Miller», kirjutas Kerstin Linder:

«Etendus elas suurel määral äärmiselt viluva Anu Kaalu na-jal, kes laulis nimiosas. Ta on haruldase pehme ja puhta hää-lega sopran ning kiirgab endast süütu soojuse aurat. Tema ariad ja repliigid pakkusid tõelist nau-dingut.»

Kiitust jagub ka teistele solis-tidele: «74-aastane Tiit Kuusik, kes haaras meid mõned õhtud tagasi, lõi täieliku illusiooni pen-sionil olevast sõjaväelasest ning armastavast isast, ning Mati Palm, kes «Attilas» kiirgas met-sikut jõudu, oli sel õhtul Rodolfo tasakaaluka aadlimehest isana vaoshoitum.

«Estonia» kandeve tenor Hend-rik Krumm oli omamoodi hiilgav, ehkki tal oli segev vibraato, mis hääletugevuse seisukohast poleks põrnuqi vajalik. Teo Maiste oli intrigaant Wurmina suurepära-ne lavakuju, läbinisti must, ja Mare Jõgeva Luisa sõbrannana liitus muusikalisse tervikusse niisama hästi nagu suurepära-ne koor. Väga hea oli Leili Tammel, kes krahvinna rollis tõi kuuldavale oma sundimatu, suure ja pehme metsoidi.

Muusika nüansseerimiseks ja intriigi tõepärasemaks muutmiseks oleks režiiga võinud rohkem ära teha: Stseen, kus Wurm sunnib Luisat dikteerimise järgi kirjutama, libises mööda ilma hingedamusteta, nagu kirjutatuks Luisa välja pesumaja arvet. Seda tähelepanuväärsem, et Anu Kaal ka üksnes oma häälega suu-tis publikut lummata.

(Järgneb)

«ESTONIAGA» ROOTSIMAAL

ILMAR RATTUS

NSV Liidu rahvakunstnik Margarita Voites.

RAT «Estonia» peanäitejuht, Eesti NSV teeneline kunstitegelane Arne Mikku.

ma, kui keegi sinu kohta tauniva sõna ütleb. Rääki-mata tauniva sõna ütleva sõimamisest või koguni äh-vardamisest. Seal ei ole kunstnikke, kes ei kuulu kri-tiseerimisele. (Kui ühe meis-terlaulja kohta kirjutati, et laulab maru hästi, ainult nagu on seejuures nii kiivine, et sealt ei saa midagi välja lu-geda, siis uurisin spetsiaalselt: kas seda tuleks võtta solvan-guna. Seepeale vaadati mulle üllatunult otsa. Et äkki olen naljamees.)

Ja veel: «Estonia» kohta kirjutatud lugedes ei tohi min-

teadku lugeja, et «Estonia» enda käsutuses on enam-vä-hem täispikad tõlked kõigist meieni jõudnud arvustustest ja vastukajadest. Kvalifitseeritud inimesed teavad ise väga hästi, mida nendega peale haka-ta. Mina aga sõandan — pisut küll ette rutates — täie kind-lusega kinnitada: küllalisteatri vastuvõtt pressis oli kokkuvõt-tes väga hea.

Ent nüüd küll tagasi Verdi juurde.

Niisiis oli «Estonia» «Atti-laga» tõestanud oma kõrget klassi, muusikasõprade elevus järgmist küllalisedenduste üm-ber suurenes veelgi; mitmed stockholmased ise kinnitasid, et «Estonia» oli otsekui süiti-tanud neis uue Verdi-huvi.

Vahepeal, enne «Luisa Mil-lerit» oli küllalisteater edukalt pakkunud teistsugust reper-tuaari («Eesti ballaadid», «Bo-riss Godunov») ja kruvinud nõudliku teatrihuvilise ootu-sed eriti kõrgele. Pärast «Lui-sa Milleri» etendust meenusid taas küllalisesinemiste eelsed kõhklused ühenduses kahe Verdi-lavastuse kaasavõtmis-sega. Ühisoe vastuvõtt, mis sai osaks teiselegi varajasele Ver-dile — «Luisa Millerile» —, kinnitas minu meelest veen-valt Eri Klasi arvamuseaval-dust sellekohase pärimise koh-ta pressikonverentsil — need ooperid lähevad kogu maail-mas taas moodi.

*) Tänu otsisin koha selle-pärast, et siin iseenda viga üles tunnustada. Kes luges SV eel-mises numbris ilmunud Rootsi-märkmeid, see ehk mäletab, et juttu oli seal ka Tiit Kuusikule kingitud Carl Michael Bellmani laulude tekstide eesti keelde tõl-kimisest — tulevikus. Kahjuks ei uurinud ma enne kirjutusma-sina taha istumist asja küllalda-se põhjalikkusega, mistõttu ei teadnud ka lugejat informeerida, et tõlkevalimik Bellmani lau-ludest on juba «Eesti Raamatu» töökavades (tõlkija Mati Sirkel). Niisuguse sõnumi teatas mulle Kaarel Kilvet ja suure heamee-lega annan selle lugejale edasi. Loodan, et tõlgitud hulgas on ka Tiit Kuusikule kingitud lau-lude tekstid.

Ühtlasi teatan selguse huvides, et Bellmani lauludest rääkides pidasin silmas neid laule, mille-le Bellmann on kirjutanud nii-hästi sõnad kui ka viisi.

Stockholm.

MAIDO MADISSONI fotod

Soomes ilmus esimene res-terkliise abil trükitud foto 1891. a. ning selle avaldanud trükis oli «Kyläkirjaston Kuvaletti». Maailma mastaabis polnud sündmus küll nime-tamist väärt, sest pooltooni-des foto oli leheveergudele il-munud juba 1880. aastal aja-lehes «New York Daily Gra-phic» (Henry J. Newtoni foto «Shantytown»), naabritest eestlaste suhtes aga oli soom-lastel väike edumaa. (esimese tsinkograafia Eestis asutas aja-lehe «Olevik» juurde 1893. a. Ado Grenzstein ning meistri-na töötas seal kirjanik Andres Saal, kes oli fotograafiat ning tsinkograafiat käinud õppi-mas välismaal). Aga ega meil-gi tarvitseks kõnealust trükist täna meenutada, kui tähelepa-nu ei ärataks hoopis üllatav seik: esimene foto soome aja- kirjanduses üldse oli pilt — Tartu laulupeolt 1891. aastal! Seega jõudis Maarjamaal teh-tud foto esmakordselt trükki mitte kodus, vaid hoopiski Soomes!

Otsekohe, esimese foto trük-kimisega kaasnes püüe — edastada informatsioon või-malikult täpselt. Selle nimel on kõnealuse pildi kallal teh-tud tugevat retuseerimistööd: Tartu Raekoja torn on saanud selged piirjooned, nii mõnele-gi mehele-naisele on selga joo-nistatud pluusid ja kuued... Kas oli see tingitud klišeeri-mistehnika algelisusest või originaalfoto tehnilisest puu-dulikkusest? Kuigi trükitud pildi juures pole märgitud fo-to autorit, saame asjasse siis-ki täpsustuse teha; Tartu Kir-jandusmuuseumis leiduva ori-ginaalfoto järgi võime kõne-aluse töö autoriks nimetada omaaegset tuntud piltniku Reinhold Sachkerit! 27.—29. juunil 1891. a. Tartus toim-nud laulupeost on Sachkerilt säilinud vähemalt kaks fotot, millest üks ongi Soomes aval-datud pildi allikmaterjal. Sel-le põhjal selgub, et retuseerija oli ennekõike pidanud paran-dama just foto puudusi.

Kuidas aga jõudis pilt Soo-me? Kus valmistati kliše? Eelöeldu põhjal seda Eestis teha ei saadud, tõenäoliselt ka Soomes mitte (kuigi esimese sealse tsinkograafia asutas F. Tilgmann juba 1891. a., ilmu-sid signeeritud klišeed alles 1892. a.), järelikult olid lähe-maiks klišeerimispaikadeks Peterburi või Stockholm (mõlemaga olid nimetatud trükise väljaandjal Gummerusel head tööalased kontaktid). Kogu pildistamine-edasitoimetamine-klišeerimine aga käis kaunis kähku — umbes kahe nädalaga!

Kah ime — hüüab nüüd mõ-nigi lugeja, kuid ärgem olgem ülekohtused: tol ajal oli foto vaid 50 aastat vana, foto ajale-heveergudel aga täielik uudis! Täna käib fotode edastamine muidugi hoopis teisiti ning vii-maste andmete põhjal koguni 90 korda kiiremini. Näiteks kasu-tasid Los Angelese olümpiamä-rkudele akrediteeritud Yomiuri pressiajendituri fotograafid täis-elektronilisi peegelkaameraid, mis varustatud 50–300 mm muudetava fookuskaugusega ob-jektiividega ning pildistasid 50 värvifotot ümmarguse magnet-plaadikesele. Komplekti «Still Video System D 413» kuuluvad aparaadid võimaldasid salvesta-tud kujutisi kas teelekraanil vaadelda, neist otsekohe fotot trükkida või pildi telefoni teel sihtpunkti, antud juhul Tokyosse edastada. Los Angelesest läksid värvifotod Jaapanisse 24 minu-tiga (2 tundi kiiremini, kui oleks jõutud üksikõik millise varase-ma meetodiga), mustvalge foto tarvis kulus vaid 6 minutit!

Niisil vajatakse tänapäeval värvifotode ühest riigist teise toimetamiseks vaid pool tundi, saadud pildi trükkijõudmiseks hea tahtmise korral veel mõni tund. Milline aga on nii kiire menetluse puhul trükipildi kvali-teet? Jaapanlaste Los Angele-sest «telefoneeritud» fotod pole- vat lehes tavalise menetlusega tehtud fotodele alla jäänud, tu-lemus oli piisav informatsiooni täielikkuse edastamiseks. Rõhutan siin sõna «piisav», sest mulle tunduvad meie sagedased etteheited ajalehefotode kvali-teedile kohati põhjendamatu-d. On ju ajaleht uudiste edastaja, selles avaldatud fotode eesmärk on informeerimine, sotsialiseeri-mine, kultuurilise valgustamine, meelelahutus... Foto täidab oma ülesande siis, kui sellel kujuta-tu ei põhista valesti mõistmist, kui kujutatut on piisavalt ära-

SACHER...TOOM...LOKK...

Reinhold Sachker. Tartu laulupeidu 1891. a. (Kirjandusmuuseumi kogust)

tuntav. Pildi kvaliteet leheveergudel sõltub paljudest teguritest: foto enda kvaliteedist, kliše kvaliteedist, värvide kvalitee-dist, paberi kvaliteedist, trükki-masina reguleeritusest, trükkali oskustest... Iga nimetatud kom-ponendi osatähtsust võib vähen-dada mingi teoreetilise piirvää-rtuse, allapoole seda kasvab ku-jutise äratundmist segav müra (ebateravus, hallus, teralisus jne.) nii suureks, et foto ei suu-da enam täita oma esmaülesan-net — anda täpselt teavet.

Praktikas pole ükski mele ajaleht puhtalt informatiivne (mil puhul oleks küllalt foto «piisavast» kvaliteedist) — näiteks kultuurilise harimise rollis aga vajatakse juba paremaid foto esitamise tehnilisi võimalusi. Ku-na taseme kergitamine maks-i-mumini pole ostarbekas, püü-takse leida mingi kõiki rahuldav kesktee, mis tegelikkuses üle-tab «piisava» normi, esteetilise elamuse andmiseks aga on ik-kaugi ebarahuldav.

Koos ajalehefoto kvaliteedi tõusuga suureneb paratama-tult nõudlikkus ka foto enese ning fotograafi vastu. Korra-liku reproduitseerimise puhul ilmneb päevapiltniku suut-likkus või saamatus, profes-sionaalsus ning loominguline potentsiaal. Kui fotode hinda-miskriteeriumina arvestatak-se lihtsa äratundmisprintsibi- asemel hoopis pildi kadree-ringut ja kompositsiooni, pin-dade faktuuritöötlust, objekti- de valgusega modelleerimist, reportaažlikku momenditaba-mist, lavastuse usutavust, ob-jektiivide võimaluste kasuta-mist ja paljusid muid kompo-nente, siis kerkibki päevakor-da küsimus loomingulisusest. Küllalt sageli korratav nõue, et ajalehefoto hallus ja iga-vus tuleb kaotada loomingu-lise külje aktiveerimisega, lähtub tegelikult kahest punk-tist, millest üheks on repro-dutseerimiskvaliteedi «liiga» hea tase.

Teiseks aga esitab lehevaa-taja loomingunõude siis, kui ta ajalehes pidevalt näeb vaid stampe, ikka aina ühtmoodi pildistatud portreid, koosole-kuid, tehaseid, lautu... Aja-lehepiltnikke kollitab sõna «stamp» ja katsu sellest hoi-duda, kui päevast päeva, aas-tast aastasse peab pildistama sarnaseid sündmusi ja objek-te: uus maja, tubli tööesind-lane, tehase sisevaade, koos-olek... Kui palju sa ikka leiad varieerimisvõimalusi näi-

teks portree pildistamisel?! Otsevaade, profiil, poolpro-fiil... Selja tagant juba ei pildista... suur plaan, kesk-plaan... päris üldplaanile portreeritavat jällegi ei pa-ne, kaob ümbritsevasse ära. Ongi kõik!

Kas tõesti pole stambist hoidumiseks mingit moodust? Kuidas olla uus ja korduma-tu? Omanäoline!

Siin tahan peatuda foto-meestel, kes juba mitu aastat järjest on suutnud minu ar-vates teha isikupäraseid ja huvitavaid pilte. Need on Malev Toom ja Meelis Lokk Tartu ajalehes «Edasi».

Milles seisab M. Toome ja M. Lokki fotode omapära? On see omapära üldse olemas? Võtsin hiljuti kätte terve «Edasi» aastakäigu 1984 ning jõudsin seda lapates veel kord tõdemusele: on olemas Too-me—Loki foto! Erinevus «la-vastusliku reportaaži» meeto-dil (kui nii võiks öelda) teh-tud piltidega on suur. Seda muidugi ennekõike väliselt, sest M. Toom ja M. Lokk ka-sutavad peamiselt lainurkobje-ktiivi. Kuid asja olemust see seik ei määra — o m a n ä o a-nab fotodele sisuline eesmärk ja suunitus ning sellest tule-nev pindade organiseeritus, objektiiv on vaid tehniline va-hend soovitu saavutamisel et-tenähtud kujul.

Üks asi on lainurkobjektiivi kasutamine näiteks väikeses ruumis (tavalise optikaga pil-distades ei saaks haarata ter-vet tuba), hoopis midagi muud, kui lainurka tarvitatakse ta-valises olukorras. Viimase pu-hul on eesmärk haarata pildile võimalikult enam detaile ning sundida sellega vaatajat hoo-pis aktiivsemale kujutatut omandamisele kui suudab tra-ditsiooniline üllakooniliseks lihvitud pilt. Viimase haarab vaataja kohe (katsetega on selgitatud, et mingi kujutise küllalt täpselt fikseerimiseks piisab tegelikult vaid 1/500 sekundilisest nägemisviivust), detailirikka pinnaga aga peab vaataja sügavamalt tegelema, seda läbi töötama. Esimesest tähelepanu köitnud punktist edasi liikudes hakkab ilm-

kompima kujutist ning alles pärast mitmekordset eri detai-lide juurde tagasipöördumist ja ülevaatamist «omandatak-se» foto täielikult. M. Toome ja M. Lokki fotod tulebki liigi-tada nende raskemate hulka, need vajavad kestvat uuri-mist ning jäävad seepärast ka paremini meelde.

Samuti on selgitatud, et täp-semini horisontaal- ja verti-kaaljoontest jäävad inimesele meelde teravnurgad ning kald-jooned, täpsemini lõpetatud tegevusest haarab pilk lõpeta-mata liigutuse. Olenevalt kaa-mera kallutusnurgast võttel kallutab lainurkobjektiiv ka fotole jäävaid vertikaaljooni: majade seinad näivad koond-u-vat kõrguses, tuba on lae pool avaram kui põrand jne. Kaad-risse sisenev või sealt väljuv inimene (mis tahes muugi ob-jekt) on alati pilkupüüdvam (kas või alateadvuses) kaadri keskele paigutatust.

Vaadeldes eeltoodu valguses M. Toome ja M. Lokki fotosid, näeme, et just kõnealuseid psühholoogilisi seiku rõhuta-vadki nad oma töödes. Seega on lainurkobjektiiv neile va-hend, mis pildi pinda võimal-dab organiseerida nii, et see vaatajat ärritaks ja köidaks, sunniks aktiivsele kaasaelami-sele. Aga see ju ongi ajalehe-foto esmane ülesanne — kui pilt tähelepanu ei köida, on töö tehtud asjata.

Kui kirjatükki juurde tehtud fotod võivad M. Toomel ja M. Lokil välisilme jär-gi olla äravahetamiseni sarna-sed (näit. 25. 02. '84. ilmunud lugu «Kuld ja kristall paberi-pahna sees» illustreeriva kuue foto seast ei oska küll öelda, milline M. Lokki, milline M. Toome jagu), siis erinevusi ilmneb esilehefotode tegemi-sel. M. Toom on enamasti jää-nud endale truuks ning la-hendanud teema kas mitme fotoga või kasutanud ikka jälle lainurka; M. Lokk see-vastu on sageli läinud ühe fo-to teed ning rakendanud seeju-res mitmesuguseid fotograafi-lisi erimenetlusi. Esilehefoto-dele, mille eesmärk lisaks in-formatsioonile ka esteetilise elamuse andmine, on säärase-d pisiüllatused ainult plussiks.

Paar tähelepanekut M. Lokki fotode suhtes. 7. novembril il-munud loo «Pilt autahvilt» juures olid toredad portreed, millest üht võis nimetada ave-donlikuks («Jüri Tamberg»), teist arbuslikuks («Leida Aduson»). Ruttan täpsustama — mitte pal-lalt välise sarnasuse põhjal nende fotomaailmas tunnustust leidnud fotograafide töödega, vaid olemuslikult! Fotosid 11. mail («Kohustus hooldada ja kaunistada») ja 25. juulil («Rist-mik») aga tõstan esile kui väga ilusaid näiteid loomingulisest lä-henemisest oma tööle, sellest, kuidas harjumuspärasest ajale-hepildist eemaldunult võib foto tõusta kunsti kategooriasse.

Pöördudes nüüd tagasi eel-mainitud probleemi juurde, küsin — kas M. Toom ja M. Lokk on täielikult stambiva-bad? Riskin öelda, et põhilises praegu veel küll. Võime leida enesekordust (M. Toome täp-selt ühesugused fotod erine-vaist pianistidest 5. veebruar-il ja 26. detsembril), mingi nipi pidevat kasutamist (val-gusalikka «rikastamine» val-gusoreooli ja kiirtevihuga: M. Toome fotod 6. mai, 13. mai, 3. ja 4. november), kuid puudub stamp nägemises. Valitud mee-tod ja vahendid võimaldavad elul enesel mõjule pääseda, elu aga ei muutu ju stam-biks!

Seega võib kokkuvõtteks öelda, et «Edasil» on andekad fotomehed, et lehe veergudel elab huvitav ajalehefoto, et «Edasi» toimetuse töö fotode kasutamisel on meie ajakir-janduses ainulaadne.

PEETER TOOMING

KIRJASTUSKOMITEE TUBLIMAD I KVARTALIS

NSV Liidu Kirjastuskomitee ja Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Keskkomitee tunnistasid 1985. aasta I kvartali töötulemuste järgi üleliidulise sotsialistliku võistluse võitjateks ning ränd-punalipu ja esimese rahalise preemia vääriliseks kirjastuse «Eesti Raamat», Viljandi trüki-koja «Kiir» ja Paide Trükikoja kollektiivid.

Vabariiklikus sotsialistlikus võistluses väärisid Eesti NSV Mi-nistrite Nõukoogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukoogu rändpu-nalipu ning esimese rahalise preemia Tallinna trükikoja «Ok-toober» ja Narva raamatukaup-luse «Avangard» kollektiivid.

Eesti NSV Kirjastuskomitee ja Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Eesti Vabariikliku Komitee rändpunalipu koos esimese rahalise preemiaga pälvivad Pär-nu trükikoda «Pärnutrükk» ja Paide raamatukauplus «Kirjata-re». Teine rahaline preemia anti Haapsalu Trükikoja ja Tartu raamatukaupluse «Ülikooli» kollek-tiividele.

Aunimetuse «Eesti NSV parim trükitooline» said I kvartali sot-sialistliku võistluse tulemuste põhjal trükikoja «Ühiselu» rea-laduriiga laduja Tiliu L. Uig, trükikoja «Punane Täht» kõrgtrük-koja Miralda Laumets, trükikoja «Kommunist» trükivormi-kopeerija Benita Meisar, EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoja lametrükija Endel Sein, Hans Heidemann nimelise Trükikoja lõikaja Maie Roos, trükikoja «Kiir» lametrükija Kaldi Roht-lä, Paide Trükikoja kõrgtrükki-ja Katrin Kippar ja trükikoja «Täht» käsiladuja Maie Kelp.

Aunimetuse «Eesti NSV parim raamatumüüja» pälvivad I kvar-tali hea tööga Narva raamatukaupluse «Avangard» vanem-müüja Valentina Sinitsina ja Türi raamatukaupluse vanem-müüja Helle Jaansoo.

Noorsooteater esineb Vilniuses

Täna alustab Vilniuses kü-lalisesinemisi Eesti NSV Riik-lik Noorsooteater. Kümne pä-va jooksul näidatakse leedu-lastele kaheksat lavastust: «Meie juhtum», «Olen 13-aas-tane», «Härra Amilcar», «Sil-mast silma kõigiga», «Pink», «Kapsapea ja Kalevi kojutu-lek», «Verinoor pika ja pilge-ni klaas» ja «Dekameron». Suure saali lavastusi mängi-takse Vilniuse Ametiühingute Kultuuripalees, väikese saali tükke Vilniuse Ülikooli Teat-ris, «Dekameroni» aga ülikooli õuel. «Meie juhtum» (K. Komissarovi instseneering P. Kuusbergi «Andres Lapeteuse juhtumist») viimane esieten-dus toimub Vilniuses.

«Ugala» mängib Riias

A. H. Tammsaare «Juuditiga» algavad täna «Ugala» küla-lis- etendused Riia Noorsooteatri la-val. Peale K. Raldi lavastatud avatüki on mängukavas veel W. Shakespeare'i «Hamlet» (lavas-taja R. Kretsetova) ja J. Smuuli «Kihnu Jõnn» (lavastaja J. Toom-ing).

Sügisel pakkus «Ugala» oma lava A. Sapiro juhitud teatrile «Homburgi prints» etendusteks, praegune vastukülaskäik jätkab kahe teatri siis loodud sidemelt. Riia teatripublikule mängitakse kõiki lavastusi lätlakeelse trans-latsiooniga; oluline on märkida, et tõlkija A. Zigure vahendusel on «Juudit» nüüdsest ka lätla-tele kättesaadav.

Kolmepäevaste küllalisetendus-te kokkuvõttes tehakse pühapä-va, 19. mail toimuv arutelu.

ESTICA

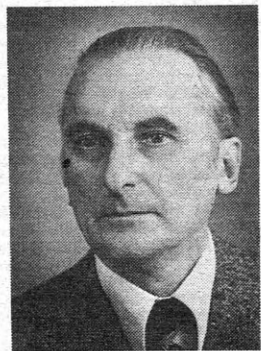
■ Asja avaldas Helsingi kir-jastus «Tammi» Eva Lille soovi-keelses tõlkes Mats Traadi romaani «Karukell». Urvameelsuse rohi. See on juba kirjandus nel-jas romaan soome keeles.

ÕNNITLEME

HELGA JÕERÜÜT, graafik. Sai 9. mail 60-aastaseks.

ELDOR RENTER, RAT «Estonia» peakunstnik, Eesti NSV rahvakunstnik. Sai 13. mail 60-aastaseks.

MARI ADER, arhitekt. Sai 12. mail 50-aastaseks.

RAHVALUULEKOGUMISE VÕISTLUSE TULEMUSED

ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi rahvaluule kogumise võistlusele laekus 12 490 lk. rahvaluuleüleskirjutusi 77 osavõtjalt. Rahvaluule osakonna töötajatest koosnev žürii otsustas auhinnad määrata järgmistele rahvaluulekogujatele:

I auhind: Helle Kull, Madis Oviir;
II auhind: Arnold Haavasalu, Linda Gross, Valter Kanqur, Eduard Leppik, Pärnu-Jaagupe Keskkool (juhendaja H. Ojat);
III auhind: Leida Aaresild, Tiit Birkan, Hilda Jõulmaa, Enda Kallas, Anastasia Kõrve, Eha Leek, Leida Rõhla, Mihkel Tiik, Elga Valter, Are 8-kl. kool (juhendaja M. Arust).

Ergutisauhinna või preemiaks rahvaluulealase kirjanduse said järgmised võistlusest osavõtjad: Maimu Audronikova, Harald Kadari, Tiit Keis, Edur Maasik, Endel Mets, Peeter Puudersell, Alja Saster, Juss Sõster, Käsma 8-kl. kool (juhendaja U. Kaldmaa), Oile Aasmaa, Ago Aava, Linda Haamer, Ella Kaljuvee, Oskar Kruusa, Toivo Laev, Karl Maid, Felix Männik, Olga Peda, Ella Rajari, Heino Rohan, Helmi Rõhla, Alma Rätsep, Vee- ra Soo, Rudolf Sordla, Aleksander Tustit, Peeter Valkmaa, Alii Vetekaja, Joann Allik, Evi Adder, Emma Esken, Kalev Jaago, Au- oust Juursalu, Laine Jõe, Anna Kaida, Jüri Kimmel, Liisa Kuld- kepp, Hilda Kõiveer, Jekart Kõmmus, Ella Merilo, Elmar Lossmann, Anna Oks, Linda Pa- lu, Henriette Parve, Maimu Pat- te, Maire Roop, Julie Roosfeld, August Rõuk, Oskar Surva, Liisa Tamm, Marie Tammemäe, Elisa- bet Tuisk, Eduard Turm, Emmi- Helene Unt, Irena Vapper, Marta Vist, Tallinna 43. Kutsekeskkooli õpilased L. Keskküla juhendamisel.

Suur tänu kõigile osavõtjatele! Ka kõige väiksemad teated on väärtuslikud ja vajalikud meie praegustele ja tulevastele rah- valuuleurijatele.

● Kauaaegse viljaka loomin- gulise tegevuse eest ja kuue- kümnenda sünnipäeva puhul väärilis RAT «Estonia» pea- kunstnik, Eesti NSV rahva- kunstnik Eldor Renter Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu aukirja.

● Eesti NSV Kultuuriministee- riumi aukirja pälvitud: — kauaaegse viljaka loomin- gulise töö eest ja seoses kuuekümnenda sünnipäevaga

RAT «ESTONIA»

Georg Otsa nimeline muusika- nädal Tallinnas 17.—23. maini 1985. a.

Reedel, 17. V kl. 19 muusika- nädala pidulik avamine ja pla- neeritud esietendus «Vabaduse laulik»; pühap., 19. V kl. 12 «Coppelia», kl. 19 «Carmen» (don Joseña NSV Liidu rahvakunst- nik V. Pjavko, Escamilloña NSV Liidu rahvakunstnik J. Ma- zurok NSV Liidu Suurest Teat- rist); esmasp., 20. V kl. 19 «Tra- viata» (Violetta Leedu NSV teen. kunstnik I. Milkevičiute, Germont'ina NSV Liidu rahva- kunstnik J. Mazurok, Alfredona V. Svetovidovs Läti NSV Ooperi- ja Balletiteatrist); kolmap., 22. V kl. 19 «Lucia di Lammermoor» Edgardona V. Solodovnikov, En- ricona VNFSV teeneline kunstnik V. Lebed (Kirovi-nim. teater); neljap., 23. V kl. 19 G. Otsa nim. muusikanädala pidulik lõppkont- sert; reedel, 24. V kl. 19 «Pihti- mus»; laup., 25. V kl. 19 «Vaba- duse laulik»; pühap., 26. V kl. 12 «Pipi Pikksukk», kl. 19 «Aastajad» ja «Kadunud poeg».

NB! Avatud lillelõõp. kl. 13—20.30, laup., kl. 18—20.30. Teisipäev ja pühapäev puhke- päevad.

Georg Otsa nim. muusikanädala raames

KIEK IN DE KOKIS: pühap., 19. V kl. 17 kammerkontsert G. Sviridovi loomingust. Esinevad: NSV Liidu rahvakunstnik H. Krumm, ENSV rahvakunstnik M. Palm, ENSV teeneline kunst- nik L. Tammel, L. Savitski, kla- veril vabariikidevahelise kon- kursi laureaat Ivo Sillamaa, Vi- ve Pajuri.

RAEKOJA SAALIS: teisip., 21. V kl. 19.30 RAT «Estonia» soliste kontsert eesti heliloojate loomingust. Esinevad: NSV Liidu rahvakunstnik A. Kaal, ENSV rahvakunstnik U. Tauts, I. Kuusk ja T. Maiste, ENSV teene- lised kunstnikud M. Jõgeva ja Voldemar Kuslap; M. Eensalu, M. Haamer ja T. Sild. Eesti NSV teenelised kunstnikud Sigrid Orusaar (flööti) ja Matti Uffert (viul) ning Eda Rajasalu (harf). Klaveril ENSV teeneline kunst- nik R. Laul ja A. Talvik.

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 17. V kl. 19 «Kuller- voo»; laup., 18. V kl. 19 «Kuller- vo», kl. 19.30 «Norman Valluta- ja» (Rakvere Teatrist); pühap., 19. V kl. 12 «Nii see just ongi», kl. 19 «Reamehed», kl. 19 «Tuul- te pöörises» (vähikeses saalis); esmasp., 20. V kl. 19 «Reame- hed»; kolmap., 22. V kl. 19 «Nii see just ongi»; neljap., 23. V kl. 19 «Pilvede värvid», kl. 19 «Mees, kes ei mahu kivile» (väi- keses saalis); reedel, 24. V kl. 19 «Norman Vallutaja», kl. 16 ja 19 «Hõbejänesed» (Pärnu teatrist); laup., 25. V kl. 19 «Norman Val- lutaja»; pühap., 26. V kl. 12 «Pil- vede värvid», kl. 19 «Nii see just ongi».

RAT «VANEMUINE»

TEATRISAALIS: reedel, 17. V kl. 19 «Abieluvelksel»; laup., 18. V kl. 12 balletiõhtu, kl. 18 «Pu- sapratipundara prints» kingitus; pühap., 19. V kl. 12 «Rubiarüüt- lid», kl. 19 «Porgy ja Bess»; esmasp., 20. V kl. 19 «Satanilla ehk Armastus ja põrgu»; kol- map., 22. V kl. 19 «Abieluvelk- sel»; neljap., 23. V kl. 19 «Vai- ge õõ»; reedel, 24. V kl. 19 «Tuli mees naise juurde» (100. korda); laup., 25. V kl. 19 «Figaro pulm»; pühap., 26. V kl. 12 «Pu- sapratipundara prints» kingi- tus, kl. 19 «Barbarid».

KÜLALISETENDEUSED: esmasp., 20. V kl. 19.30 «Tuli mees naise juurde» (Rakvere Teatrist).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Reedel, 17. V kl. 19 «Mets- kass» (planeeritud esietendus); laup., 18. V kl. 19 «Testament» (Tõrvere observatooriumi klu- bis), kl. 20 «Õhtu» (Orissaare kultuurimajas); pühap., 19. V kl. 19 «Testament» (Tartu Noor- temaia «Sõprus»), kl. 20 «Õhtu» (Kingissepa kultuurimajas); es- masp., 20. V kl. 19 «Testament» (Tartu Noortemaia «Sõprus»), kl. 20 «Õhtu» (Salme kultuuri- mais); teisip., 21. V kl. 19 «Mees on mees» (RAT «Estonia»), kl. 20 «Õhtu» (Kingissepa kultuurimajas); kolmap., 22. V kl. 19 «Mees on mees» (J. Tombi nim. Kultuuripalees), kl. 20 «Nõmmekingsepad» (Haapsalu kultuurimajas); neljap., 23. V kl. 19 «Nõmmekingsepad» (J.

AUTASUSTAMISI

RAT «Vanemuise» dirigent, Eesti NSV teeneline kunst- tegelane Valdeko Viru; — tulemusrikka töö eest ning seoses 25. tööaastaga muu- seumis Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi peavara- hoidja Maria Sikk;

— kuuekümnenda sünnipä- va puhul ja kauaaegse ko- husestruu töö eest Eesti NSV Riikliku Akadeemilise Mees- koori asutajaliige René Rätis- nik;

— eeskujuliku töö eest noor-

soo esteetilisel kasvatamisel Tallinna Lastekunstikooli õp- pealajuhataja Raivo Roos- maa ja õpetaja Mari Roos- valt.

● Eesti NSV Riikliku Kirjas- tuse, Polügraafia ja Raamatu- kaubanduse Komitee aukirja sai:

— kauaaegse kohusestruu töö eest ja viiekümnenda sünni- päeva puhul ajakirja «Sotsia- listlik Põllumajandus» toime- tuse toimetaja Maie Leet- oja.

Tombi nim. Kultuuripalees; ree- del, 24. V kl. 19 «Nõmmekingse- pad» (J. Tombi nim. Kultuuripa- lees).

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Esmasp., 20. V kl. 19.30 «Ven- nad Lautensackid»; teisip., 21. V kl. 19.30 «Vennad Lautensackid»; kolmap., 22. V kl. 19.30 «Kaardi- väehvitser»; neljap., 23. V kl. 19.30 «Vana Toomas» (planeeri- tud esietendus); laup., 25. V kl. 20 hooaja lõpetamine maskibal- liqa.

RAKVERE TEATER

Pühap., 19. V kl. 19 «Oh meid mere terida» (Pärnu Teatrist), kl. 20 «Viis romanssi vanas majas» (Pärvere sohv. klubis); esmasp., 20. V kl. 19 «Oh meid mere teri- da» (Pärnu Teatrist), kl. 20 «Viis romanssi vanas majas» (Oidre- ma kultuurimajas); teisip., 21. V kl. 19 «Viis romanssi vanas mas- jas» (Pärnu Teatrist), kl. 20 «Oh meid mere terida» (Kilingi-Nõm- me kultuurimajas); kolmap., 22. V kl. 19 «Viis romanssi vanas majas» (Pärnu Teatrist), kl. 20 «Oh meid mere terida» (Treima- ni kultuurimajas); neljap., 23. V kl. 20 «Oh meid mere terida» (Rapla kultuurimajas), kl. 20 «Viis romanssi vanas majas» (Vändra kultuurimajas).

V. I. LENINI NIM. TALLINNA KULTUURI- JA SPORDIPALEE

Reedel, 17. V kl. 19.30, laup., 18. V kl. 15 ja kl. 19.30, pühap., 19. V kl. 16 ja kl. 20, esmasp., 20. V kl. 19.30, teisip., 21. V kl. 19.30 Kiievi Music-Halli eten- dused.

ENSV RIIKLIK FILHARMONIA

RAEKOJA SAAL

Laup., 18. V kl. 20 laulab Hans Georg Ahrens (bass), kla- veril Hans Gebhard (Saksamaa Liitvabariik, Kiel). Kavas prant- suse ja itaalia XVI saj. vokaal- muusika, Purcell, Bach; kolmap., 22. V kl. 19.30 NSVL rahvakunst- nik Juri Mazurok (bariton, Mosk- va), klaveril Antonina Afanasjeva. Kavas Bach, Händel, Gluck, Mo- zart, Tšaikovski jt.

NIGULISTE MUUSEUM- KONTSERDISAAL

Laup., 18. V kl. 11.30 muuseu- mimuusikatund, esineb Kristiana Kebler (orel, Saksa DV). Kavas J. S. Bach; pühap., 19. V kl. 11.30 muuseumi muusikatund, Ines Maidre (orel) ja Meeli Mi- kiver (metsosopran). Kavas Bach.

Frescobaldi, E. Mägi, Mozart, Widor; kolmap., 22. V kl. 19 kammerkontsert, Hans Georg Ahrens (bass) ja Hans Gebhard (orel). Kavas Bach, Reger, Men- delssohn-Bartholdy.

«ESTONIA» KONTSERDISAAL

Reedel, 17. V kl. 19.30 puhk- pilliorkester «Tallinn», dirigeeri- vad Leho Muldre ja Olo Raud- mae, kaastegevad Sirje Puura (sopran), Abi Zeider (trompet), Arvo Pilliroog (saksofon); laup., 18. V kl. 19.30 NSVL rahvakunst- nik Irina Arhipova (metsosop- ran), klaveril Ivari Ilja. Kavas Borodin, Cui, Balakirev, Tšai- kovski; pühap., 19. V kl. 12 loeng-kontsert abonemendile nr. 5 «Sõja- ja rahuaia muusika» Leningradi solistide osavõtul, lektor Tatjana Sklonikova; pühap., 19. V kl. 19.30 — klaveri- duo Nata-Ly Sakkos ja Toivo Peaske. Kavas Sau, Sumera, Põldmäe, Kangro, Tüür, Rannap; teisip., 21. V kl. 19.30 džässih- tu, duo Vjatšeslav Ganelin — Vla- dimir Tarassov (Vilnius) ja kvar- tett: T. Paulus, A. Pilliroog, H. Aniko, T. Rummel; neljap., 23. V kl. 19.30 sümfoniakontsert, esi- nevad ERSO solistid: Mati Kär- mas (viul), Allar Kaasik (tsel- lo), Teet Järvi (tsello), Mati Lukk (kontrabass), Jaan Oun (flööti), Kalev Velthut (klarnet), Kalle Kauksi (metsasarv). Dirigeerib Vello Pähn. Kavas Copland, Svendsen, Tübin, Mozart, Viival- di; reedel, 24. V kl. 19.30 esine- vad RAM, RAM-i poistekoor ja poistekoori ettevalmistuskoorid. Dirigeerivad ENSV rahvakunst- nik Olev Oja, ENSV teeneline kunstitegelane Venno Laul, Ly- dia Rahula, Ülle Kenner, Anne Ojalo, Katrin Raamat.

KIRJASTUSE «VALGUS» BAAR

Esmasp., 20. V kl. 19 džäss- õhtu, duo Vjatšeslav Ganelin — Vladimir Tarassov (Vilnius). Ka- vas džässkompositsioon «Opus A-Dues».

TALLINNA RIIKLIK- KONSERVATOORIUM

KADRIORU LOSSIS: pühap., 19. V kl. 16 Konservatooriumi õppejõudude kontsert. Esinevad Liina Jõks (klaver), Tiit Levald (laul), Vilma Mallene (klaver), kavas D. Scarlatti, S. Slonimski, A. Põldmäe ja E. Tubina loomin- gut.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

Kadrioru loss: laup., 18. V kl. 16 esineb Tallinna Muusikakesk- kooli õppejõud Signe Kübar (kla- ver), kavas Mozart, Liszt.

TALLINNA LOOMAEAD

Avatud iga päev kella 10—20. Loomaead asub Paldiski mnt. 145 (trollid nr-d 6, 7, 8, «Zoo» pea- tus). Ekskursioonide tellimine tel. 53 88 76.

Lühidalt

500. AASTAPÄEVA PUHUL

Kolumbuse Ameerika-avastami- se retke 500. aastapäeva tähistab Hispaania kolme karavelli seila- misega üle ookeani samal mars- ruudil.

Lähemal ajal alustatakse lae- vade ehitamist vanaaegsete joo- niste järgi, mis on leitud Barce- lona kuningliku laevatehase ar- hiivist, ühtlasi on abiks toonaste karavellide kujutised ja Kolum- buse reisipäevik. Aastapäevaleisi ette valmistades püütakse leida kunagiste Kolumbuse laevamees- te praegusi järeltulijaid, et neid meeskondadesse värvata.

PÄRAST AASTAKÜMNED

1927. aastal valmis Taani re- žissööril Carl Theodor Dreyeril film «Jeanne d'Arci kannatused», mis aga üsna varsti pärast esma- linastust kaduma läks, kusjuures ainuke koopia põles ära Berli- nis 1928. aastal tulekahju ajal. Seetõttu nägid filmi kaunis vähe- sed. Hiljuti, rohkem kui pool sa- jandit pärast kadumist ilmus originaal- päevavalgele: lütime karp oli kõik need aastakümned seisnud ühe Oslo haigla laoru- mis. C. T. Dreyeri Jeanne d'Arci- filmi peavad asjatundjad maail- ma kinematograafia meistrite- seks.

12. mail esieten- dus RAT «Vanemuise» G. Rossini koo- miline ooper «Abi- eluvelksel», mille la- vastas ENSV teene- line kunstnik H. Haravee, dirigeerib aga T. Kapten. E. Vanamõldri ja E. Antoni kõrval, kes pildile jäädud, osa- levad etenduses veel O. Bunder, V. Kallaste, H. Pai, E. Tordik, J. Zahharov jt. Külalistena tee- vad kaasa ka R. Gurjev ja V. Puura RAT «Estoniast».

REEDEST REEDENI

EESTI NAITUSE PAVILJONI- DES (Pirita tee 28) Eesti NSV, Läti NSV ja Leedu NSV III tar- bekunstistriennaal.

RIIKLIKUS KUNSTIMUUSEUMIS (Weizenbergi tn. 37) on väljas näitused «Eesti kunst», «Lääne- Euroopa klassika» (ERKM-i kogu- dest) ja väljapanek «Kodumaa Nõukogude Eesti maalikunsti»; 24. mail kl. 17 avatakse Silvi Li- va graafika näitus.

KUNSTIHOONES (Võidu väljak 6) avatakse täna kl. 16 väljapa- nek «nimene ja loodus».

KUNSTISALONGIS (Võidu väl- jak 6) on leedu skulptorite tööde näitus.

DRAAKONI GALERIIS (Pikk tn. 18) Olev Soansi infograafika (Eesti kaardid) näitusmüük.

TARBEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17) saab vaadata väljapanek- kut «Eesti tarbekunst läbi ae- gade» ning «XVIII ja XIX saj. vene portselan».

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn. 17) on moekunstnike Aino Jakobi ja Piret Miku tekstiilide näitus. (20. mail viimast päeva) ja sõja- aegsed plakatid ning rindejoo- nistused.

RAEMUUSEUMIS (Raekoja tn. 4/6) Tallinna Kultuurijätkuoli kirjastuskooli 20. aastapäeva näitus.

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEU- MIS (Müürivahe tn. 12) on näitus «Eesti autorite muusika- ja sõna- lavastused 1945—1985».

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS (Vallikaar tn. 14) on Tartu kunstnike-sõjaveteranide teoste näitus; täna kl. 17 avatakse Tar- tu kunstnike tööde näitus.

TARTU KUNSTNIKE MAJAS (Vanemuise tn. 26) on Evald Okase teoste väljapanek.

KINOMAJAS (Uus tn. 3) on väljas Imbi Linnu maalid.

LASTE LOOMINGU MAJAS (Ni- guliste tn. 6) avatakse 18. mail kl. 17 Kotka (Soome) laste tööde näitus.

ETNOGRAAFIAMUUSEUMIS (Tartu, Burdenko tn. 32) on näi- tus «Soomeugrilaste etnokultu- rist».

RIIKLIKU KUNSTIMUUSEUMI KOHTLA-JARVE FILIAALIS (Kul- tuuripalees «Oktoober») suure võidu 40. aastapäeva pühenda- tud Kohtla-Järve linna kunstni- ke tööde kevadnäitus.

KIEK IN DE KOKIS (Nõukogude tn. 1) «Kodulinn eile ja täna» (22. mail viimast päeva); 24. mail kl. 16 avatakse Imants Pu- rinski (Rahvafotostudio «Riga») personaalnäitus, avatuks jääb näitus «Eesti NSV noorte foto- kunst 1984».

ARHITEKTIDE LIIDU SAALIS (Lai tn. 29) on igal tööpäeval kl. 12—17 avatud Erika Nõva juu- belinäitus.

ADAMSON-ERICU MAJAMU- SEUMIS (Lühike jalg 3) ülevaade kunstniku loomingust ja näitus «Adamson-Ericu vaibakavandid».

A. H. TAMMSAARE MEMO- RIAALMUUSEUMIS (Kadriorus, Koidula tn. 12-a) «Tallinnfilm» näitus «Eesti fiiminukkude kirev maailm».

KRISTJAN RAUA MAJAMU- SEUM (Raua tn. 8) on avatud kl. 11—18. Esmaspäeval ja teisi- päeval suletud. Ekskursioonid tellida tel. 51 18 81.

A. STARKOPFI ATELJEEMU- SEUMIS (Tartu, E. Viide tn. 2) näitus «Kunstnikud A. Starkoppi portreeloomingus».

A. SAREVI KORTERMUUSEU- MIS (Tina tn. 23—13) on näitused «Eesti teater 1944—1980» ja «Eesti tööstiteatrid 1925—1944».

Ekskursioonid tellida tel. 42 19 37. NIGULISTE MUUSEUM-KONT- SERDISAAL (Niguliste tn. 13) on lahti kolmapäeval kl. 14—21 (kontserdipäevadel kl. 14—18), teistel esmapäeval kl. 11—18. Sule- tud esmapäeval ja teisipäeval. Ekskursioonid tellida tel. 44 99 03.

«Kalevala» aktus Keilas

Keila Linna Raamatukogu tä- histas 12. mail kohalikus kultu- rimajas «Kalevala» 150. aasta- päeva aktusega, kus O. Kunin- gas kõneles eepose retseptioo- nist Eestis. Kultuurimaja noorte näitering esitas Tallinna Riikli- ku Konservatooriumi õppejõu Salme Vaagi koostatud ning la- vastatud «Kalevala»-ainetise kompositsiooni.

ENSV Riiklik Akadeemi- line Meeskoor kuulutab välja konkursi

VAKANTSETELE KOHTADELE

kõigis häälerühmades. Konkurs toimub 24. mail 1985 kl. 16—18 ja 25. mail kl. 11—13 ENSV Riikliku Filharmoonia ruumides Es- tonia pst. 4.

komisjoni esimees ning Eesti Kinoliidu juhatuse liige.

G. Alpale anti 1977. aastal Eesti NSV teenelise inseneri aunimetus. Teda oli autasustatud juubelimedaliaga «Vapra töö eest V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva tähistamiseks» ja Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukirjaga.

Mälestus energilisest ja targast insenerist, võimekast töömehest ja organisatorist, heast seltsimehest Gennadi Alpist on kustumatu.

Eesti NSV Riiklik Kinokomitee
Eesti Kinoliit
Filmistuudio «Tallinnfilm»

Gennadi Alp sängitati mulda Pärnamäe kalmistule.

OLI JA ON

● EKP Keskkomitee büroo korralisel istungil arutati läbi nõukogude rahva poolt Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäeva ettevalmistamisel ja tähistamisel Eesti NSV-s tehtud organisatsioonilise ning massilise poliitilise töö tulemust. Märkigi, et võidu aastapäeva pidustused kujunesid üldrahvalikuks pühaks. Istungil kuulati ära ENSV Riikliku Kirjastuskomitee esimehe L. Kaigi aruanne isiklikult osavõttu töötajate hulgas tehtavast poliitilisest kasvatusstööst tulevavalt NLKP Keskkomitee otsuse «Eesti NSV juhtiva kaadri osavõttu töötajate hulgas tehtavast poliitilisest kasvatusstööst» nõudmistest.

● Praktilised küsimused, mis lähtuvad NLKP Keskkomitee aprillipileenu mi tulemustest, olid tähelepanu keskmes 15. mail toimunud ülevabariigilisel poliitilisel, mille teemaks oli «NLKP XXVII kongressi auks meie loodust». Toimustid EKP Keskkomitee büroo liikmete kohtumised: K. Vaino vestles Valga õmbusvabrikus kollektiiviga, N. Ganjušov tehes «Võrukivi» töötajatega, A. Kudrjavtsev Tallinna tootmis-koondise «Tööstusaparaat» töötajatega, L. Lentsman Viljandi rajooni Mõisaküla keskkooli kollektiiviga, M. Pedak Tallinna Vanalinna Elamuekspluatatsiooni valitsuse töötajatega, R. Ristlaan H. Põõgelmanni nim. Elektrotehnikatehase kollektiiviga, A. Rüütel Paide rajooni Udeva sovhoosi töötajatega ja B. Saul Rakvere rajooni «Õitsengu» kolhoosi kollektiiviga. EKP Keskkomitee büroo liikmekandidaatide olid kohtumised: A. Soidal Narva Ehitusmaterjalide Kombinaadi töötajatega ja I. Toomeel Tartu rajooni Kallaste kutsekeskooli nr. 5 kollektiiviga.

● V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri esietendus võidupüha eel valgevene dramaturgi A. Dudaravi näidend «Reamehed», mille lavastus on pühendatud Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäevale. Lavastajaks on Eesti NSV rahvakunstnik M. Mikiver, 12. mail viibisid etendusel seltsimehed K. Vaino, M. Pedak, R. Ristlaan, B. Saul, A. Soida ja I. Toome, EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooni osakonna juhataja T. Leito ning Eesti NSV kultuuriminister J. Lott.

● Piduliku õhtuga Alžeeria DRV Rahvusteatri algas 13. mail Alžiiris Nõukogude-Alžeeria sõprusnädal. Sellest võttis osa Eesti NSV delegatsioon esotsas EKP Keskkomitee kultuuriosakonna juhataja K. Tammistuuga. Sõprusõhtust osavõtjatele esines rahvakunstiansambel «Peiar». Sõprusnädala üritused toimuvad veel Setifis, Batnas ja teistes linnades.

● Eesti NSV Kirjanike Liidu Tartu osakonna ettevõtmisel toimuvad 18. ja 19. mail ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi ruumes Tartu kirjanduspäevad 1985. Laupäeval, 18. mail kell 15 on kirjandusteoreetilise konverentsi kavas Juhani Peegli ettekannet «Inimese sõjaraamatuis», Peeter Larini «Sõda ja sõjaajalugu» ja Linnart Mäli «Maailmakirjanduse ajalugu ja akad. N. Konrad». Pühapäeval, 19. mail kell 11 kõneleb teemal «Igor Severjainin kui suvitaja ehk Eesti kaudu Euroopasse» Rein Kruus, Hando Runnel

teeb juttu Villem Ridala kunstivaadete loodusteaduslikust tagalast, jne.

● Londonis toimus hiljuti VII Euroopa orhideekonverents, millest võttis osa Eesti NSV TA Botaanikaia troopilise ja subtroopilise floora sektori juhataja Virve Rooste.

● 13. mail oli Tallinna Raekojas looduskaitsekuu pidulik avamine. Avasõnad ütles linna täitevkomitee esimehe I. Asetajaja Viktor Grigorjev, sõna võtsid Eesti NSV TA korrespondentlase Anto Raukas, Looduskaitse Valitsuse juhataja Heino Luik ja Eesti NSV Looduskaitse Seltsi I aseimees Jaan Eilart. Autasustati keskkonnakaitsealase sotsialistliku võistluse tublimeid.

● Tallinna Kinomajas oli 12. mail kultuurimälestiste kaitse päev, mille olid korraldanud Tallinna Linna RSN Täitevkomitee Kultuurivaltus ja Tallinna Linnamuuseum. Jüri Kuuskemaa andis ülevaate Tallinna ehitismälestistest muuseumide asupaikadena, Volde-mar Müller arutles kultuuri, kultuurimälestiste ja kultuuri pidevuse teemadel, kultuurimälestisi Tallinna kalmistul tutvustas slaidide vahendusel Karl Laane, Tiina Mägi tõi kuulajateni «Kodulinna» probleeme Tallinnas jne.

● Tallinna Kinomajas on 17. mail kell 10 muinsuskaitsekuule ja Villem Raami 75. sünnipäevale pühendatud konverents. Pärast F. Tompsi avasõna kuulatakse H. Uuetalu kõnelust «V. Raam ja tänane restaureerimistegutsus», M. Eller «V. Raam ja uue eesti kunst», I. Solomõkova «V. Raam NSV Liidu rahvakunstniku E. Okase loomingu interpreteerijana», E. Kangilaski «Külaarhitektuuri kujunemise etnilistest faktoritest» ja V. Raami «Suure-Jaani kiriku restaureeritud portaalid». Tallinna lähedastest mõistatst räägib J. Maiste, linnustas arqipäevast J. Kaljundi jne. Lõpuks vaadatakse filmi «Mälu» (režissöör A. Sõõt).

● Nõukogude Filmikunsti Propaganda Büroo Eesti osakonna kutsel viibis Tallinnas ja kohtus kinokülastajatega. Tallinna Ohvitseride Majas tuntud nõukogude filmiläitjate, Vene NFSV teeneline kunstnik Ljudmila Arinina.

● Tähistamaks võidu 40. aastapäeva tõi Saaremaa Rahvateater õpetustudiot esituses lavale P. Vassiljevi näidendi «Koidikud on siin valksed». Lavastas peanäitejuht Rein Rooväli. Kodusaare publiku ette jõudis ka A. Lindgreni «Pipi Pikksuka» dramatiseering. Lavastas TPedl kultuuriosakonna diplomaand Kai Rõõm.

● Tallinnas, Mustamäe III raamatukogus on avatud Silvi Väljaili personaalnäitus. Välja on pandud valik loodustgraafikast ning eksliibristest. Teadlaste Maia kohvikus (Lenini pst. 10) on maikuu lõpuni Reet Ohna akvarellide näitus. Mahtra muuseumis võib vaadata näitust kunstnik «Aeksander Koometsa sõjapäevade pliiatsijoonistustest. Kingissepas, Vabariikliku Restaureerimisvalitsuse Saaremaa osakonna saalis (1. Mai t. 5) on maikuu lõpuni Andri Roosti fotonäitus rajooni arhitektuuri-mälestistest, nende restaureerimisest ja tublidest restaureerijatest.

LOOMADE ELU. 5. köide. KAHEPAIKSED JA ROOMAJAD.

Seitsmeköitelise teatmeteose viies köide koosneb järgmistest osadest: «Klass: kahepaiksed e. amfibid (amphibia)», «Klass: roomajad e. reptiilid (reptilia)», «Alamklass: anapsiidid (anapsidae)», «Alamklass: soomussalilised (lepidosauria)» ja «Alamklass: ürgsalilised (archosauria)». Neis antakse ülevaade kahepaiksete ja roomajate anatoomilisest ehitusest ning füsioloogiast, eluviisidest, geograafilisest levikust jne. Illustreeritud 64 pilditahvliga ja ligemale 300 joonistusega. Lõpus on antud eesti- ja ladinakeelsete ning vene- ja ladinakeelsete nimetuste registrid. Toimetanud I. Veldre, tõlkinud S.-U. Veldre ja U. Roosmaa.

kunstiliselt kujundanud H. Viire. Kirjastus «Valgus». Trükitud 30 000 eks. 376 lk. Hind laskitult 4.60, kilestatult 4.80 rbl.

Ernest Hemingway.

Ameerika kirjaniku Ernest Hemingway (1899–1961) lühiromaan ei ole üksnes ühe Kuuba kaluri kurva lõpuga püügetreke kirjeldus. Teos on mitmeplaaniline ja mitmetähenduslik allegooria, mis kujutab inimest tema eluvõitluses, eriti aga inimese ja looduse igipõlist vastandlikkust ja samal ajal ka ühtekuuluvust. Kõnesolev tõlge on teine üritus vahendada meie lugejale seda nüüd juba maailma kirjandusklassikasse jõudnud lühiromaani. Esimene ümberpanek Ellen Laanelt ilmus 1957. a. Inglise keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Enn Soosaar. Kir-

VANAMEES JA MERI.

jastus «Eesti Raamat». Trükitud 28 000 eks. 88 lk. Hind 40 kop.

VÕIDULAU.

Eesti nõukogude poeetide võidupäeva luulet. Suures Isamaasõjas saavutatud võidu 40. aastapäevale pühendatud kaunis väljaandes on avaldatud viis võiduteemalist luuletust eesti ja vene keeles: Jaan Kärneri «Mai 1945», Debora Vaarandi «Tuhanded südamega», Johannes Barbaruse «Võidulaul», Juhan Smuuli «Võit-

jad» ja Ralf Parve «Minu aastad on need». Koostanud Jaan Toomla, värsid on vene keelest tõlkinud J. Sumakov, S. Obradovitš, B. Tomaševski, M. Zamahhovskaja ja O. Dmitrijev. Kujundanud ja illustreerinud Avo Keerend. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 1000 eks. 48 lk. Hind 95 kop.

Jaan Kross. KOLME KATKU VAHEL.

Balthasar Russowi romaani. Ajaloolise suurromaanini kõiki nelja köidet hõlmav väljaanne. Teose sündmustik toimub valdavalt XVI sajandi Tallinnas suurte ajalooliste vapustuste ja taudide taustal. «See on väikeste nimetega inimeste imeline püsivuse ja isandate tähtsallühja rabelemise lugu», öeldakse teose annotatsioonis. «Keskmis jälgitakse kroonikakirjutajat,

kes asetseb kahe peegli — suure ja väikese, välmise ja sisemise vahel.» Teine trükk. Kujundanud Mai Eimer, illustreerinud Concordia Klar. Artiklis «Balthasar Russowi Tallinn» kirjutab romaani illustreerijast kunstiteadlane Villem Raam. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 6000 eks. 1000 lk. Hind 5.40 rbl.

Alfred Andersch.

Tunnustatud läänesaksa kirjaniku Alfred Anderschi (1914–1979) peateos, romaani Teise maailmasõja kriisipäevadest läänerrindel koosneb peatükkidest «Väenuseis, sõjaline», «Väenuseis, väimne», «Major Dinkelkage», «Peakaitseväend», «Ettekanne vahejuhtumist postil», «Partisani sünd», «Kapten Kimbrough», «Major Dinkelkage reemist käsitlavad dokumendid, unenäod, järele-märkused» jt. Montaažitehnikas ülesehitatud süžeilind

WINTERSPELT.

seavad tulipunkti mitmeid inimsaatusi ja psühholoogilise-eetilisi probleeme. Keskel kohal seisab inimene, kes võtab enda peale võlakoori inimeste ja ajaloo ees: elukauge kunstiteadlane Bruno Schefold astub enese teadmata oma kaasmaalaste tegude lunastaja rolli. Saksa keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Lembit Luiga, kunstiliselt kujundanud Andres Tali. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 28 000 eks. 368 lk. Hind 2.90 rbl.

Jaan Kaplinski. ÕHTU

Luuletaja ja esseisti kaheksa luulekogu, milles autori luuleteksti vahelduvad mõned luuletöed (Sappho, Li Bo, Bo Carpelan, Petronius) ja eesti rahvalaulud mitmeist paigast (Välke-Maarja, Paide, Ambla, Audru, Rõuge, Kuusalu, Põltsamaa, Ürvaste,

TOOB TAGASI KÕIK.

Aruküla), aidates luua luulelilda eri aegade ja mõttesar-nasuse vahel. Illustreerinud Mari Kaarma, kujundus ja makett: Jüri Kaarma. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 10 000 eks. 112 lk. Hind 50 kop.

Dale Wasserman. LENDAS OLE KXOPESA. Näidend kolmes vaatuses Ken Kesey samanimelise romaani järgi.

«Loomingu» Raamatukogu nr-d 17/18 (1429/1430).

Ameerika Ohendriikide dramaturgi Dale Wassermani (sünd. 1917) rohkest ning hulganisti preemiaid teeninud lava-, filmi- ja TV-loomingust on meile tuttavad eelkõige «Kleopatra» ja «Mees La Manchast». Näidendi «Lendas üle kõopesa» tegevuspaik on Väikse ookeani ääres loode-sariigil riikliku psühhiat-riahaiiga osakond. «...Kül-lap on nii, et tänu konflikt-i teravusele ja sümbolitele mit-mel tasandil ei jäta romaani, näidend ega 1975 Miloš For-mani käe all valminud film tuimaks kedagi, kel on olnud

«LOOMING» nr. 4.

Numbri luuleveerud juhata-b sisse Manivald Kesamaa («Tümenimaal»). Värsivormis kõnelevad lugejaga veel Velly Verev («Pesa pärast maal, sel ainumal» ning kirjad tsüklist «Seltse saatmata kirja»), Agu Sisask («Mõttepunktid»), Helvi Jürisson («Muusikas») ja Arvo Mets ajakirja «Novoi Mir» toimetusest. Villem Grossi sulest on avaldatud kahevaatuseline näidend «Mardikarneval», mille tegevus toimub ühes Kesk-Eesti talus varsti pärast Suurt Isamaasõda, ajal, mil eksisteerisid veel metsavendade band-d. Edasi loeme Aira Kaalu laastu kodukandist «Must kui süst, valge kui lumi». Lembit

Remmelga tõlkes Grigori Baklanovi novelli «Ülekohtul pole hinda», Jaak Jürüüdiilt kultuurikirja Praha muljeist, Tõnu Laagi artiklit «Kaine mõistus ja globaalambitsioonide konflikt maailmapoliitika-s» ja Bernhard Vildingu kirjapanekut Dnepri mail elavast sõjaveteranist, kes Eestima pinnal sõdis nii 1941. kui ka 1944. aastal. Teemal «Majanduslikust mõtle-misest ja majanduskultuur-rist» kirjutab Siim Kallas, märkmeid Suure Isamaasõja aegsest eesti nõukogude kir-jandusest esitab Eduard Er-tis, Fr. Tuglast luulekriitiku-na vaatleb Sirje Olesk. Mõte-te ja märkmete rubriigis võ-

KAJA '83. Eesti NSV kultuuripanoraam.

Järjekordne kogumik jäd-vustab 1983. aasta tähtsamad kultuurisündmused meie va-bariigis. Kui varem oli kroo-nika koostatud kalendri printsiibil — iga kuupäeva järel selle päeva sündmused eri kunstilade loikes, siis seekord-järgneb iga kunsti-ala ülevaateartiklile krooni-ka vastavate alajaotustega. Kirjandusest on teinud üle-vaate Mall Jogi, teatrist Li-lian Vellerand, kunstist Jüri Hain, muusikast Priit Kuusk, filmist Maris Balbat, fotost Peeter Tooming, arhitektuur-rist Ado Eigi, televisioonist Viire Rohumaa, raadiost Rein Millistver ja Aarne Vahuri. Edasi leiame andmed aasta jooksul ilmunud eesti ilukir-jandusest, muusika-, kunsti-ja teatriramaatutest, meie ilu-kirjanduse tõlgetest, loomingu-liste liitute uute liikmete nimekirja jm. Lõpuks isiku-nimede register. Illustreerit-tud fotodega. Koostanud E.-M. Anupõid, kunstiliselt kujundanud T. Tali. Kirjastus «Perioodika». Trükitud 4000 eks. 160 lk. + XXXII pildi-tahvliit. Hind 1.20 rbl.

KASITÖÖ. Album 20.

Jagatakse õpetusi mitme-suguste esemete õmblemi-seks, kudumiseks, tikkimiseks jne. Koostanud Emmi Vahe-laid, kujundanud Marje Ok-sine. Kirjastus «Kunst». Trükitud 80 000 eks. 50 lk. + lōi-ke-ja muustrilehed. Hind 2.20 rbl.

Sama. Vene keeles. Trüki-arv 120 000.

Saima Masso. LASTE KOKA-RAAMAT.

I–III klassi õpilastele mõeldud raamatus antakse juhendeid kõõgis töötamiseks, mitmesuguste lihtsamate toi-tude valmistamiseks ning lau-a katmise kohta. Lõpuks väike kõõgisõnastik, milles sele-tatakse vastavaid oskussõnu ja tutvustatakse töövahen-deid. Teine, täiendatud trükk. Kaane kujundanud E. Tiker-päe. Kirjastus «Valgus». Trükitud 60 000 eks. 128 lk. Hind 55 kop.

«EESTI LOODUS» nr. 5.

Numbri avalooks on Rein Põdra «Mälu»... Edasi loe-me siit Lembit Valdi artiklit «Inimene, keskkond, tuu-maahvatus». Mikkel Veiderma kõnelust Eesti NSV fosforiidimaardlate ratsio-naalsest kasutamisest, Vil-mar Kraagi sõnavõttu «Hari-tava maa kaitseks», Olo Mandre «Autoteed aastakol-letena», Fred Jüssilt lehekül-gi «Looduse aabits. Juunis» jpm. 64 lk. Hind 50 kop.

«AJA PULSS» nr. 9.

Avaldab kirjanduse ja kul-tuuri vallast rubriigis «Mele aeg» Manivald Kesamaa sõ-navõtu «Kirjanik mõtiskleb», raadiopäeva puhul Vello Lääne kõneluse «Ringhääli-gu aastarõngad» jm. 32 lk. Hind 40 kop.

«HORISONT» nr. 5.

Numbrit läbib küsimustik sõjaveteranidele. Teiste seas vastavad siin ka Eesti NSV rahvakunstnik Lembit Verlin ja filmirežissöör, Eesti NSV teeneline kunstitegelane Sem-jon Skolnikov. Numbri lõpe-tab sõnavõttuga «Unustada ei tohi» filol.-dr. Eesti NSV TA korrespondentlase Juhani Peegel. 38 lk. Hind 50 kop.

tab sõna Rein Veidemann («Sündinud esimesel rahuaas-tal»). Kriitiku pilgu all on seekord Einar Maasiku jutus-tus «Tere, Maria» (rets. And-res Vanapa). Valmar Adamsi raamat «Oomega» (Rein Ruut-soo) ning Viuu Härmä ja Peeter Toominga «Sina, jōgi» (Joel Sang). Mahukas ring-vaade sisaldab ülevaate Kir-janike Liidu aastakoosole-kust, O. Kuninga sõnavõtu Erni Krusteni 85. sünniaasta-päevaks («Krustenite Muras-te»), veerge «Sirbi ja Vasara» kirjandusosakonna töötaja Ene Veiperi juubeliks (M. Jō-gi). V. Kubilluse kõneluse leedu kirjanikele ülevaade tööst, U. Lahe «Jaan Oks Tal-linna Dramateatris» jm. 144 lk. Hind 70 kop.

Poolthäälil üks teist, vastuhäälil teine teist, kokkuhäälil kaks teist

1. Häälidada tähestik õieti.
2. Järjestada tähestik õigesti.

SELGITAB TIIT KÄNDLER, VOK VÜK.¹

Tähe-teadus on kindlaks teinud, et eesti kirjasõna koosneb tähtedest. Koolis oleme kuulnud, et eesti lause koosneb sõnadest. Keeleteadus on välja uurinud, et eesti kirja-keel koosneb lausetest. Nõndaviisi koosneb lõppkokkuvõttes meie kirja-keel tähtedest. Ehk teisiti — tähed on meie keeles väga tähtsad!²

Uno Laht, kes on ju muidu õigesti hinnanud termini «pane tähele» eritähendust soome-ugri, viitab ekslikult, justkui tähendaks see soome-ugri meeste tähelepanelikkuse suhtumist kosmilisse tähe-ruumi.³ Eelnenust on nüüdseks lõplikult selgunud, et meie «pane tähele» osutab tegelikult kirjatähele, aapeli- ja tähele. «Ole nüüd hea mees ja pane tähele!» — «Pane nüüd tähele ära!», «Anna talle, sellele kirjakeelele üks täht!» vms. Niipalju sissejuhatuseks.

Nüüd teema arendus. Tähed moodustavad tähestiku. Pole tähestiku-asjad korras, pole korras ka keele-asjad. Ja meil pole.

Näiteks pole iga tähe peal kirjas, mis on oma, mis võõras täht. Ja kui juba võõras, siis — kui võõras? Kust on, võtame, pärit A, kust O? See huvitab eluliselt iga kirja-

TIIT KÄNDLER

EESTI AAPELISE TÄHESTIKU HÄÄLDAMISEST JA JÄRJESTUSEST

keelajat⁴ ja kirjaneelajat⁵. Kas K on tulnud meile läbi Läti või hoopis Riia kaudu? Aga hästi, see on siiski vähe teine jutt.

Mida tahaks ütelda, on see, et liiga raske on meil selgeks õppida tähestiku tähtede nimetusi — kuna seal puudub oma loogika. Miks on P nimi pee aga L nimi ell? Järgjekindlalt peaks ju olema kas siis pee ja lee (kui on, ütleme, maksuliidid⁶) või siis vastupidi — epp ja ell (kui tegu feminiinidega⁷).

Kaashääliliku keelitamisel⁸ liidame talle täishääliliku, täishääliliku ringhäälingul⁹ kaashääliliku aga mitte. Lubatagu küsida seda: kui K on kaa, miks siis A on aa aga mitte aak?

Mõni täisjuhuslikultki pähe tulnud tähenimede rida on parem käibivast. Näide: ba, da, ga, ha, ja, ka, la, ma, na, pa, ra, sa, ta, va kaastähtede kohta ja täistähtede kohta siis: aap, eep, iip, oop, uup, ööp, äap, ööp. Üüp. Kõlab? Kui kõlab, siis kõlbab.

Siiski, tähenäiliselt leiduks siingi parandamist. Nimelt: meie tähestik pole sümmeetriline. Täishäälseid tähti¹⁰ on vähem, kaashäälseid¹¹ jälle rohkem. Väljapääs? Tuleb esimeste arvu suurendada või teiste oma vähendada. Kuid

kelle käest täishäälilikeid võtta? Saavad need omaks või jäävadki võõraks nagu Helsingi¹²? Ah, palju lihtsam on vähendada. Jätame näiteks tähestikust välja B, D, G, J ning H. Paneme igale tähele neist, kuni neid enam vaja pole. Märkame, et kirjaoskuse sellega ainult võidab, ümbritsev maa-

ilm ent ei kaota. (H)OBUNE teeb ikka sama palju tööd ära, kas kirjutame ta kohta laht-risse HOBUNE või OBUNE.¹³

Kuhu me siis jääme? Ah jaa — lisame nüüd igale kaastähele täistähe ja igale täistähele vastava kaastähe.

Saame järgmise tabeli:

Täis	a	e	i	o
Kaas	ak k ka	el l le	im m mi	on n no

u	õ	ä	ö	ü
up p pu	ör r rõ	äs s sä	öt t tõ	üv v vü

Nii saimegi eesti keele sümmeetrilise hääldeusega tähestiku. Jääb vaid üle töö lõpetada. Lõpetuseks järgmist.

Vähem veel kui hääldeuse on loogikat eesti tähestiku järjestuses. Olgu see edaspidi seaduspärane, s. t. ärgu sattugu vastuolulise kriminaalseadusega, Newtoni 3. seadusega j. t. seaduse jõu omandanud dokumentidega. Olgu see järjestus siis milline tahes, kindlasti on veel mitte kehtiv uus parem kehtivast vanast!¹⁴

Kust näiteks võtavad nad, et L on enne M-i? Miks peab S ja U vahel just nimelt T olema? Tuhat küsimust — null vastust. Kui sõna koosneb tähtedest, arvan mina, et siis koosnegu ka tähestik sõnadest!

Ja veel: tähestikus olgu kõik tähed reas rangelt loogi-

lisel alusel: 1. täht esikohal, misjärel 2., 3. ... kuni viimase. Ometi pole viimane täht tähtsusetu¹⁵. Temaga tähestik lõpeb. S. t. — alles pärast teda saab alata uus tähestik! (Palju neid on?)

Eesti tähestik on selline: ü, k, s, ä, r, t, u, e, m, a, n, õ, l, ö, i, v, o, p.

See tähendab: üks ärtu emanõ löi vop!

Kaua olen mõelnud et miks just emanõ ja et keda ta vop! löi, — aga selgust pole saanud. Olen siit-sealt pärinud — ei tea nomaadki. Arvan lõpuks, et võib-olla on see lihtsalt üks — TÄHENDUS.

VAREM AVALDATUD JA SELGITATUD

Kirjakeele teataja. 1976—1983. Oigekeelsuskomisjoni otsused. — «Valgus», Tallinn, 1985.

Erelt, T. Väike uudissõnastik. — «Valgus», Tallinn, 1983. Kändler, T. Kiri lugejaile ja nimetajaile. — Pikker, 1982 nr. 19.

OLULISEMAID EELTÖID Turgenev, I. Eelõhtul. — Tallinn, 1982.

Kändler, T. ... ja sõna «...». — SV 1979, nr. 49.

Предварительное сообщение о дешифровке киданьского письма. — М., 1964.

TIIT KÄNDLER

¹ VOK-iga Vabatahtlikult Ohinenud Keelaja.

² tähtis=tähele, tähe moodi, aapeline.

³ vt. SV 1984, nr. 22: «pane tähele»=«pane tähe peale» (x=Ker-tauri, Siiruse jms. peale)=«put on the star». Aga see rida on vale. Nad ei võrdu.

⁴ keelaja=keelearvutaja.

⁵ kirjakeelaja=kirjakeele looja.

⁶ kirjaneelaja=kirju sisaldavate ümbrike neelaja.

⁷ meestähed ja naistähed — eesti kirjakeele harimatu põld!

⁸ keelitamine=kaashääliliku hääldamine.

⁹ ringhääling=täishääliliku hääldamine.

¹⁰ s. o. täistähti.

¹¹ s. o. kaastähti. On ehk kee-lesügavustes varjul veel pool-tähti? Kumb pool nad on?

¹² muuseas — edaspidi tuleks võõrkeelsetele nimed kirjutada kindlasti ja eranditult vaid vastavalt geograafilistest pärit tähtedest abili. Ei saa ju ometi Pariisi kirjutada sama P abil, kui meie OdenPääd! Tuleb Pariisi linnast Francetti piisav hulk P-sid muretseda. Jne.

¹³ MAAILM EI MUUTU TÄHELE PANEMISEST! (Pidada mees!).

¹⁴ Nii nagu iga kehtivuse kaotanud vana on parem kehtivast uuest.

¹⁵ s. o. — setukas täht, tähtsusetukas.

HUUMORISAALIST JA HUUMORIMUUSEUMIST

1976. aasta kevadel andsid Eesti NSV Ajakirjanike Liidu kunstnike ja satiirikute sektsioon ning satiiri- ja huumorirajakirja «Pikker» toimetuse Kirovi-nimelisele kalurikolhoosile sümboolse volitusega üle 26 algupärase karikatuuri igaveseks eksponeerimiseks eesti esimeses huumorimuuseumis, mis sel kombel Kirovi-nimelise kalurikolhoosi keskkonnas avatud sai. Täna on kogutud 171 tööd ja üli-võrdelised kiidusõnad külalis-raamatuse annavad aimu sel-

lest, et publikut on jätkunud — meilt ja mujaltki.

«Missugune on olnud eesti esimese huumorimuuseumi areng läbi aastate?»

Kirovi-nimelise kalurikolhoosi muuseumi juhataja Peeter Ugand:

«Eesti huumorimuuseum — see on liiga kõlavalt öeldud ja me ei pretendeerigi sellele nimetusele. Oelgem pigem — huumorisaal.

Kui 1976. aastal avati Kiro-

vi-nimelise kalurikolhoosi muuseumis huumorisaal, hakasime kaaluma selle kõige optimaalsemat arengut. Kogu eesti karikatuuri temaatika oli ja on niivõrd ulatuslik, et selle täisväärtuslik kogumine ja talletamine käib meile üle jõu ja pole muuseumi spetsiifika koostöös. Nii valisime oma kalurikolhoosi huumorisaali huviobjektiks mereteemalise nalja. Siit ka ühine algatus korraldada läbi aastate karikatuurivõistlusi «Meri ja mehed», et huumorikogusid täiendada. Premeerisime parimaid kalakaitse- ja veesportlaseid nalja, aga ka keskkonnakaitseteemalisi karikatuure. Võitjaks on tulnud K. Pöder, A. Kasesalu, R. Ohlau, H. Ernits, V. Dubov jmt. «Meri ja mehed» on toonud osalejaid kaugemaltki — Moskvast, Leningradist, Jerevanist, Kiievist — ka nende karikatuurid on praegu huumorisaali kogudes.

Ehkki eelistame mereteemalist nalja, kuulub meie kogudesse töid ka eesti karikatuuri varamust — näiteks R. Tiituse rareiteetne sari «Toslem kunstinäitusel». Siin on ka karikatuurid Läänemere- ja Põhjala rahvusvaheliselt spordikarikatuuride näituselt 1980. aastast.

Oleme organiseerinud mitmete autorite (H. Hiibus, E. Tikerpää, M. Kütt, A. Vasar, O. Kallas, K. Vool, E. Valter) nersonaalnäitusi kolhoosikeskuse fuajees.

Huumorisaali napp pind ei mahuta korraga kõiki karikatuure. Väljas on valik ja väljapanek vaheldub. Praegu on näha 1983. aasta karikatuurivõistluse «Meri ja mehed» naljapremiak, aga ka R. Tiituse, J. Jensen, E. Valteri, H. Valgu jmt. varasemaid karikatuure.

«Kuidas hindate huumorisaali osa meie karikatuuripärandi ainukese kogu ja talletajana?»

NÄITSI

Kui VOK KKIse jõudis, olid eestlased juba keele selgeks õppinud.

TÖNU SEERO

«Meie kalurikolhoosi huumorisaal, mis mereelukutsete ja merega seotud nalja kogub ja näha pakub, ei asenda seetõttu eesti huumorimuuseumi. Eesti karikaturistide looming väärneb kindlasti kogumist ja talletamist, et see ei jääks järeltulevatele põlvkondadele ajalehtede-ajakirjade veergudel näha, vaid säiliks ka originaalteostena.»

Oleme mereäärne rahvas ja meie merenaljad on talletatud. Ent oleme ka naljarahvas, kes ainuüksi merest ja kalast ei joonista — meie kogu naljavaramu on veel laiali.

Nüüd, mil tunneme uhkust vastvalminud Leiutajate ja Ratsionaliseerijate Maja ning

Matkamaja ja veel mitmete Majade üle varalinnas, miks ei võiks siin olla ka oma Huumorimaja — või näiteks Huumorikolhoosimuuseum — elav naljakeskus, kus vana ja väärtuslikku säilitada ning uut — pildis, vormis ja sõnas — näha ja kuulda saaks.

Leedumaal, Vilniuse vanalinnas restaureeritakse hoonet, kuhu peaks tulema karikatuurikolhoosimuuseum. Initsiatiiv on Leedu NSV Kunstnike Liidu karikatuurisektsioonilt, tellijaks Kaubandusministeerium, teostajaks «Kommunaalprojekt». Leedu karikaturistide algatus on leidnud igakülgset toetust.

SILJA LÄTTEMÄE

NB! «MERI JA MEHED»

Kirovi-nimeline Näidiskalurikolhoos, Eesti NSV Vetelpäasteühingu Keskkomitee, Eesti NSV Ajakirjanike Liidu kunstnike ja satiirikute sektsioon ning ajakirja «Pikker» toimetuse koostöös on välja karikatuurivõistluse «Meri ja mehed». Autori märgusõnaga varustatud töid selle deviisi all võetakse vastu ajakirja «Pikker» toimetuses (200 102 Tallinn, Pärnu mnt. 67-a) kuni 1. juulini 1985. Töödele lisada kinnine ümbrik, milles on andmed autori nime, perekonnanime, aadressi, töökohta, telefoni ja laste arvu kohta. Karikatuurid peavad olema varem trükitud või muul viisil avaldamata, formaat koos paspartuuga 60x60 cm. Zürii valikul eksponeeritakse paremad tööd Kirovi-nimelises kalurikolhoosis. Need jäävad kolhoosi huumorimuuseumi fondi.

Kirovi-nimelisel Näidiskalurikolhoosil on auhind professionaalse või sportliku kalapüügi

vaimukaima kujutamise eest (150 rubla) ning auhind parimalle keskkonnale ja kalakaitsele karikatuurile (100 rubla), samuti kaks ergutusauhind (a 25 rubla).

Eesti NSV Vetelpäasteühingu Keskkomiteelt on eripreemia (100 rubla) parima vetelpäasteemalise karikatuuri eest. Auhiinad antakse võitjale üle kalurite päeva ja Kirovi-nim. Näidiskalurikolhoosi 35. aastapäeva tähistamiseks avataval näitusel.

«MIS SIIN NAERDA ON!»

Karikatuurivõistlusele «Mis siin naerda on?» karikatuuride esitamine viimane tähtaeg on 1. juunil 1985. aastal.

VARNE VASAR

TOIMETAJA TOIMETUSE KOLLEEGIUM: E. ANUPÖLD (toimetaja asetäitja), V. HERKEL, J. KANGI-LASKI, K. KIISS, M. MIKIVER, I. MOSS, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN, D. VAARANDI.

I. RATTUS

Toimetuse: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toimetaja asetäitja — 60 19 24, vastutav sekretär — 60 17 03, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22, teatriosakond — 60 12 46. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Oksiknumbrid hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pärnu mnt. 8.

«Sirp ja vasar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин, Пярнуское шоссе, 8.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 74 000. Tellimise nr. 1797

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10